

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Γραφ

Μετέχουσες Σπουδάστριες:

Λογοθέτη Ιωάννα
Πασσαλίδου Αγγελική

Υπεύθυνος Εκπαιδευτικός

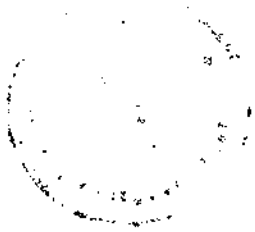
Ελισσαόβη Γραβόνη
Επίκουρη Καθηγήτρια.

Πτυχιακή για τη λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία,
από το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών
Υγείας κ' Πρόνοιας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού
Ιδρύματος (Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.

Πάτρα, Ιούνιος 1991.

APIC. DE
EISAFENE 565

Η Επιτροπή για την έγκριση της πτυχιακής εργασίας.

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΓΡΑΒΑΝΗ ΕΛΙΣΣΑΒΕΤ
Επίκουρη Καθηγήτρια
του τμήματος Κοινωνικής
Εργασίας.

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΓΙΑΒΑΣΗ ΑΓΓΕΛΙΚΗ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ

"Λέγεται ότι κάποια μητέρα ζήτησε τη γνώμη του Αϊνστάιν τι έπρεπε ο γιός της να διαβάσει για να γίνει σαν κι αυτόν.

Ο Αϊνστάιν απάντησε "Παραμύθια".

Μετά από λίγους μήνες τον ξαναρώτησε και η απάντηση ήταν "Ξανά Παραμύθια".

Και τρίτη φορά αργότερα, ρωτάει η μητέρα και η απάντηση ήταν "Παραμύθια".

Τόση σημασία έδινε σ'αυτά ο σοφός εκείνος άνδρας".

(Β.Δ. Αναγνωστόπουλου 1987,

σελ. 147).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίδα
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	6
ΠΙΝΑΚΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ.	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ I	

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	
Το πρόβλημα	15
Σκοπός της μελέτης	16
Ορισμός όρων	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ II	

ΑΝΑΣΚΟΠΙΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΑΤΩΝ	
A. Ιστορική εξέλιξη του Παραμυθίου	21
B. Το παραμύθι σήμερα	28
Γ. Θεωρίες για τη διάδοση και τη γέννηση των Παραμυθιών	31
Θεωρίες για την ψυχολογική κ' εσωτερική σύσταση του παραμυθίου	
Δ. Χαρακτηριστικά των παραμυθιών	36
Χαρακτηριστικά των Ελληνικών παραμυθιών	

	Σελίδα
Ε. Κατηγορίες παραμυθιών	41
Το Εικονογραφημένο παραμύθι	43
Ζ. Η αισθητική του παραμυθιού	47
Η. Η Κοινωνιολογία του παραμυθιού	51
Θ. Προσφορά του παραμυθιού	55
Θετικά στοιχεία παραμυθιού	
Αρνητικά μηνύματα παραμυθιού	
Ι. Γενικά χαρακτηριστικά της νηπιακής ηλικίας	66
Σωματικός τομέας	
Κινητικός τομέας	
Νοητικός τομέας	
συναισθηματικός τομέας	
Κοινωνικός τομέας.	
Κ. Οικογένεια κ' φιλιαναγνωσία του παιδιού	73
Λ. Οι γονείς και το Παραμύθι	75
Μ. Κοινωνικός Λειτουργός και παραμύθι.	80

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.

Κατάρτιση του σχεδίου έρευνας	83
- Απόφαση για το ακριβές θέμα μελέτης	83
- Σκοποί έρευνας	84
- Είδος έρευνας	84
- Ερευνόμενος πληθυσμός	85

	Σελίδα
- Δείγμα	85
- Απόφαση για τη φύση των πληροφοριών	86
- Απόφαση για τον τρόπο συλλογής πληροφοριών	87
- Τρόπος αντιμετώπισης αποτυχιών	89
- Κατάρτιση πλαισίου	89
iv. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΤΑ ΠΙΝΑΚΑ	91
v. ΟΜΑΔΟΠΟΙΗΣΗ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ	107
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ.	110
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α	

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΕΡΕΥΝΑΣ	117
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	129
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β	

Πίνακες υπολογισμών	142
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	144

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η Κοινωνική εργασία αγγίζει πολλές πτυχές της ανθρώπινης εξέλιξης.

Εμείς προσπαθήσαμε να μελετήσουμε ένα μικρό ηλικιακό στάδιο της ανθρώπινης φυσιογνωμίας στην παιδική ηλικία των 4-6 χρόνων σε σχέση με ένα σημαντικότερο παράγοντα επίδρασης και εξέλιξης του παιδιού " το παραμύθι ".

Όλοι μας σχεδόν έχουμε γαλουχηθεί με ακούσματα παραμυθιών από προσφυλή μας πρόσωπα (γονείς, γιαγιάδες, παπούδες).

Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον ή η ενασχόλησή μας με τα παιδιά λόγο μας έδωσαν το έναυσμα για το ξεκίνημα αυτής της δουλειάς.

Θελήσαμε να συστηματοποιήσουμε, όσο ήταν δυνατό, την ασαφή εικόνα που είχαμε σχετικά με τις αντιδράσεις κ' επιδράσεις των παραμυθιών προς τα παιδιά, μέσα από το πρίσμα της βαθύτερης γνώσης του αντικειμένου.

Σκοπός της συγκεκριμένης μελέτης είναι η κατανόηση του τρόπου επίδρασης του παραμυθιού στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού, ο οποίος μπορεί να απαρτίζεται από θετικούς ή αρνητικούς παράγοντες καθώς και τη διερεύνηση αυτών των παραγόντων.

Για την κάλυψη των σκοπών ακολουθήσαμε την εξής μεθοδολογία.

- α) Μελέτη υπάρχουσας βιβλιογραφίας, καλύπτοντας έτσι τη θεωρητική προσέγγιση του θέματος.
- β) Διερευνητική προσπάθεια μέσω ερωτηματολογίων και ατομικής συνέντευξης σε γονείς παιδιών ηλικίας 4-6 ετών.
- γ) Απόψεις και συμπεράσματα στα οποία καταλήξαμε μετά από σφαιρική μελέτη του θέματος.
- δ) Προτάσεις - Εισηγήσεις.

Από την έρευνα διαπιστώθηκαν τα παρακάτω:

1) Η μητέρα είναι αυτή που διαβάζει περισσότερο παραμύθια στο παιδί συγκριτικά με τα άλλα μέλη της οικογένειας. Η επιλογή των παραμυθιών γίνεται από τη μητέρα κ' το παιδί με κυρίαρχο κριτήριο επιλογής τα ενδιαφέροντα κ' προτιμήσεις του παιδιού.

2) Το μεγαλύτερο ποσοστό των γονέων εργαζομένων και μη διαβάζουν παραμύθια στα παιδιά τους 2 έως 4 φορές την εβδομάδα. Ο χρόνος που διαθέτουν γι' αυτό είναι μισή ώρα.

3) Οι περισσότεροι γονείς διαβάζουν παραμύθια στο παιδί κυρίως:

- στον ελεύθερο χρόνο του
- πριν κοιμηθεί
- όταν είναι άρρωστο

4) Οι περισσότεροι γονείς διαβάζουν στα παιδιά τους παραμύθια με σκοπό

- την δέυρυνση της αντίληψής του
- να το ψυχαγωγήσουν

- να κεντρίσουν την φαντασία του.

5) Το παιδί δέχεται το παραμύθι κυρίως όταν είναι ευδιάθετο διακόπτοντας κ' κάνοντας ερωτήσεις για οτιδήποτε ασαφές.

Από το δείγμα φάνηκε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών δεν ταυτίζεται με τον εκάστοτε ήρωα του παραμυθιού.

6) Οι περισσότεροι γονείς πιστεύουν ότι το παραμύθι βοηθά

- στην κοινωνικοποίηση του παιδιού

- στην εκμάθηση στοιχείων για τα ζώα κ' τη φύση

- στην κάλυψη συναισθηματικών αναγκών δηλ. ανάγκη επαφής κ' με τους δύο γονείς

- στην ψυχαγωγία του παιδιού

- στην ανάπτυξη της φαντασίας του

7) Ενώ οι περισσότεροι γονείς υποστηρίζουν τη θετική επίδραση του παραμυθιού στο παιδί παράλληλα ένα εξίσου μεγάλο ποσοστό γονέων υποστηρίζει ότι το παραμύθι προκαλεί φοβίες κ' λύπη στο παιδί.

Η μελέτη τελειώνει με τα παρακάτω συμπεράσματα, κ' προτάσεις:

1) Το παραμύθι βοηθά στο νοητικό, συναισθηματικό, ψυχοκινητικό κ' κοινωνικό τομέα ανάπτυξης του παιδιού.

2) Το παραμύθι μπορεί να έχει θετικές κ' αρνητικές επιδράσεις στο παιδί. Αυτό εξαρτάται από τη σωστή επιλογή της θεματολογίας των παραμυθιών κ' την ενημέρωση των γονέων για τα χαρακτηριστικά κ' τις ανάγκες της ηλικίας 4-6 ετών.

Προτάσεις

- 1) Λειτουργία επιμορφωτικών σεμιναρίων για γονείς κ' εκπαιδευτικούς σχετικά με θέματα που αφορούν το παιδί κ' το παραμύθι.
- 2) Διεξαγωγή επιστημονικών ερευνών σχετικές με τις ανάγκες των παιδιών της προσχολικής ηλικίας κ' το παραμύθι.
- 3) Περισσότερη ευαισθητοποίηση κ' υπευθυνότητα των αρμοδίων προσώπων που ασχολούνται με την θεματολογία κ' την εικονογράφηση του παραμυθιού.
- 4) Δημιουργία παιδικών βιβλιοθηκών με σκοπό την καλύτερη προσέγγιση του παιδιού με το βιβλίο.

ΠΙΝΑΚΕΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ - ΚΥΚΛΙΚΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

1. Ειδική αναφορά στο φύλο των γονέων
2. Ειδική αναφορά στην ηλικία των γονέων
3. Ειδική αναφορά στο μορφωτικό επίπεδο των γονέων
- 4α Ειδική αναφορά στον αριθμό των παιδιών των γονέων
- β Ειδική αναφορά στην ηλικία των παιδιών
- 5α Ειδική αναφορά στο επάγγελμα του πατέρα
- β Ειδική αναφορά στο επάγγελμα της μητέρας
6. Ειδική αναφορά στην συχνότητα διαβάσματος παραμυθιών από τους γονείς
7. Ειδική αναφορά στα πρόσωπα τα οποία διαβάζουν παραμύθια στο παιδί
8. Ειδική αναφορά στο χρόνο που διαθέτουν οι γονείς για τη διήγηση ενός παραμυθιού
9. Ειδική αναφορά στις πιθανές καταστάσεις κατά τις οποίες οι γονείς διαβάζουν παραμύθια στο παιδί
10. Ειδική αναφορά στο πρόσωπο το οποίο προτρέπει για ενασχόληση με το παραμύθι
11. Ειδική αναφορά στο είδος παραμυθιού που αφηγούνται οι γονείς
12. Ειδική αναφορά στα πρόσωπα που βρίσκουν τα θέματα των παραμυθιών
13. Ειδική αναφορά στα κριτήρια επιλογής των παραμυθιών
14. Ειδική αναφορά προς το σκοπό ανάγνωσης ενός παραμυθιού προς το παιδί.

15. Ειδική αναφορά στον τρόπο διήγησης ενός παραμυθιού.
16. Ειδική αναφορά των καταστάσεων κατά τις οποίες το παιδί δέχεται το παραμύθι.
17. Ειδική αναφορά στον τρόπο αποδοχής του παραμυθιού από το παιδί.
18. Ειδική αναφορά στο αν το παιδί ταυτίζεται ή όχι με τους ήρωες των παραμυθιών κ' τρόποι ταύτησης.
19. Ειδική αναφορά ως προς την εκδήλωση ενδιαφέροντος του παιδιού προς το παραμύθι, το παιχνίδι ή κ' τα δύο.
20. Ειδική αναφορά στην άποψη των γονέων για το αν το είδος του παραμυθιού διαμορφώνει κάποια ανάλογη συμπεριφορά του παιδιού.
21. Ειδική αναφορά ως προς τους τομείς για τους οποίους οι ερωτώμενοι πιστεύουν ότι το είδος του παραμυθιού διαμορφώνει κάποια ανάλογη συμπεριφορά του παιδιού.
22. Ειδική αναφορά ως προς τη γνώμη των γονέων για το αν το παραμύθι βοηθά στην κοινωνικοποίηση του παιδιού.
23. Ειδική αναφορά ως προς τους τομείς κοινωνικοποίησης του παιδιού.
24. Ειδική αναφορά ως προς τι μπορεί να μάθει το παιδί μέσα από το παραμύθι.
25. Ειδική αναφορά ως προς την άποψη των γονιών σχετικά με το αν το παραμύθι καλύπτει συναισθηματικές ανάγκες του παιδιού.
26. Ειδική αναφορά ως προς τις συναισθηματικές ανάγκες που καλύπτει το παραμύθι.

27. Ειδική αναφορά ως προς τους τομείς προσφοράς του παραμυθιού.
28. Ειδική αναφορά ως προς τους τρόπους ενίσχυσης της προσφοράς του παραμυθιού.
29. Ειδική αναφορά στην άποψη των ερωτόμενων σχετικά με το αν το παραμύθι αναπτύσει την φαντασία του παιδιού.
30. Ειδική αναφορά στους τομείς ανάπτυξης της φαντασίας του παιδιού.
31. Ειδική αναφορά στις αρνητικές επιδράσεις του παραμυθιού προς το παιδί.

ΠΙΝΑΚΕΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ - ΚΥΚΛΙΚΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΜΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΜΕ ΣΚΟΠΟ ΤΗ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΤΟ ΧΡΟΝΟ ΠΟΥ ΔΙΑΘΕΤΟΥΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΟΥΤ ΜΕ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ, ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ.

-----

1. Κυκλικό διάγραμμα απεικόνισης εργαζομένων κ' μη γυναικών.
2. Ειδική αναφορά στη συχνότητα διαβάσματος παραμυθιών από τις εργαζόμενες κ' μη μητέρες.
3. Ειδική αναφορά στο χρόνο που διαθέτουν οι εργαζόμενες κ' μη μητέρες για την διήγηση ενός παραμυθιού.
4. Κυκλικά διαγράμματα εργαζομένων κ' μη γυναικών σε σχέση συγκρινόμενες με το επίπεδο μόρφωσης.
5. Ειδική αναφορά για την γνώμη εργαζομένων κ' μη μητέρων για το αν το είδος του παραμυθιού διαμορφώνει κάποια ανάλογη συμπεριφορά.
6. Ειδική αναφορά της γνώμης των εργαζομένων και μη μητέρων στους τομείς διαμόρφωσης ανάλογης συμπεριφοράς του παιδιού.
7. Ειδική αναφορά στην άποψη των εργαζομένων κ' μη μητέρων για το αν το παραμύθι βοηθά στην κοινωνικοποίηση του παιδιού.
8. Ειδική αναφορά των εργαζομένων κ' μη μητέρων για τους τομείς κοινωνικοποίησης του παιδιού.

9. Ειδική αναφορά στην άποψη των εργαζομένων και μη μητέρων για τι μαθαίνει το παιδί μέσα από το παραμύθι.
10. Ειδική αναφορά στην άποψη των εργαζομένων κ' μη μητέρων για το αν το παραμύθι καλύπτει συναισθηματικές ανάγκες του παιδιού.
11. Ειδική αναφορά στην άποψη των εργαζομένων κ' μη μητέρων σχετικά με τις συναισθηματικές ανάγκες που καλύπτει το παραμύθι.
12. Ειδική αναφορά στην άποψη των εργαζομένων κ' μη μητέρων σχετικά με τους τομείς προσφοράς του παραμυθιού.
13. Ειδική αναφορά στην άποψη των εργαζομένων κ' μη μητέρων για τους τρόπους ενίσχυσης της προσφοράς του παραμυθιού.
14. Ειδική αναφορά στην άποψη των εργαζομένων κ' μη μητέρων ως προς το αν το παραμύθι αναπτύσει τη φαντασία του παιδιού.
15. Ειδική αναφορά στην άποψη των εργαζομένων και μη μητέρων στους τομείς ανάπτυξης της φαντασίας του παιδιού.
16. Ειδική αναφορά στην άποψη των εργαζομένων κ' μη μητέρων ως προς τις αρνητικές επιδράσεις του παραμυθιού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

=====

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Αυτό το πανάρχαιο λογοτεχνικό είδος "το παραμύθι", που σηματοδοτεί τη παιδική ηλικία της ανθρωπότητας που συνοδεύει τη προσωπική ηλικία του κάθε ανθρώπου στα πρώτα της βήματα είναι άξιο κάθε προσοχής και μελέτης.

Τα παραμύθια σαν ξύπνια όνειρα, ως εκφράσεις της συλλογικής επιθυμίας, ξεπήδησαν μέσα από την φαντασία το όνειρο, το φόβο, και τις εμπειρίες πολλών γενεών κ' πολλών φυλών της ανθρωπότητας.

Πριν το ξεκίνημα της συγκεκριμένης μελέτης πιστεύαμε πως στο παραμύθι είναι ενσωματωμένα κυρίως θετικά στοιχεία που συμβάλουν στην ανάπτυξη και ολοκλήρωση της προσωπικότητας του παιδιού.

Μελετώντας όμως ειδικότερα κ' εκτενέστερα το θέμα διαπιστώσαμε πως το παραμύθι φέρει και αρνητικά στοιχεία τα οποία δεν συμβάλουν στην ομαλή ανάπτυξη του παιδιού.

π.χ. Παραμύθια που εισάγουν έννοιες όπως μάγισσα (=γριά γυναίκα) μητριά (=κακή γυναίκα) θα μπορούσαν να οδηγήσουν στο σημείο να μεταφέρει στο παιδί αυτές τις εμπειρίες των παραμυθιών και να θεωρεί κάθε γριά γυναίκα μάγισσα και κάθε μητριά σαν κακιά μητέρα.

ΣΚΟΠΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η μελέτη του συγκεκριμένου θέματος έγινε με σκοπό την διεξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με το αν το παραμύθι βοηθά στην ομαλή ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού ή αντίθετα την επιβάρυνει.

ΣΤΟΧΟΙ

1. Ανεύρεση θετικών και αρνητικών στοιχείων του παραμυθιού τα οποία επηρεάζουν την ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού.
2. Η ανάλυση και επεξεργασία των εννοιών "παραμύθι", "παιδί" με απότερο στόχο την βαθύτερη και σαφέστερη κατανόηση αυτών.
3. Η διερεύνηση και η γνώση του τρόπου εμπλοκής των γονιών με το παραμύθι.
4. Την προσωπική γνώμη των γονέων σε ότι αφορά την προσφορά του παραμυθιού στο παιδί ηλικίας 4-6 χρόνων.

ΟΡΙΣΜΟΙ "ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ"

1. "Παραμύθι είναι η λαϊκή διήγηση, που μοιάζει με μεγάλο περιπετειασκό μύθο ή έχει συνδεθεί από περισσότερους πυρήνες (μοτίβα) ανθρωπο - μεταφυσικών μύθων, που είναι γνωστοί σε περισσότερους λαούς.

Ότι είναι στην λογοτεχνία το μυθιστόρημα, είναι στην λαογραφία το παραμύθι. Το κείμενο του μπορεί κάποτε να

κρατάει και ώρες κ' μέρες στην αφήγηση".

(Δ.Σ.Λουκάτος,1988, σελ.33).

2. "Παραμύθι είναι η λαϊκή αφήγηση (φανταστική, διδακτική, ευτράπελη) με γνωρίσματα το διηγηματικό πλάτος και την έντεχνη διήγηση. Σκοπό έχει να τέρψει και κατά τούτου διαφέρει από το μύθο που σκοπεύει στη διδαχή".

(Β.Δ.Αναγνωστόπουλος,1987, σελ.65)

Ετυμολογικά η λέξη "Παραμύθι" προέρχεται από το Ομηρικό ρήμα "ποραμυθεύομαι", που σημαίνει αρχικά συμβουλευώ κ' κατόπιν, στον Ηρόδοτο κ' Πλάτωνα, παρηγορώ. Από εδώ και τα ομόριζα, παραμύθι, ποραμυθητικός, παραμυθητός κ.α.

Τη σημερινή σημασία που απόκτησε πολύ αργότερα, κατά τους μέσους κ' νέους χρόνους, όταν υποχώρησε η έννοια της παρηγοριάς κ' προβλήθηκε εντονότερα ο μύθος που είναι μέσα στο παραμύθι.

Άλλωστε με την ευρύτερη σημασία παραμύθι (πορα-μύθι) είναι ότι βρίσκεται "κοντά στο μύθο" ή είναι βγαλμένο από το μύθο.

(Β.Δ. Αναγνωστόπουλος, 1987, σελ.65)

ΟΡΙΣΜΟΙ

Προσωπικότητας:

"Το σύνολο των σωματοψυχικών χαρακτηριστικών του ατόμου και κυρίως τον ιδιαίτερο τρόπο με τον οποίο τα χαρακτη-

ριστικά αυτά συνδέονται κ' οργανώνονται σε ένα ενιαίο σύνολο. Ο όρος δηλαδή χρησιμοποιείται για να δηλωθεί η δυναμική οργάνωση του συνόλου των σωματικών χαρακτηριστικών, των αντιληπτικών κ' νοητικών ικανοτήτων, της συναισθηματικής ιδιοσυγκρασίας της βουλήσεως κ' του χαρακτήρα του ατόμου".

(Ιωάν.Ν.Παρασκευόπουλος, 1980,σελ.24)

"Προσωπικότητα είναι η συνισταμένη της δυναμικής συνεργείας όλων των ψυχικών κ' σωματικών χαρακτηριστικών, ως και των λειτουργιών ενός ατόμου, όπως τούτα προκαθορίσθησαν δια της κληρονομικής καταβολής κ' εξελίχθησαν κ' ετροποποιήθησαν υπό του φυσικού κ' του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Η συνισταμένη αυτή καθορίζει τον μοναδικόν τρόπον προσαρμογής του ατόμου εις την ζωήν κ' το μέτρον επηρεασμού των υπολοίπων ατόμων, είναι δε μοναδική κ' διαφοροποιεί το άτομον από τα υπόλοιπα τοιαύτα".

(Ιωάν. Χασάπης, 1980, σελ. 24).

"Προσωπικότητα είναι η δυναμική οργάνωση του συνόλου των ψυχοσωματικών λειτουργιών, η οποία προσδιορίζει τους ιδιαίτερους τρόπους σκέψης κ' συμπεριφοράς κάθε ανθρώπου".

Επίσης

Προσωπικότητα είναι το σύνολο των χαρακτηριστικών τρόπων σκέψης και συμπεριφοράς κάθε ανθρώπου".

(Δημ. Σάκκας, 1980, σελ. 24).

ΟΦΕΙΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

α) Η ιδιοσυγκρασία

Αυτή αναφέρεται στη χαρακτηριστική διάθεση του ατόμου, στο επίπεδο ενεργείας - του, στην ικανότητα ερεθιστικότητας - του και στα κέντρα του διαφέροντος - του.

Περιέχει διαστάσεις, όπως χαρούμενος - σκυθρωπός, ενεργητικός - αργός, ευέξαπτος - πρόσος, εσωστρεφής - εξωστρεφής, δεσποτικός υποτακτικός.

β) Ο χαρακτήρας

Αναφέρεται σ' αυτά τα χαρακτηριστικά, στα οποία ποσοκολλάται μια κοινωνική αξία. Είναι χαρακτηριστικά της τιμιότητας, της ευγένειας, της συνεργατικότητας κ.λ.π.

γ) Η προσαρμογή

Είναι ένας όρος, τον οποίο χρησιμοποιούμε, για να καθορίζουμε πόσο καλά το άτομο μπορεί να δεχθεί τον εαυτό- του κ' το περιβάλλον - του, ώστε να μη βρίσκεται αντιμέτωπο με την κοινωνική ομάδα μέσα στην οποία ζεί.

δ) Τα ενδιαφέροντα

Αυτά αναφέρονται σε κλίσεις, αναζητήσεις κ' συμμετοχή του ατόμου σε ορισμένες δραστηριότητες.

ε) Οι στάσεις

Αυτές σχετίζονται με τάσεις του ατόμου να δεχτεί ή να απορρίψει ορισμένες ομάδες ή άτομα, ιδέες ατόμων ή κοινωνικά συστήματα".

(Τσιμπούκης Κ.Ι, 1980).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ.

Στη μακρινή αρχαιότητα πρέπει να αναζητηθούν οι πρώτες αρχές του Παραμυθιού και γιατί όχι στη ρίζα της ίδιας της ζωής πάνω στη γή. Αυτοί οι πρωτόγονοι, οι οποίοι ζούσαν κάτω από τρομακτικές συνθήκες, ήταν πλημμυρισμένοι από φόβους, προλήψεις, προκαταλήψεις, εκπλήξεις, απορίες για τα πάντα. Όταν έπεφτε το σκοτάδι, μαζεύονταν γύρω στη μοναδική φωτιά κ' αργότερα, στο τζάκι τους και έως ότου να κοιμηθούν άκουγαν κάποιους μεγάλους σε ηλικία να τους διηγούνται παραμύθια, δηλ. φανταστικές ιστορίες, οι οποίες είχαν σκοπό να "απελευθερώσουν" την ψυχή τους. Αυτό που κάνει η μάνα στο παιδί, γίνεται τώρα σε συλλογικό επίπεδο από τον "μάγο - αρχηγό" της φυλής κ' αργότερα τον Παραμυθά.

Αργότερα, με την πάροδο των αιώνων, χωρίς ούτε στιγμή η λαϊκή φαντασία να παύει να γεννά, θα εμφανιστούν οι άνθρωποι που, έχοντας μια πλούσια κ' γόνιμη φαντασία, θα κάνουν πλέον επάγγελμα το πλάσιμο των παραμυθιών γυρνώντας από σπίτι σε σπίτι, από αρχοντικό σε αρχοντικό, από τόπο σε τόπο, από χώρα σε χώρα, και συνοδεύοντας τις διηγήσεις τους με μουσικό όργανο, θα δώσουν μια όψη έντεχνου λαϊκού λόγου στα παραμύθια, είναι οι γνωστοί μας Παραμυθάδες ή

Παραμυθοποιοί.

Αυτοί δεν θα πλουτίσουν απλώς το είδος. Θα βοηθήσουν να διακινήθουν σε ευρεία κλίμακα οι ιδέες. Τους Παραμυθάδες τους βρίσκουμε στις αυλές των αρχαίων βασιλιάδων, στα παλάτια των βασιλιάδων όλων των εποχών, αλλά κ' να γυρνάνε από χωριό σε χωριό. Δεν πρέπει όμως να τους συγχέουμε με τους ποιητές, τους τροβαδούρους - αν και κάποιες φορές συνιπάρχουν στο ίδιο πρόσωπο.

Η στοματική παράδοση δηλ. η προφορική μετάδοση του λαϊκού παραμυθιού, συνεχίζεται για πολλούς αιώνες μέσα στην ανθρωπότητα που έχει αρχίσει κιόλας να εκπολιτίζεται.

Η αδυναμία για ευρεία διάδοση, επειδή ακόμα δεν έχει εφευρεθεί η Τυπογραφία δεν εμποδίζει το Λαϊκό Παραμύθι να αναπαράγεται κ' να διαδίδεται.

Η κίνηση γύρω από τα παραμύθια ξεκινά από την Ευρώπη κατά τον 17ο αιώνα. Μέχρι τον 12ο αιώνα η διάδοσή του ήταν προφορική, αλλά σιγά σιγά δημιουργείται κ' γραπτή παράδοση. Έτσι τον 16ο αιώνα στην Άγγλία τυπώνονται οι Μύθοι του Αισώπου, τα Ομηρικά Έπη, οι Ιστορίες του Βασιλιά Αρθούρου. Στην Ιταλία, επίσης, οι συγγραφείς, όπως ο Staravola (1550) και ο Basile (1687), άρχισαν να στρέφονται προς τη λαϊκή παράδοση και να αντλούν θέματα από το λαϊκό παραμύθι. Την πρώτη όμως συλλογή λαϊκών παραμυθιών και με θαυμάσιες ξυλογραφίες μας την έδωσε ο Γάλλος Charles Perrault (1628-1703) με τον τίτλο Contes de

ma mere I' oye (Παραμύθια της μαμάς χήνας, 1697). Η έκδοση αυτή εντυπωσίασε τους πνευματικούς κύκλους της Γαλλίας και παρακίνησε πολλούς να γράψουν παραμύθια λογοτεχνικά.

Τα παραμύθια του Perrault αργότερα, και σήμερα βέβαια, μεταφράζονται σε πολλές γλώσσες και φυσικά στην Ελληνική.

Είναι πασίγνωστα ο "Κοντορεβιθούλης", η "Κοιμωμένη του δάσους", ο "Κυνοπόγων" κ.α. Εντονότερο ενδιαφέρον για τις λαϊκές αφηγήσεις εκδηλώθηκε, κυρίως, στις αρχές του 19ου αιώνα, στη Γερμανία, όπου δημοσιεύτηκαν πολλές ανάλογες συλλογές και ερευνητικές εργασίες.

Ασφαλώς δεν είναι τυχαίο ότι αυτό το ενδιαφέρον για το παραμύθι γεννήθηκε στην Ευρώπη τον 17ο αιώνα και κορυφώθηκε τον 19ο σχεδόν σε όλες τις χώρες.

Τα κύρια ιστορικά αίτια θα τα αναζητήσουμε στα νέα κοινωνικοπολιτικά και πνευματικά ρεύματα που επικρατούν κατά τους νέους και νεότερους χρόνους, την Αναγέννηση, τον Διαφωτισμό, το γερμανικό Ρομαντισμό, τις νέες κατακτήσεις των Ευρωπαϊκών λαών. Αυτές, κυρίως, οι κοινωνικοπολιτικές αλλαγές, οι νέες θεωρίες για την Οικονομία, την Εξουσία και τα δικαιώματα του λαού έφεραν στην επιφάνεια και τις προαιώνιες λαϊκές δημιουργίες του λόγου, ως απαρόγραπτα στοιχεία της εθνικής ταυτότητας. Και σπεύδουν όλα τα έθνη να συλλέξουν την περιφρονημένη ως τότε λαϊκή χρυσή κληρονομιά: Παραδόσεις, τραγούδια, Παραμύθια, παροιμίες, κ.α.

Ο Jakob Grimm (1785-1863) κ Wilhel Grimm (1786-1869) είναι και οι θεμελιωτές της Γερμανικής Φιλολογίας. Από το 1812 μέχρι το 1822 έδωσαν τρεις τόμους με παραμύθια λαϊκής προέλευσης με τον τίτλο "Kinder - Hausmarchen". Τα παραμύθια αυτά καταγράφηκαν με βάση τις δικές τους παιδικές αναμνήσεις, τις αναμνήσεις των θυγατέρων του φαρμακοποιού Βίλντ και τις διηγήσεις των απλών ανθρώπων. Και η καινοτομία των Grimm ήταν ότι, εκτός από κάποιες μικρές επεμβάσεις, κράτησαν το περιεχόμενο και το ύφος των αφηγητών. Η συλλογή τους περιλαμβάνει γύρω στους 200 μύθους, όπου συγκαταλέγονται και τα πολύ γνωστά παραμύθια και στην Ελλάδα, η "Σταχτοπούτα", η "Κοκκίνοσκουφίτσα", οι "Νάνοι - μάγοι", η "Χιονάτη", "Ο Χάνσελ και Γκρέτελ", κ.α.

Η έκδοση των γερμανικών μύθων αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα φιλολογικά γεγονότα του 19ου αιώνα για πολλούς λόγους και κυρίως γιατί έδωσαν "την πρώτη ώθηση εις την έρευναν του Παραμυθιού".

Τα ερωτήματα που διατύπωσαν οι αδελφοί Grimm και απασχόλησαν λοογράφους, παραμυθολόγους, εθνολόγους, φιλολόγους κ.α. ήταν: α) Τι είναι Παραμύθι, β) που και πότε δημιουργήθηκε και γ) πως εξηγούνται τα κοινά παραμύθια σε διάφορους λαούς.

Στην Ελλάδα το παραμύθι απασχόλησε ήδη από τον περασμένο αιώνα (μετά την απελευθέρωση του έθνους) αρκετούς φιλολόγους και λοογράφους. Στα ελληνικά περιοδικά της εποχής, όπως "Πανδώρα", "Αττικόν Ημερολόγιον",

"Χρυσασλίδα", κ.α. δημοσιεύονται λαϊκές διηγήσεις και παραμύθια. Επίσης έχουμε αρκετές συλλογές παραμυθιών, όπως του Δ.Κ. Ασλάνη Βυζαντίου (1839) , του Αυστριακού Προξένου στην Ελλάδα J.F. Von Hahn (1864), του Αθ.Α.Σακελλαρίου (1868) , του Γερμανού Bernhard Schmidt (1877) κ.α. Συστηματικές λαογραφικές μελέτες μας έδωσαν ο Ν. Πολίτης, ο Στίλπ Π. Κυριακίδης (Ελληνική Λαογραφία, 1922) ο Γ.Α. Μέγας (Ελληνικά παραμύθια, 1927, Εισαγωγή εις την Λαογραφίαν, 1967) ο Δ. Λουκάτος (Τα Νεοελληνικά Λαογραφικά Κείμενα, 1957), ο Μ.Γ. Μερσκέλης (Τα Παραμύθια μας) κ.α.

Το ενδιαφέρον για το παραμύθι στην Ευρώπη κ' σε όλο τον κόσμο ενισχύθηκε σημαντικά τον περασμένο αιώνα από τον Δανό συγγραφέα κ' μοναδικό Παραμυθά Hans Christian Andersen (1805-1875). Ο Άντερσεν χάρη στη συλλογή Παιδικών Παραμυθιών, που συντάχτηκε στην εικοσαετία 1835-1855, εξασφάλισε λαμπρή θέση στη παγκόσμια Λογοτεχνία.

Η ζωή του μοιάζει με παραμύθι. Γιος μπαλωματή, χάνει νωρίς τον πατέρα του, εγκαταλείπει το χωριό του και αναζητεί τύχη στην Κοπεγχάγη. Γράφει ποιήματα και θεατρικά. Προσπαθεί να σταδιοδρομήσει στο θέατρο, αλλά δεν τα καταφέρνει. Γράφεται στη Φιλοσοφική Σχολή της Κοπεγχάγης, απ' όπου αποφοιτά το 1827. Με μια μικρή επιχορήγηση από τη Δανική Κυβέρνηση ταξιδεύει στη Γαλλία, Ελβετία, Γερμανία, Ελλάδα, Τουρκία. Στο βιβλίο του "Αγορά του Ποιητή" (Εντυπώσεις από την Ελλάδα και την Τουρκία)

εκφράζεται με πολύ θαυμασμό για την πατρίδα μας.

"Εμείνα, γράφει, ένα μήνα στην Αθήνα. τα πράγματα είχαν κανονιστεί έτσι ώστε στις 2 Απριλίου, που είναι τα γενέθλιά μου να βρεθώ πάνω στον Παρνασσό... Η φύση μου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση. Ένοιωθα ότι τριγύριζα πάνω σε ένα μεγάλο πεδίο μάχης, όπου πολέμησαν έθνη και καταστράφηκαν. Κανένα ποίημα δεν μπορεί να αποδώσει ένα τέτοιο μεγαλείο. Κάθε καμένη ρεματιά, κάθε ύψωμα, κάθε λιθάρι είχαν να σου διηγηθούν τις αναμνήσεις τους...

Με πλημμύριζε ένας πλούτος από ιδέες και με μια πληρότητα που δεν κατάφερα τίποτα να μεταφέρω στο χαρτί..."

Στην Ευρώπη γίνεται γνωστός με τα έργα του "Το παιδί που πεθαίνει", "Το βιβλίο των εικόνων χωρίς εικόνες", "Το παραμύθι της ζωής μου" κ.α. Στην Αγγλία γνωρίζεται με τον μυθιστοριογράφο Κάρολο Ντίκενς και στην Γερμανία με τους αδελφούς Grimm. Το έργο όμως που τον έκανε διάσημο ήταν τα "Παραμύθια για παιδιά" (1835-37). Έργο που μεταφράστηκε, κατά τους Δανούς βιογράφους του, σε 90 και πλέον γλώσσες και ιδιώματα όλου του κόσμου. Ανάμεσα στα 1835 και στα 1872 έγραψε πάνω από 150 παραμύθια. Πολλά απ' αυτά είναι πρωτότυπα, γραμμένα από τον ίδιο, άλλα είναι παιδικές του αναμνήσεις, από παραμύθια που άκουσε στην πατρίδα του το Οντενζέε, άλλα βασίζονταν σε λαογραφικό υλικό της χώρας του και άλλα προέρχονταν από ξένες φιλολογικές πηγές. Όλα όμως χαρακτηρίζονται για το λεπτό ποιητικό ύφος, την

αριστουργηματική αφήγηση, τη δροσιά του λαϊκού λόγου, την θελτική κι απόμακρη ομορφιά με πρίγκιπες και νεράιδες, πελαργούς και αγριόκυκνους, παλάτια και καλυβόσπιτα. Αποφεύγονται επίσης οι θηριωδίες και οι τρομακτικές σκηνές και κυριαρχούν η χαρά, η εγκαρδιότητα, η απλότητα, το χιούμορ, η φαντασία και κάποια μελαγχολική διάθεση. Τα παραμύθια του Άντερσεν είναι κήρυκες ειρήνης και ανθρωπιάς. Ενώνουν όλα τα παιδιά του κόσμου.

Η πολύτιμη προσφορά του Άντερσεν στα παιδιά όλου του κόσμου αναγνωρίστηκε με την καθιέρωση (το 1951) του Διεθνούς Βραβείου H.C.Andersen από την IBBY (Διεθνή Οργάνωση βιβλίων για τη Νεότητα). Είναι, όπως λέγεται, το μικρό Νομπέλ και απονέμεται ανά διετία σε συγγραφέα που γράφει βιβλία για τα παιδιά και τους νέους, ενισχύοντας, έτσι, την παγκόσμια Παιδική - Νεανική Λογοτεχνία.

ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΣΗΜΕΡΑ

Το παραμύθι σήμερα, θα το δούμε μέσα από τη σύγκρισή του με το παραμύθι του χθές.

Έχει υποστεί άραγε αλλοιώσεις και ποιά είναι η σημερινή φυσιογνωμία του;

Ξεκινώντας από τους κατασκευαστές του παραμυθιού βλέπουμε ότι οι ανώνυμοι παραμυθάδες έχουν αντικατασταθεί από επώνυμους συγγραφείς οι οποίοι προσπαθούν να περάσουν μηνύματα εμποτισμένα από την Τεχνολογική - Τεχνοκρατική εποχή μας.

Οι ήρωες των παλιών παραμυθιών έχουν αντικατασταθεί από σύγχρονους σούπερμαν κ' βιονικές γυναίκες. Κι αυτό γιατί οι ήρωες αυτοί της Τεχνολογίας είναι γνωστοί στα σημερινά παιδιά μέσα από μέσα μαζικής επικοινωνίας και ενημέρωσης.

Χάθηκε η προσωπική εσφή, η αμεσότητα στις σχέσεις παραμυθά - παιδιού, απομυθοποιήθηκαν οι μυθικές ή συμβολικές μορφές των παραμυθιών (βασιλιάδες, μάγισσες κ.α.).

Η αντικατάσταση του σκηνικού και των ηρώων θα λέγαμε πως είχε σαν αποτέλεσμα να αλλάξει και η ηθική του παραμυθιού. Η ηθική του σημερινού παραμυθιού είναι ποτισμένη από τους σύγχρονους κοινωνικούς προβληματισμούς.

Σε ότι αφορά τη θεματική, το σύγχρονο παραμύθι έχει εξοστρακίσει μάγισσες, νεράιδες δράκους, διάφορα μαγικά κάστρα. Σήμερα ένα μεγάλο μέρος των παραμυθιών αναφέρεται

στις διαπροσωπικές οικογενειακές σχέσεις, στις σχέσεις ανθρώπων και ζώων. Άλλα έχουν ως θέμα τους ένα φυσικό πλούσιο (δόσος, λίμνη, λιβάδι) υπερασπίζοντας τη προστασία του περιβάλλοντος.

Υπάρχουν επίσης παραμύθια που έχουν πληροφοριακό χαρακτήρα, δηλ. να γνωρίσουν στα παιδιά νέες κατακτήσεις της επιστήμης, κάποιο πλανήτη, ζώο ή τόπο.

Επίσης στα παλιά παραμύθια υπήρχαν οι βασιλιόδες, οι λογής αφέντες, η κυριαρχία του αρσενικού, αλλά κ' ο απλός λαός, η υποτέλεια της γυναίκας.

Υπήρχε μια αντιπαράθεση της δύναμης η οποία απέρρευε από τη καταγωγή και το πλούτο με την αδυναμία που είχε πηγή τη φτώχεια και την ταπεινή καταγωγή. Σήμερα όμως αυτός ο χωρισμός σε τάξεις δεν υπάρχει. Η κοινωνία του σύγχρονου παραμυθιού είναι σταξική και νικά πάντα ο ικανότερος. Τα δύο φύλα είναι ίσα, δεν υπάρχουν μορφωμένοι κ' αμόρφωτοι, πλούσιοι και φτωχοί.

Είναι σαφής η τάση για διεκδίκηση των βασικών δικαιωμάτων του ανθρώπου και η τάση για εξισορρόπηση τυχόν διαχωρισμούς.

Μια άλλη αντίθεση παλιού - σύγχρονου παραμυθιού είναι ότι, ενώ στην εποχή μας πλεονάζει η βία ο εξοστρακισμός του ανθρώπου, η τεχνολογική θηριωδία των φοβερών όπλων, το παραμύθι έχει εξοφάνισει αισθητά τις βίαιες πράξεις -

χαρακτηριστικό για το οποίο έχει κατηγορηθεί το παραδοσιακό. Για να δοθεί λύση δεν χρειάζεται να γίνουν θηριωδίες κ' πράξεις ωμότητας.

Και τέλος πρέπει να επισημανθεί πως η εικόνα σήμερα έχει αντικαταστήσει την διηγηματική παραστατικότητα των παλιών παραμυθιών.

Το κείμενο πολλές φορές είναι ελάχιστο είναι η εικονογράφηση πλούσια.

Συμπεραίνοντας, καταλήγουμε πως σήμερα επιβάλλεται μια γραμμή απομοδοποίησης του παραμυθιού.

Δηλ. συρρικνώθηκε το μαγικό στοιχείο και η πραγματικότητα λειτουργεί σε βάρος της φαντασίας, ο ρεαλισμός σε βάρος του ιδεαλισμού.

ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙΩΝ

Για τη γένεση και τη διάδοση τόσο των μυθικών επεισοδίων όσο και των ολόκληρων παραμυθιών σ' όλον τον κόσμο, οι θεωρίες που διατυπώθηκαν είναι πολλές.

Η πρώτη εξηγητική θεωρία η λεγόμενη Ινδοευρωπαϊκή, διατυπώθηκε από τους αδελφούς Γουλιέλμος κ' Ιάκωβος Grimm (1812-1815).

Σύμφωνα μ' αυτήν, "όταν στα προϊστορικά χρόνια οι Άριοι κατέβηκαν στις νέες κοιτίδες τους έφεραν μαζί με τη γλώσσα τους κ' τη θρησκευτική τους μυθολογία, μια μυθολογία φυσιοκρατική, με ανθρωπομορφωτικά στοιχεία. Με τη διάδοση τους οι μύθοι αυτοί αναπτύχθηκαν ή ενώθηκαν σε μεγαλύτερες διηγήσεις κι όσο οι αιώνες περνούσαν, τα θέματά τους πλουτίστηκαν με νέα πολιτιστικά ή θρησκευτικά στοιχεία, κι έφτασαν ως τις σημερινές συνθέσεις των παραμυθιών. Κοινή λοιπόν, αλλά μονογενετική από τους Αρίους, είναι η καταγωγή των παραμυθιών του Ευρω-Ασιατικού κόσμου, κι αυτό εξηγεί την ομοιότητά τους".

Επίσης μονογενετική είναι 2η αξιόλογη θεωρία η Ινδική που την εισηγήθηκε στα 1859 ο Γερμανός ανατολιστής Th. Benley. Σύμφωνα μ' αυτήν, τα παραμύθια είναι έτοιμα λογοτεχνικά αφηγήματα των Ινδών, που συντέθηκαν στους κλασικούς ινδικούς χρόνους, πάνω σε παλιά μυθικά μοτίβα κι ύστερα ταξίδεψαν στην Ευρώπη.

Τόσο η ινδοευρωπαϊκή όσο κι η ινδική θεωρία, πρόσκρουσαν στα νεώτερα εθνολογικά πορίσματα, που μας πληροφορούν ότι κ' πρωτόγονοι λαοί μακρινών ηπείρων έχουν κ' αυτοί ολοκληρωμένα παραμύθια, συχνά μάλιστα όμοια με τα ευρωπαϊκά.

Όσο για το προβάδισμα των Ινδών, υπάρχει η αντίρρηση ότι και στην αρχαία Αίγυπτο, πολύ πριν από τα κλασσικά χρόνια εκείνων, υπήρχαν απαρτισμένα, σαν τα σημερινά παραμύθια.

* Ακολούθησε η Εθνολογική πολυγενετική θεωρία, που παραδέχεται ότι το ίδιο θέμα παραμυθιού ήταν δυνατό ν' αναπτυχθεί, ανεξάρτητα, σε διάφορες χώρες και σε διάφορες εποχές. Υπερβολικός εκπρόσωπος της είναι ο Γάλλος J. Bedier (1864-1938) που έφτασε ν' αρνείται κάθε δυνατότητα για τον καθορισμό τόπου και χρόνου στη σύνθεση ενός παραμυθιού.

* Αντίθετα από τον αγνωστικισμό αυτόν του Bedier πολλοί φιλόλογοι υποστηρίζουν ότι το λαϊκό παραμύθι έχει πάντα τις ρίζες του σε κάποια γραπτή σύνθεση παλαιότερων χρόνων.

* Υπάρχει επίσης η ιστοριογεωγραφική θεωρία που την εισηγήθηκαν πρώτοι οι Φιλανδοί (J. Krohn, K. Krohn, A. Aarne κ.α) Οι οπαδοί της "Φιλανδικής" αυτής σχολής, αναλύουν κ' συγκρίνουν τις διάφορες εθνικές παραλλαγές, κάθε παραμυθιού, ξεχωρίζουν ανάμεσά τους τις καλύτερες κι ύστερα ζητούν ν' ανεύρουν την πιο αρχική για να προσδιορίσουν έτσι την πατρίδα και το χρόνο της πρώτης

διαμόρφωσή του.

Σ' αυτό τους βοηθούν, εκτός από τη λογοτεχνική κληρότητα των κειμένων και τα πολιτιστικά ή φυσικά στοιχεία του (δεσμοί, ονόματα, προϊόντα, κλίμα), που με κάποιον τρόπο μαρτυρούν για την καταγωγή τους.

Μετά από τις γενετικές θεωρίες για το παραμύθι διατυπώθηκε μια σύνθετη, εκλεκτική ή ανάμεσα σε όλες, θεωρία, που δίνει την εικόνα των νεότερων απόψεων.

Τη διαμόρφωσαν ο Γάλος Paul Delarue κι ο Βέλγος Elisee Lerjos. Η θεωρία αυτή ζητά να ερμηνεύσει τα πράγματα με κάποια λογικότητα.

Ως ένα σημείο πιστεύει στην επίδραση της μυθολογίας του κάθε λαού, ιδιαίτερα των Ινδοευρωπαίων, καθώς και στην επίδραση του τοπικού πολιτισμού, του περιβάλλοντος και των συνθηκών της ζωής. Αναγνωρίζει στην ψυχανάλυση το δικαίωμα να ερμηνεύσει μερικά από τα λαϊκά παραμύθια. Τις συμβολικές απόψεις, για απόκρυφα και μυστικά στοιχεία στα κείμενα δεν τις προσέχει. Παραδέχεται όμως τις επιβιώσεις από πρωτόγονα βιώματα, μαγικές λατρείες και τελετές".

(Λουκάτος, 1988, σελ. 35-37).

ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ.

Πλάι στις βασικές θεωρίες για την προέλευση και την διάδοση του παραμυθιού, υπάρχουν κ' άλλες που ερμηνεύουν πιο πολύ την εσωτερική κ' ψυχολογική σύσταση του παραμυθιού όπως:

α) Η μυθολογική θεωρία. Σύμφωνα μ' αυτήν, τα παραμύθια είναι μια προέκταση ή μια σύνθεση των πρωτόγονων κοσμογονικών κ' αστρολογικών μύθων, όπου ήδη οι ήρωες κ' η δράση τους ήταν προσωποποιήσεις των φυσικών στοιχείων κ' των φαινομένων τους.

β) Η συμβολική θεωρία. Εδώ τα παραμύθια είναι σαν νοερά ταξίδια σε χώρους μεταφυσικούς. Ακόμα μπορεί να είναι κι ένα τελευταίο υπόλειμμα παλιών τελετουργιών, όπου τα χρησιμοποιούσαν συμβολικά.

γ) Η ψυχαναλυτική θεωρία. Τα παραμύθια μοιάζουν με τα όνειρα ή είναι τα ίδια τα όνειρα. Βγαίνουν κ' αυτά από την φαντασία του ύπνου ή της εγρήγορης, που την καθοδηγούν υποσυνείδητες παρωθήσεις και επιθυμίες καταπιεζόμενες.

δ) Η ανθρωπολογική θεωρία. Σύμφωνα μ' αυτήν τα παραμύθια είναι υπολείματα από την πρωτόγονη ζωή των ανθρώπων. Μέσα στις αφηγήσεις τους αναβρίσκουμε έθιμα σκέψεις και τρόπους ζωής της πρώτης κοινωνίας μας.

Τα θαυμαστά επεισόδια των παραμυθιών: ζώα που μιλούν, μαγικές ικανότητες των αντικειμένων, υπεράνθρωπα όντα, είναι επιβιώσεις της ζωής κ' της φαντασίας των πρωτόγονων.

Η θεωρία αυτή διατυπώθηκε από τον Άγγλο C.B. Taylor (1832-1917)."

(Λουκάτος, 1988, σελ. 36)

Όλες οι παραπάνω βασικές θεωρίες αποτέλεσαν αφορμή για μακροχρόνιες επιστημονικές συζητήσεις μεταξύ των νεότερων παραμυθιολόγων για να καταλήξουν στα εξής κύρια πορίσματα:

1) Τα παραμύθια έχουν στοιχεία (motifs) που ανάγονται σε αρχέγονους πολιτισμούς κ' που μπορούσαν να γεννηθούν σε όλους τους τόπους και σε όλους τους λαούς.

2) Η διάδοση των παραμυθιών από λαό σε λαό ήταν πρώτα προφορική και κατόπιν γραπτή.

3) Πολλά στοιχεία παραμυθιακά έχουν την πηγή τους στο κόσμο του ονείρου.

4) Το παραμύθι είναι μια συγκροτημένη ενότητα που προϋποθέτει κάποιον δημιουργό και αρχικό τύπο.

5) Το παραμύθι απαιτεί για τα διάφορα στοιχεία και επεισόδια έρευνα ψυχολογική ενώ για τη λογοτεχνική του αξία, έρευνα φιλολογική.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙΩΝ

* Η ιδιαιτερότητα της κάθε παραλλαγής (στο παραμύθι) προβάλλει τα κοινωνικο-πολιτιστικά χαρακτηριστικά του κάθε λαού. Ας πάρουμε για παράδειγμα την φιγούρα του Κοντορεβιθούλη, όπως παρουσιάζεται στην ευρωπαϊκή κ' αφρικανική παραλλαγή του. Για τον ευρωπαϊκό τρόπο σκέψης αποτελεί μια αρκετά συμπαθητική μορφή γιατί θριαμβεύει με βοηθό την ευστροφία κ' την πονηριά του. Στην Αφρική όμως προκαλεί αντιφατικά συναισθήματα θαυμασμό αλλά και δυσπιστία. Αυτό συμβαίνει γιατί στην Αφρική οι γεροντότεροι απολαμβάνουν μεγαλύτερης εκτίμησης από τους νεώτερους. Έτσι όταν κάποιο νεότερο μέλος διακριθεί για τη σύνεση κ' την αποτελεσματικότητά του, διαταράσσει την κοινωνική ισορροπία.

* Το χαρακτηριστικό της παγκοσμιότητας των παραμυθιών. Αυτό εκδηλώνεται με τον εντοπισμό κοινών πανανθρώπινων αντιθετικών σχημάτων, τα οποία είναι ανθεκτικά μέσα στο χρόνο όπως νέος - γέρος, φτωχός - πλούσιος, δυνατός - αδύναμος, καλός - κακός. Εκδηλώνεται επίσης και από τις συγκρούσεις που μπορούν να προκύψουν από τη συνύπαρξη των παραπάνω σχημάτων μέσα στο οικογενειακό κ' κοινωνικό πλαίσιο: σύγκρουση γενεών, ένταξη των νεωτέρων μελών στο κόσμο των ενηλίκων, αδελφική αντιζηλία.

* Ένα άλλο χαρακτηριστικό είναι το στοιχείο της υπερβολής που μεγενθύνει τις καταστάσεις κ' ενισχύει τις

αντιθέσεις. Οι προσωπικότητες των παραμυθιών δεν είναι
αμφίροπες. Δεν είναι ταυτόχρονα καλές και κακές, όπως
συμβαίνει συνήθως στην πραγματικότητα.

* Επίσης η αχαλίνωτη φαντασία είναι ένα 4ο
χαρακτηριστικό του παραμυθιού η οποία αγκαλιάζει τα πάντα
όπως το χρόνο, χώρο, καταστάσεις, πρόσωπα, ζώα, πράγματα,
γεγονότα.

Γι' αυτό τα πάντα είναι δυνατά κ' σε ακραίες διαστάσεις
δοσμένα δηλ. πολύ μεγάλα ή πολύ μικρά, πολύ όμορφα ή πολύ
άσχημα, θεώρατα ή μικροσκοπικά.

* Το παραμύθι έχει την πρόθεση να διασκεδάσει χωρίς
αναγκαστικά να διδάσει.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙΩΝ

1) Το ελληνικό παραμύθι έχει μέσα του μια διάθεση για διδασκαλία, ιδιαίτερα για κάποια ηθική δικαίωση, όπου το κακό τιμωρείται, η φτώχεια θεραπεύεται το καλό πάντα κυριαρχεί. Αυτοί που στο τέλος του παραμυθιού "ζούνε καλά" πρωτύτερα αγωνίστηκαν υπόφεραν. Ο λαός βρίσκει την ευκαιρία μέσα στις αφηγήσεις του, να πεί τον δικό του πόνο, να συμπαρασταθεί στους ομοιοπαθείς του και να τιμωρήσει έμμεσα αυτούς που κάνουν το άδικο. Επίσης βρίσκει την ευκαιρία να περιγράψει με τα πιο γιορταστικά χρώματα τις ευτυχείς ώρες των άλλων, που ο ίδιος στερείται τα πλούσια τραπέζια τις θαυμαστές επεμβάσεις της μοίρας και ότι τελοσπάντων λαχταρά και περιμένει όπως μπορεί και του ιδίου να του τύχει.

2) Οι ήρωες των παραμυθιών, άνθρωποι, υπεράνθρωποι ακόμα και ζώα κινούνται μέσα στην ελληνική αφήγηση με ένα βάδισμα ο ι κ ε ί ο, που δεν τους αφήνει για πολλή ώρα να είναι τρομεροί. Βασιλιάδες, δράκοντες και λιοντάρια γίνονται γρήγορα υποχείριοι του ευνοούμενου ήρωα, όντα εύκολα που μπορούμε και εμείς να τα πλησιάσουμε.

Ο κόσμος γενικά του παραμυθιού είναι μια μισογνώριμη κοινωνία, όπου τα πάντα μπορεί να συμβούν. Όλα γίνονται εύκολα και από κοντά, η καλή μοίρα βρίσκει τους ανθρώπους στο δρόμο κ' τους κουβεντιάζει, οι φτωχοί και οι ορφανές μπαίνουν εύκολα στα παλάτια. Επίσης στους μύθους

Ξαναβρίσκει κανείς τα αισώπεια ζώα με τη γνωστή οικειότητα και γνωριμία την πονηρή κυρά-αλεπού, τον κορδωμένο και άμυαλο λύκο, τη γκρινιάρα γάτα κλπ.

3) Η ελληνική αφήγηση είναι επίσης στενά συνδεδεμένη με τη γύρω βιοτική και πολιτιστική πραγματικότητα. Δύσκολα το ξένο παραμύθι, ιδιαίτερα το ανατολίτικο, κρατεί τόσο ανθρώπινα το δεσμό του με τη γύρω ζωή και παίρνει τόσο συχνά και τόσο πολλά στοιχεία από το καθημερινό υλικό, ιδιαίτερα τον αγροτικό βίο.

Ο ελληνικός λαός δεν επιμένει στο μεταφυσικό, ούτε στέκεται μετέωρος σε υπερφυσικούς και αβέβαιους κόσμους.

Τη σκηνοθεσία τη γεμίζει με γνώριμα στοιχεία από τη ζωή του χωριού, από τη γνωστή του γεωγραφία και ιστορία.

Γι αυτό και μπορούμε να διδαχτούμε πολλά μέσα από τα κείμενα των παραμυθιών για τους παλαιότερους τρόπους ζωής, την κατοικία, την τροφή, το ντύσιμο κλπ.

4) Συχνά μέσα στα παραμύθια υπάρχει μια σκληρότητα στις τιμωρίες και μια απανθρωπιά συχνά στις σχέσεις των ανθρώπων π.χ. κακές μητριές στέλνουν τα προγόνια τους στο δάσος, να χαθούν, βάζουν να τα σκοτώσουν ή να τα τυφλώσουν οι ίδιες, κακές γριές και δράκοι ψήνουν τα ξένα παιδιά μέσα στον φούρνο. Αυτά όλα συνεχίζονται στις αφηγήσεις των παραμυθιών και ο λαός δεν σκέφτηκε ποτέ να τ' αλλάξει ή μετριάσει, παρά μόνο αυτοί που ανέλαβαν την έκδοση των παραμυθιών.

Αυτό εξηγείται, πρώτα πρώτα γιατί υπάρχει ιστορική μνήμη στα λαϊκά κείμενα, κι όλα αυτά τα τρομερά πράγματα θα έγιναν κάποτε ή μπορούσαν να είχαν γίνει στην ανθρωπότητα.

5) Κάτι που πρέπει να χαρακτηριστεί ελληνικό στις αφηγήσεις των παραμυθιών, είναι οι τυπικοί στίχοι και οι φράσεις που χρησιμοποιούνται στην αρχή και στο τέλος. Στα παραμύθια πριν από το "μια φορά και ένα καιρό" πρώτο ένα ρυθμικό τραγουδάκι που δίνει και την ατμόσφαιρα της ώρας και του χώρου των αφηγήσεων:

" Κόκκινη κλωστή δεμένη
στην ανέμη τυλιγμένη
δωσ' της κλότσο να γυρίσει
παραμύθι ν' αρχινήσει"

Και στο τέλος έχουμε το κλασσικό "και ζήσανε κείνοι καλά και μείς καλύτερα", που συχνά συμπληρώνεται με το μηδενιστικό μηδέ γω ήμουνα κεί, μηδέ σεις να το πιστέψετε.

6) Η γλώσσα του ελληνικού παραμυθιού έχει βασικά τις αρετές της λαϊκής απλότητας, της φυσικής πορείας και της ιδιωματικής διατύπωσης, που το κρατάνε δροσερό και πρωτότυπο.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΩΝ

Τα παραμύθια χωρίζονται σε περισσότερες κατηγορίες ανάλογα με τον κόσμο και τις ερμηνεύσεις του περιεχομένου τους. Έτσι έχουμε:

1) Τα μυθικά ή ξωτικά παραμύθια με τους γίγαντες, τους

δράκους, τις μάγισσες, τα φτερωτά όντα, τους αράπηδες με τα υπόγεια πλούτη κ.α.

2) Τα διηγηματικά ή κοσμικά παραμύθια που κινούνται σε

ανθρώπινες κοινωνίες (ταξίδια, πολέμους, γεωργία, κυνήγι) και μοιάζουν με μυθιστορήματα από την πραγματική ζωή.

3) Τα θρησκευτικά ή συναξαρικά παραμύθια, που εμπνέονται

από τη Γραφή και τους βίους των αγίων, ή παρουσιάζουν σκηνές με την εμφάνιση του Χριστού και των αποστόλων στη Γη.

4) Τα ευτράπελα ή σατιρικά παραμύθια, που διηγούνται με

περιπετειασκό τρόπο παθήματα κουτών, τιμωρίες υπερηφάνων, ξεγελάσματα δράκων κ.α.

Μέσα στις κατηγορίες αυτές υπάρχουν και ιδιαίτερες περιπτώσεις παραμυθιών που ανάλογα με τον τρόπο πλοκής τους τα λέμε:

* α ι ν ι γ μ α τ ι κ ά είναι όσα ξεκινούν από ένα αίνιγμα και στηρίζουν την πλοκή τους στη λύση του: π.χ. Η πιττούλα σκότωσε τη μορφούλα, η Άντζα η μάνα μου, βάτος ο πατέρας μου κ.α.

* κ λ ι μ α κ ω τ ά είναι όσα πορεύονται με ολοένα αυξανόμενα περιστατικά π.χ. Δωσ' μου μπιστικέ, ένα αρνί, κι εγώ τ' αρνί του λύκου, κι ο λύκος εμέ τ' αστέρια, για να γυρίσω, σπίτι μου, μη με σκοτώσει ο γέρος κ.α.

* π α ρ ο ι μ ι α κ ά είναι αυτά που αναπτύσσουν μια παροιμία π.χ. βοήθαμε να σε βοηθώ ν' ανεβούμε στο βουνό. Μια φορά κι έναν καιρό...."

(Δουκάτος, 1988, σελ.46-47)

ΤΟ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Μια πρώτη προσπάθεια εικονογραφημένου "παραμυθιού", που κάλλιστα μπορούσε να διαβαστεί και από παιδιά είναι το χειρόγραφο του Σαχ-ναμέ.

Οι πολυάριθμες προσπάθειες στα τέλη του 10ου μ.χ. αιώνα να δημιουργηθεί ένα ποιητικός κύκλος στέφτηκαν από επιτυχίες στο Σαχ-ναμέ του Φερντούτσι (περίπου 940-1020μ.χ.).

Τα χειρόγραφα αυτού του ποιητικού κύκλου έχουν εικονογραφηθεί με εικόνες υψηλής ποιότητας.

Αυτού του είδους οι διακοσμήσεις χειρόγραφων είχαν ταξικό χαρακτήρα και αντιπροσώπευαν μια ορισμένη τάξη.

Επειδή ήταν πανάκριβες και σε ελάχιστα έντυπα, ήταν απρόσιτες στον απλό λαό.

Στην Ευρώπη η διάδοση του παραμυθιού και της διακόσμησης του διευκολύνθηκε πολύ από την αποκάλυψη και ανάπτυξη της Τυπογραφίας.

Το 1553 ο Gian Francesco Straparola δημοσίευσε τη συλλογή παραμυθιών *Piaceroli notti* και κατόπιν το *Legenda Aurea*. Τα πρώτα αυτά παιδικά βιβλία δεν είχαν καθόλου εικονογράφηση.

Το 1624 είδε το φώς της δημοσιότητας από τον Giambattista Basile (1571-1632). "Ο παπουτσωμένος γάτος" και το "Gatta Gennerentola". Τα παραμύθια αυτά έμπνευσε τον Ferrault να γράψει τον "Παπουτσωμένο γάτο" και την

"Σταχτοπούτα". Τα παραμύθια αυτά γνώρισαν μεγάλη επιτυχία με τις απλές ασπρόμαυρες εικόνες τους. Είναι τα πρώτα εικονογραφημένα βιβλία.

Ύστερα από εκατό χρόνια περίπου η Γερμανική Σχολή, με εκπρόσωπο τον Ludwig Richter, επέβαλε την καλή ποιότητα της παιδικής εικονογράφησης.

Ως τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο η εικονογράφηση παιδικών βιβλίων έχει καθιερώσει έναν ορισμένο κανόνα, τον κανόνα του πολυσέλιδου κειμένου διακοσμημένου εδώ και εκεί με τη σχετική απλή ασπρόμαυρη εικόνα.

Μετά τον β' παγκόσμιο πόλεμο με την ανάπτυξη και τελειοποίηση των εκτυπωτικών μηχανών, η απλή ασπρόμαυρη εικόνα δίνει τη θέση της σε μια πολύχρωμη χαρούμενη και δροσερή εικόνα.

Στον 20ο η εικονογράφηση γενικά αποτελεί ένα σοβαρό για την αισθητική διαπαιδαγώγηση του παιδιού.

Ο έντυπος λόγος ενός παραμυθιού αποτελεί ένα ζωντανό και αυτόνομο ουσιαστικό μέρος, όπου το παιδί βρίσκει τα απαραίτητα στοιχεία που εμπλουτίζουν τη φαντασία του.

Η εικόνα όμως βοηθά να ξεκαθαρίσει απορίες σχετικά με τη περιγραφή που δίνει το κείμενο.

Η εικόνα δίνει τη μοναδικότητα κ' ιδιοτυπία του.

Τα παραμύθια με πλούσια εικονογράφηση τραβούν την προσοχή του παιδιού και το συγκινούν περισσότερο ενθουσιάζονται τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας. Τη

περίοδο αυτή το παιδί ψάχνει να βρεί τρόπους να εκφράσει τον εσωτερικό του κόσμο και η εικόνα είναι ένα μέσο επικοινωνίας στη φαντασία του παιδιού.

Το παιδί διαβάζοντας ένα παραμύθι με χαρούμενες και απλές εικόνες παίρνει αυτόματα τα πρώτα μαθήματα ζωγραφικής. Ο καλλιτέχνης για να δονήσει τη ψυχή του παιδιού πρέπει να νοιώσει το ύφος του παραμυθιού, στο οποίο μπορεί να περιγράφεται μια χαρούμενη ή μια τραγική περιπέτεια.

Χρησιμοποιώντας τις διαβαθμίσεις και αντιθέσεις με τους τονισμούς και τις απαλύνσεις των χρωμάτων ο ικανός εικονογράφος μπορεί να ενιοχύσει τη ζωντάνια τους.

Οι εικόνες των παραμυθιών που "διαβάζονται" από πολύ μικρά παιδιά πρέπει να έχουν, μεγάλα τολμηρά σχέδια, με έντονους χρωματισμούς.

Στον 20ο μέσα από τη πληθώρα των παραμυθιών αναδείχθηκαν στην εικονογράφηση, θαυμάσιοι καλλιτέχνες όπως ο Τσέχος Jiri Trínka, ο Σλοβάκος Albin Brunonvski, η Ρωσίδα Τατιάνα Μαβρίνα και η Γιελένα Λος.

Στην Ελλάδα, στη δεκαετία του 80 και μετά θαυμάσιοι εικονογράφοι όπως η Άννα Μενδρινού, Βάσω Ψαράκη, Σοφία Ζαραμπούκα, Βάλια Λιάπη έχουν εικονογραφήσει πολλά λαϊκά ελληνικά παραμύθια.

Όμως δίπλα στη καλή εικονογράφηση συνυπάρχει και η κακή. Αιτίες της διάδοσης της κακής εικονογράφησης είναι:

1. Η ανευθυνότητα με την οποία ορισμένοι εκδοτικοί οίκοι επιλέγουν τον εικονογράφο τους.
2. Η χαμηλή αισθητική μόρφωση ορισμένων εκδοτών.
3. Η πλήρης αδιαφορία των εκδοτών για την εικονική ποιότητα.

Οι εικόνες, που κοσμούν τα διαφορετικά παραμύθια από τις πιο διαφορετικές χώρες της γης σχεδιάστηκαν από εξέχοντες καλλιτέχνες, αποτελούν όχι μόνο πηγή υψηλής αισθητικής διαπαιδαγώγησης, αλλά και πλουτισμό της αντίληψης του παιδιού για τη ζωή.

Η ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ

Σύμφωνα με τον Max Luthi (1989), ο οποίος είναι ένας από τους υποστηρικτές της έντεχνης μορφής του παραμυθιού, υποστηρίζει ότι:

Ως προς το ύφος τα λαϊκά κείμενα ξεχωρίζουν για την λιτότητά τους.

Η λιτότητα βέβαια στο ύφος του παραμυθιού δεν σημαίνει φτώχεια στο περιεχόμενο. Απεναντίας το παραμυθιακό περιεχόμενο μπορούμε να το χαρακτηρίσουμε μαζί με τον Luthi οικουμενικό.

Ο ίδιος επίσης αναφέρει ως ένα από τα κύρια γνωρίσματα του παραμυθιακού ύφους την αφαιρετική εξιδανίκευση. Μέσα στο παραμύθι υπάρχει το σύμπαν, ο ήλιος, το φεγγάρι, τ' άστρα, ο κόσμος των ζώων, ο κόσμος των δένδρων, των λουλουδιών.

Στην περιοχή του ανθρώπινου, το παραμύθι μιλάει για εχθρότητα, φιλία, πόλεμο κ' ειρήνη, για άθλους για προδοσία και πίστη. Αυτή λοιπόν η αφαιρετική εξειδανίκευση είναι μια λύση ώστε να χωρέσει το αχώρητο μέσα στο παραμύθι.

Μέσα λοιπόν σ' αυτήν την τυποποιημένη λιτότητα θα προθέσουμε στη συνέχεια τα κύρια χαρακτηριστικά του διηγηματικού τρόπου του παραμυθιού τα οποία είναι και καθοριστικά στοιχεία του ύφους του, όπως τα έχει επισημάνει ο Luthi.

1) Το χαρακτηριστικό είναι η διαδοχή της έντασης και χαλάρωσης, αναμονής και εκπλήρωσης όπως εμφανίζονται στο παραμύθι. Εδώ ανήκουν όλες οι ανησυχίες και αγωνίες για την τύχη των ηρώων.

Οι ανησυχίες αυτές ξεπερνιούνται κατά κανόνα θετικά αλλά και επαναλαμβάνονται, ώστε να δημιουργείται μια αλυσίδα από αλληπάλληλες εντάσεις και χαλαρώσεις.

Ο Luthi παρατηρεί " ότι η ένταση στο παραμύθι είναι ιδιόρρυθμη: όσοι ακούνε ή διαβάζουν κάποιο κατά κανόνα γνωρίζουν από πριν πως η ένταση, που την προκαλεί η υπάρχουσα σύγκρουση κλπ., θα εκτονωθεί γιατί η δύσκολη κατάσταση θα ξεπεραστεί με το να βρεθεί και να δοθεί η πιο ευτυχισμένη λύση. Έτσι πιο πολύ, η ένταση προκαλείται από τον τρόπο, που το παραμύθι εκθέτει τη δράση ".

(Μερακλής, 1988, σελ. 21)

2) Ένα δεύτερο γνώρισμα είναι η επανάληψη και η παραλλαγή π.χ. Οι αδελφοί φεύγουν ο ένας μετά τον άλλο να πραγματοποιήσουν του ίδιους άθλους.

Τα επεισόδια πολλές φορές επαναλαμβάνονται αυτολεξεί και στερεότυπα.

Στο σημείο αυτό όμως πρέπει να τονίσουμε ότι τα δύο προηγούμενα ζευγάρια της έντασης και της χαλάρωσης καθώς και της επανάληψης και της παραλλαγής είναι ζευγάρια αντιθέσεων.

Το παραμύθι λοιπόν κινείται μέσα από αντιθέσεις π.χ. οι αντίπαλοι γίνονται βοηθοί αν κάποιος συμπεριφερθεί σωστά, το θάνατο νερό δεν το βρίσκουν τα γνωστικά αδέρφια αλλά ο κουτός κλπ.

3) Μια άλλη βασική αρχή του παραμυθιακού ύφους αποτελεί η τάση του για την ανάδειξη όλων των στοιχείων που περιέχει, σε καθαρές οπτικές εικόνες. Το πράγμα αυτό εκφράζεται με μια σειρά από μέσα και τρόπους, όπως είναι τα παραμυθιακά χρώματα (άσπρο, μαύρο, κόκκινο, ασημί, χρυσαφί, όχι αποχρώσεις, όχι συμπληρωματικά χρώματα) ή το υλικό των αντικειμένων (κατά κανόνα μέταλλα και ορυκτά).

Ένα άλλο βασικό γνώρισμα του παραμυθιακού ύφους είναι ότι μέσα στο παραμύθι αιθεριώνεται ο κόσμος. π.χ. το βάρος της γης λιγοστεύει, τα αντικείμενα γίνονται διάφανα λαμπερά.

Μπορεί επίσης να φτάσει και σε ακραίες δισταυώσεις στους τραυματισμούς π.χ. δεν υπάρχει πόνος, δεν αναφέρεται αιμοραγία.

Αν θέλουμε να επισημάνουμε το κατεξοχήν γνώρισμα του παραμυθιού, αυτό στο οποίο συμπυκνώνονται τα διάφορα επιμέρους γνώρισμα και το οποίο καθορίζει αποφασιστικά την αισθητική του, θα λέγαμε ότι το γνώρισμα αυτό είναι η ιδιότητά του να μεταβάλλει το εσωτερικό σε εξωτερικό.

Ο Luthi αναφέρει την περίπτωση του φιλέσπλαχνου παιδιού, για το οποίο το παραμύθι δε λέει πως ήταν ευσπλαχνικό, αλλά απλά, ότι μοιραζόταν με τους φτωχούς το

ψωμί του. Δηλαδή δε μας δίνει ένα επίθετο ένα χαρακτηρισμό
θεωρητικό αλλά μια ενέργεια μια πράξη.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ

Για να μελετηθεί σωστά ένα κοινωνικό φαινόμενο όπως είναι και το παραμύθι πρέπει να τοποθετηθεί μέσα στις συντεταγμένες του που κατά κανόνα είναι:

1. Τα άτομα ή οι κοινωνικές ομάδες που το δημιούργησαν.
2. Ο σκοπός ή οι σκοποί που με τη διήγηση και διάδοση του παραμυθιού τα άτομα ή οι κοινωνικές ομάδες επιδίωκαν.
3. Η θέση των αφηγούμενων ατόμων μέσα στη κοινωνική ομάδα και η θέση της και οι ομάδες μέσα στο γενικότερο κοινωνικό σύνολο.
4. Η ιστορική στιγμή που τα παραμύθια δημιουργήθηκαν (πολιτικές, οικονομικές, πολιτιστικές, τεχνολογικές συνθήκες).
5. Ο γεωγραφικός χώρος μέσα στον οποίο δημιουργήθηκαν.
6. Οι θρησκευτικές, ηθικές, πολιτικές, κοινωνικές αντιλήψεις της κοινωνικής ομάδας μέσα στην οποία τα παραμύθια δημιουργήθηκαν.
7. Τα αισθητικά και καλλιτεχνικά κριτήρια των δημιουργών τους και της εποχής τους, γενικότερα.
8. Οι συνθήκες ελευθερίας ή ανελευθερίας που υπήρχαν κατά την δημιουργία των παραμυθιών.
9. Τα τελετουργικά και άλλα έθιμα που κάθε κοινωνική ομάδα ακολουθούσε και τελούσε.

10. Τα κατά πόσο τα παραμύθια αυτά μεταδόθηκαν αυτούσια ή τροποποιήθηκαν κατά τη καταγραφή τους, από τους διάφορους συλλογείς παραμυθιών".

(Σακελορίου, 1988, σελ. 115)

Αναλύοντας τα παραπάνω, αναφέρουμε ότι τα άτομα - δημιουργοί παραμυθιών πολλοί σε αριθμό που εμφανίστηκαν σε διάφορους γεωγραφικούς χώρους και διάφορες περιόδους της ιστορίας.

Δημιουργώντας κάθε παραμύθι είχαν σαν στόχο την κάλυψη μιας τρέχουσας ανάγκης πχ. να αποκοιμηθεί το παιδί ή την ανάγκη να δοθεί κάποια ερμηνεία σε κάποιο συνταρακτικό φαινόμενο ή ακόμα και για να προκύψει κάποιο δίδαγμα για τους ακροατές.

Πέρα από αυτά τα άτομα που η διήγησή τους ήταν πρόχειρα "σκαρωμένα" υπήρχαν και οι "πληρωμένοι" ή "επαγγελματίες" ανατολίτες που επινοούσαν τα παραμύθια για να κρατούν άγρυπνους τους πιστούς τις νύχτες του ραμαζανιού.

Όταν τα παραμύθια προέρχονται από "εντεταλμένους" για το σκοπό αυτό, θα τείνουν να δώσουν μια εικόνα της πραγματικότητας εντελώς διαφορετική από εκείνη που είναι.

"Ετσι όλα τα πάνω στη γη θα είναι ωραία, οι άρχοντες θα είναι καλοί και όλες οι ανάγκες των πεινασμένων και βασανισμένων" θα ικανοποιούνται "αυτόματα," με μία μικρή επίκληση.

Τέτοιες όμως διηγήσεις οδηγούν σ' αυτό που ο Engels ονόμασε "ψευδή συνείδηση" και παραπλανούν το άτομο.

Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο όταν τα παραμύθια τα πλάθει ο απλός άνθρωπος της κοινωνικής ομάδας, ο οποίος περνά την εικόνα του κόσμου όπως απλώνεται γύρω καθώς και τις δικές του απογοητεύσεις, πίκρες και όνειρα.

Στην εποχή του φεουδαλισμού το ρόλο του αφηγητή παραμυθιών είχαν αναλάβει οι επιστάτες του αφεντικού ή όταν αυτοί δεν ήταν άξιοι, κάποιο ή κάποια προικισμένα σχετικά άτομα από την εργαζόμενη ομάδα.

"Το παραμύθι πρόκειται για ένα αφηγηματικό υλικό που παράγεται από τα χαμηλότερα οικονομικά και κοινωνικά στρώματα του λαού και κυκλοφορεί αναμεταξύ τους".

(Σακελαρίου, 1988, σελ. 116)

Για τον λόγο του ότι σε κάποια δοσμένη στιγμή χρειάζεται να επαναληφθεί η διήγηση ενός παραμυθιού, αναγκάζει τον κάθε αφηγητή να κρατά μια ορισμένη γραμμή στην αφήγησή του.

Έτσι λοιπόν τα λαϊκά παραμύθια όχι μόνο θα εκφωνούνται στον απλό και ανεπιτήδευτο λαϊκό λόγο, μα θα εκφράζουν και το επίπεδο πολιτισμού αυτού του λαού καθώς και τα όνειρα, ελπίδες, τις πίκρες και δοκιμασίες του. Θα εκφράζουν αυτό που ο Λένιν ονόμαζε "δεύτερο πολιτισμό" σε διάκριση από εκείνον της κάθε φορά άρχουσας τάξης που ήταν περιχαρακωμένος μες στα στενά καλούπια ενός αυστηρού

τυπικού. Ο πνευματικός αυτός πολιτισμός αντιμετωπίζεται από τις κυρίαρχες τάξεις με κάποια περιφρόνηση σαν ανάξιος λόγους ακριβώς γιατί προερχόταν από την ανώνυμη πλέμπα.

Τελειώνοντας αναφέρουμε πως σύμφωνα με την Χάρης Σακελλαρίου (1988), κύρια παραμυθιακή ουσία είναι η αντιθετική σχέση ανάμεσα στα άτομα και στις κοινωνικές ομάδες. Η αυλαία του παραμυθιού ανοίγει τη στιγμή που από κάποιο γεγονός πχ. θάνατος διαταράσσεται η δοσμένη ισορροπία στις σχέσεις αυτές. Ενώ τα ήδη, έθιμα της κοινωνικής ομάδας, η ιστορία, οι μύθοι, τα αναγνώσματα που τυχόν έτυχε να έχουν διαβάσει οι αφηγητές αποτελούν δευτερεύοντα στοιχεία και παρέχουν στο παραμύθι το δευτερογενές υλικό.

ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ

Το παραμύθι σε όλους τους λαούς προσέφερε και προσφέρει γενικά:

- * Ψυχαγώγησε το κοινό στις σπιτικές ώρες της ζωής του αλλά και σε άλλες ώρες συναναστροφής.
- * Έδωσε στον κάθε λαό εγκυκλοπαιδική γνώση για τον άγνωστο κόσμο των ταξιδιών αλλά και για το φανταστικό της μυθολογίας.
- * Γέμισε με φιλοσοφία και αισιοδοξία τη σκέψη του, με το να του δείχνει ότι όλες οι περιπέτειες έχουν καλή έκβαση, φτάνει να υπάρχει επιμονή και τόλμη.
- * Πλούτισε την φαντασία των μικρών παιδιών με σκηνές από την ζωή των ενηλίκων και από τις πιθανές δραστηριότητες των φανταστικών όντων.
- * Δίδαξε στα παιδιά την αφήγηση, πλούτισε τις εμπνεύσεις τους με θέματα και έγινε πρόδρομος στη σημερινή λογοτεχνία και τα κινηματογραφικά θέματα.

ΘΕΤΙΚΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ

1) Το παραμύθι χρησιμεύει για να κατασκευάσει το παιδί νοητικές δομές, να θέσει σχέσεις "εγώ, οι άλλοι", "εγώ, τα πράγματα", "τα αληθινά πράγματα, τα επινοήματα της φαντασίας". Του χρησιμεύει για να συλλάβει τις αποστάσεις μέσα στο χώρο ("μακριά, κοντά") και στο χρόνο ("μια φορά- τώρα", "πριν-μετά", "χθές-σήμερα-αύριο").

2) Το παραμύθι φέρνει το παιδί σε επαφή με την μητρική γλώσσα, τις λέξεις της, τους τύπους της, τις δομές της. Δεν θα μπορέσουμε ποτέ να συλλάβουμε τη στιγμή κατά την οποία το παιδί, ακούγοντας ένα παραμύθι, κατακτά, αφομοιώνοντας, μια ορισμένη σχέση των όρων του λόγου μεταξύ τους, ανακαλύπτει τη χρήση μιας έγκλισης, τη λειτουργία μιας πρόθεσης, αλλά είναι βέβαιο ότι το παραμύθι δίνει στο παιδί άφθονες πληροφορίες για τη γλώσσα. Κοπιάζοντας για να καταλάβει το παραμύθι, κοπιάζει για να καταλάβει τις λέξεις από τις οποίες αποτελείται, για να καθορίσει τις μεταξύ τους ομοιότητες, για να βγάλει συμπεράσματα, αν διευρύνει ή να περιορίσει, να προσδιορίσει ή να διορθώσει το πεδίο ενός σημαίνοντος, τα όρια ενός συνώνυμου, τη σφαίρα επιρροής ενός επιθέτου.

3) Τα παραμύθια βοηθούν τα παιδιά να έρθουν σε επαφή με μαθηματικές έννοιες:

α. Το Ασχημόπαπο δηλαδή το πασίγνωστο παραμύθι του Άντερσεν για τον κύκνο που κατά λάθος βρέθηκε μέσα σ' ένα κοπάδι πάπιες - μπορεί να μεταφρασθεί με μαθηματικούς όρους ως "η περιπέτεια ενός στοιχείου Α, που κατά λάθος βρίσκεται μέσα στο σύνολο των στοιχείων Β και που δεν ησυχάζει, ώσπου να ξαναμπει μέσα στο φυσικό του σύνολο των στοιχείων Α...".

Β. Ακούγοντας το παραμύθι τα παιδιά εξασκούνται στο να ταξινομούν, να φτιάχνουν "δυνατά" σύνολα, να αποκλείουν "αδύνατα" σύνολα ζώων και αντικειμένων.

β. Ένα αγόρι ρωτά τη μητέρα του; - Ποιός είμαι εγώ; - Είσαι ο γιός μου, - απαντά η μητέρα. Στην ίδια ερώτηση διαφορετικά πρόσωπα θα δώσουν διαφορετικές απαντήσεις: "είσαι ο εγγονός μου", θα πει ο παππούς, "ο αδελφός μου", θα πει ο αδελφός, "ένας πεζός", "ένας ποδηλάτης", θα πει ο αστυφύλακας, "ο φίλος μου", θα πει ο φίλος... Η διερεύνηση των συνόλων στα οποία ανήκει το παιδί είναι γι' αυτό μια ερεθιστική περιπέτεια.

Ανακαλύπτει ότι είναι γιός, εγγονός, αδελφός, φίλος, πεζός, ποδηλάτης, αναγνώστης, μαθητής, ποδοσφαιριστής, ανακαλύπτει δηλαδή πολλαπλούς δεσμούς του με τον κόσμο.

Η βασική εργασία που εκτελεί είναι λογικής φύσης.

γ. Παραμύθια που βοηθούν το μυαλό να κατασκευάσει το όργανο της αναστρεψιμότητας.

Μια δύσκολη πνευματική εργασία για το παιδί είναι εκείνη που τα οδηγεί να καταλάβουν ότι "α συν β είναι ίσο με β συν α".

Αυτό δεν το καταφέρνουν όλα τα παιδιά πριν γίνουν έξι χρόνων. Ο Τζάκομο Σαν τούτσι, διευθυντής δημοτικού σχολείου από την Περούτζα, συνηθίζει να ρωτά τους μαθητές της πρώτης τάξης: - Έχεις αδελφό; - Ναι - Και ο αδελφός σου έχει αδελφό - Όχι, είναι η ωραιότερη και κοφτή απάντηση, εννιά φορές στις δέκα. Ίσως αυτά τα παιδιά να μην έχουν ακούσει αρκετά μαγικά παραμύθια, όπου το ραβδί της νεράιδας ή ένα ξόρκι του μάγου μπορούν να επιτύχουν με την ίδια ευκολία ορισμένα πράγματα και τα αντίθετά τους να μεταμορφώσουν έναν άνθρωπο σε ποντικό και τον ποντικό σε άνθρωπο. Τέτοιου είδους ιστορίες μπορούν πολύ καλά να βοηθήσουν το μυαλό να κατασκευάσει το όργανο της αναστρεψιμότητας.

δ. Κατάκτηση της σχετικότητας.

Μέσα από τις έννοιες "μεγάλος-μικρός", "ψηλός-χαμηλός", "αδύνατος - παχύς", κλπ. που υπάρχουν στα παραμύθια, τα παιδιά κατανοούν τις αντιθετικές σχέσεις.

4) Το παραμύθι βοηθά στην ικανοποίηση της ανάγκης για ταύτιση. Τα παιδιά ικανοποιούνται να ταυτίζονται με χαρακτήρες των μυθιστορημάτων που διαδραματίζουν τα πάντα μπροστά στα μάτια τους. Πολλές φορές το παραμύθι βοηθά στο να θεραπεύσει το "αίσθημα κατώτερότητας" που νιώθει το

παιδί καθώς συγκρίνει τις σωματικές του διαστάσεις με αυτές των μεγαλύτερων του. Γι αυτό πολλές φορές τα παιδιά ταυτίζονται με χαρακτήρες που επιτυγχάνουν όχι τόσο με τη μυική δύναμη και τις σωματικές τους διαστάσεις, αλλά με την ικανότητα που έχουν να εντυπωσιάζουν και να πείθουν τους άλλους. Συχνά τέτοιοι χαρακτήρες είναι ο μικρότερος γιός, ο πιο αδύναμος, αυτός που όλοι νομίζουν πως έχει τις περισσότερες πιθανότητες να αποτύχει. Τελικά όμως, αυτός είναι εκείνος που καταφέρνει να κερδίσει και να γίνει ο ήρωας του παραμυθιού όταν οι υποτιθέμενοι καλύτεροι έχουν αποτύχει.

5) Το παραμύθι μεταδίδει στο παιδί τις κοινωνικές αξίες που κυριαρχούν σε κάθε κοινωνία. Έτσι με τη διαδικασία της ταύτισης το μικρό αγόρι θα ζήσει βήμα προς βήμα τις περιπέτειες του Κοντορεβιθούλη και το μικρό κορίτσι θα ταυτιστεί εσωτερικά με τη Χιονάτη ή τη πεντάμορφη.

Οι αξίες που αντιπροσωπεύουν οι ήρωες είναι διαφορετικές για κάθε φύλλο: ο ηρωϊσμός, η παλικαριά για το αγόρι, η ομορφιά η χάρη και ο ρομαντισμός για το κορίτσι. Έτσι, από πολύ νωρίς, οι πολιτιστικές αξίες που μεταδίδονται με τον απλό αυτό τρόπο στις ψυχές των παιδιών καθορίζουν τη κατοπινή συμπεριφορά τους, όπως γίνεται δεκτή από την κοινωνία μέσα στην οποία και για την οποία μεγαλώνουν.

6) Μέσα από τις αφηγήσεις των παραμυθιών το παιδί γνωρίζει διάφορους ανθρώπινους χαρακτήρες και ιδιότητες όπως πονηριά, κολακεία, ο φιλάργυρος, ο σπάταλος κλπ.

7) Επίσης ευαισθητοποιείται απέναντι σε υψηλές αξίες όπως η ελευθερία, η δικαιοσύνη, η ισότητα.

ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ

1) Οι πιο παλιές αντιρρήσεις είναι εκείνες, που αναφέρονται στις περιγραφές που περιέχουν πολλά παραμύθια που δημιουργούν φοβίες και λύπη στα παιδιά. Οι γονείς εγκαταλείπουν τα παιδιά τους (Χένσελ και Γκρέτε), ζώα τρώνε ανθρώπους (Κοκκινোসκουφίτσα), άλλοι άνθρωποι μαγεύονται, μεταμορφώνονται κλπ. (χιονάτη). Ήδη πολλοί κοινωνιολόγοι και ψυχολόγοι θεωρούν πολλά παραμύθια αντιπαιδαγωγικά. Θεωρούν ότι προξενούν στο παιδί ψυχικά τραύματα που το πληγώνουν σ' όλη του τη ζωή.

Γι αυτό ζητούν να φύγουν οι μάγισσες, οι βρυκόλακες, και τα ξωτικά από τις διηγήσεις, να φύγουν και οι κακοί άνθρωποι. Επιπλέον η διδασκαλία του παραμυθιού όταν ακολουθεί κριτήρια τυπικής επιλογής με τρόμο, αγωνία, φόβο και αγριότητα μπορεί να επιφέρει στο παιδί σοβαρές συναισθηματικές διαταραχές και να του δημιουργήσει μόνιμες φοβίες, εκτός από την αστάθεια στη συμπεριφορά του και τη συνεχή αναζήτηση ασφάλειας, σε έναν έντονο αντικοινωνικό απομονωτισμό.

2) Αμφιλεγόμενες είναι οι περιγραφές φυσικών βιαιοτήτων απέναντι στα ζώα και στους ανθρώπους. Το κόψιμο μερών του σώματος όπως και τα βασανιστήρια, οι τραυματισμοί άλλης μορφής έως το βίαιο θάνατο είναι διαδικασίες, που από τη μια μεριά προκαλούν φόβο, ενώ από την άλλη μπορούν να οδηγήσουν σε κτηνώδη συμπεριφορά των παιδιών. Όμως κάθε

τόσο διατυπώνεται ο ισχυρισμός, ότι τα παιδιά δεν αισθάνονται τις παραστάσεις αυτές σε καμιά περίπτωση σαν συγκεκριμένες διαδικασίες κι επομένως δε σοκάζονται, όπως ισχυρίζονται πάντοτε οι ενήλικοι.

3) Μηνύματα Ρατσισμού.

Η προσοχή στην επιλογή των κατάλληλων βιβλίων έχει γίνει επιτακτική με την επισήμανση των κινδύνων που διατρέχει το παιδί να δεχθεί και αρνητικά μηνύματα ρατσισμού μέσα από τα λογοτεχνικά κείμενα:

"Για παράδειγμα οι ιστορίες του NODDY, όπως τις παρουσιάζει η Ένιντ Μπλάιτον, δείχνουν ότι τα αραπάκια είναι μια μόνιμη απειλή για το NODDY, που πέφτει θύμα, ληστεύεται και απειλείται από τους μαύρους. Διαβάζοντας τα μικρά παιδιά την περιπέτεια του NODDY και την επιβουλή των μαύρων, σχηματίζεται μέσα στον ακροατή μια απέχθεια για τους μαύρους: "...Για μια στιγμή είπε ένας από τους αράπηδες. "Αυτός ο μικρός φοράει πολύ ωραία ρούχα. Ας τα πάρουμε κι αυτά". "Εεεé βέβαια, είπε ένας άλλος αράπης. Εγώ θα πάρω το όμορφο καπέλο του - έχει και κουδουνάκια στην κορυφή..." "Και εγώ θα πάρω το πουκάμισο και τη γραβάτα του", είπε ένας τρίτος αράπης. Τα τράβηξε και τάβγαλε από το φτωχούλη το NODDY".

(Παπά, 1990, σελ. 35)

4) Διαμόρφωση Προκαταλήψεων.

Καταλογίζεται στα παραμύθια ότι οδηγούν στη διαμόρφωση προκαταλήψεων, γιατί η συνεχώς επαναλαμβανόμενη με την

ίδια μορφή περιγραφή των τύπων επηρεάζει και καθλώνει το νεαρό αναγνώστη και ακροατή. Η μόνιμη επανάληψη της μάγισσας (=γριά γυναίκα) και της μητριάς (=κακή γυναίκα) θα μπορούσε να οδηγήσει στο σημείο να μεταφέρει το παιδί αυτές τις εμπειρίες των παραμυθιών στην πραγματικότητα και να θεωρεί κάθε γριά γυναίκα μάγισσα και κάθε μητριά σαν κακή γυναίκα.

5) Φαντασία.

Η φαντασία του παιδιού αντί να ενισχυθεί με το παραμύθι μάλλον παγιδεύεται, τυποποιείται και αναπαράγεται σε καταστάσεις και γεγονότα χωρίς το στοιχείο της δημιουργικότητας και της λύσης νέων προβλημάτων. Το παιδί ιδιαίτερα γίνεται ένας καλός αντιγραφέας στο χώρο της φαντασίας και όχι δημιουργός με παραγωγή νέων προϊόντων, που θα μπορούσαν να έχουν συνέπεια για την ανθρωπότητα. Τη φαντασία μπορούμε να ενισχύσουμε στα παιδιά της ηλικίας αυτής όχι αποκλειστικά με παραμύθια, αλλά ιδιαίτερα από το περιβάλλον του, από βιώματα που αποκτά καθημερινά, από τη γνώση των ανθρώπων και της φύσης, από την αισθητική αγωγή και από διηγήματα που ανταποκρίνονται στις ανάγκες του και όχι από τα αποκτήματα της φαντασίας των ενηλίκων.

6) Μια άλλη αντίρρηση θεωρεί τα παραμύθια ξεπερασμένα για την εποχή μας. Ο κόσμος των παραμυθιών με τους βασιλιάδες, τους πρίγκιπες και τις πριγκίπισσες τους μάγους, τους γίγαντες και τους νάνους δε βρίσκεται σε καμιά αντιστοιχία

με τη πραγματικότητα της διαφωτισμένης εποχής μας. Τα παιδιά δε μαθαίνουν τίποτα που τα βοηθά να ξεπερνούν τις δυσκολίες της δικής τους ζωής.

7) Παιδαγωγικός ναρκισσισμός.

Η επίδραση του παραμυθιού στην παιδική προσωπικότητα και ταύτιση με τα δρώντα πρόσωπα μπορεί να χαρακτηριστεί αντιπαιδαγωγική.

Η ταύτιση αυτή και ο μιμητικός χαρακτήρας των στόχων του παραμυθιού καλήγουν αναντίρρητα στον παιδαγωγικό ναρκισσισμό. Πρόκειται για μια άλλη μορφή έμμεσου καταναγκασμού, όπου το παιδί αντιγράφει την προσωπικότητα του ήρωα και χάνει την προσωπική του ταυτότητα. Τέτοια πρότυπα βρίσκουμε κατά κόρον στα παλιά αναγνωστικά του σχολείου. Οι ήρωες εκεί προσπαθούν να προβάλλουν σαν αυθεντίες EX OFFICIO στο χώρο που δρουν. Η απομυθοποίηση δεν είναι δυνατή αφού η πλοκή των γεγονότων υπερβαίνει τη λογική εξήγηση και περνά στη σφαίρα της υπερφυσικής λειτουργίας. Το παιδί παρασύρεται στον κόσμο ενός αυτοπικου οράματος, όπου τα πρόσωπα τροφοδοτούν την περιέργεια με επιτεύγματα εξωλογικά.

8) Ο SCHOPENHAUER αναφερόμενος στην επίδραση των μύθων στην πρώιμη παιδική ηλικία παρατηρεί ότι η εντύπωση των μηνυμάτων αυτών μπορούν να ορισθετήσουν την ηθική και την ευρύτερη δράση του ατόμου για όλη τη ζωή του: Λογαριάστε π.χ. το κοράνι. Το μετριότατο αυτό βιβλίο στάθηκε αρκετό και από δω και χίλια διακόσια χρόνια ικανοποιεί τη

μεταφυσική ανάγκη εκατομμυρίων ανθρώπων, χρησιμεύει σα θεμέλιο της ηθικής τους, εμπνεύει σε αυτούς μεγάλη σψηφισιά του θανάτου κι ενθουσιασμό για πολέμους αιματηρούς και για κατακτήσεις μεγάλες..."

(Παπάς, 1990, σελ. 51)

ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΝΗΠΙΑΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

1. Σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο.

Το παιδί της νηπιακής ηλικίας παύει να είναι εντελώς εξαρτημένο και ανήμπορο αλλά επιδιώκει και κατακτά μια αυξανόμενη αυτονομία και αυτάρκεια.

ΣΩΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Στο σωματικό τομέα η ανάπτυξη συνεχίζεται, δεν έχει όμως το γοργό ρυθμό ούτε παρουσιάζει τις δραματικές αλλαγές της βρεφικής ηλικίας. Η περίοδος γίνεται με επιβραδυνόμενο ρυθμό, αλλά είναι πιο ποικίλη και επηρεάζεται περισσότερο από την άσκηση και την εμπειρία και λιγότερο από την ωρίμανση. Οι αναλογίες του σώματος μεταβάλλονται δραστικά. Έτσι το νήπιο βαθμιαία παύει να έχει την εμφάνιση του κοντοπόδαρου και αποκτά την τελική του στομική φυσιογνωμία. Τα αγόρια καθόλη τη νηπιακή ηλικία είναι ψηλότερα και βαρύτερα από τα κορίτσια. Τα αγόρια όμως οδεύουν προς τις τελικές διαστάσεις του σώματος με βραδύτερο ρυθμό απ' ό τι τα κορίτσια. Έχει διαπιστωθεί πχ. ότι το 60% του τελικού βάρους τα κορίτσια το αποκτούν στα 2 1/2 χρόνια, ενώ τα αγόρια το αποκτούν στο 4ο έτος.

Παράλληλα με τις αλλαγές στο ύψος, το βάρος και τις αναλογίες του σώματος, αλλαγές παρατηρούνται και στα διάφορα όργανα και συστήματα του σώματος.

Η αναπνοή γίνεται βραδύτερη και βαθύτερη. Ο αριθμός των εισπνοών μειώνεται κατά 30 ως 20 το 1'. Οι κτύποι της καρδιάς, από 105 το 1' στο 2ο έτος, γίνονται 85 στο 6ο έτος. Η πίεση του αίματος συνεχώς αυξάνει. Η πρώτη οδοντοφυΐα, έχει ολοκληρωθεί και έτσι το παιδί μπορεί να τρώει άνετα και ακίνδυνα κάθε είδος στερεάς τροφής.

Τα αισθητήρια όργανα λειτουργούν αποτελεσματικά και σε πολλές περιπτώσεις φθάνουν στο ανώτερο σημείο της οξύτητάς τους. Τα περισσότερα νήπια ως το 6ο έτος είναι "μύωπες" βλέπουν καλύτερα τα κοντινά αντικείμενα. Βαθμιαία όμως στα επόμενα έτη μπορούν να ελέγχουν περισσότερο τους μύς των αξόνων του οφθαλμού και επιτυγχάνουν καλύτερη προσαρμογή. Ο εγκέφαλος στο 2ο έτος έχει το 75% και στο 6ο έτος το 90% του τελικού βάρους.

ΚΙΝΗΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Στον κινητικό τομέα το νήπιο έχει ήδη ασκήσει έλεγχο στο σώμα του και αρχίζει να ασκεί έλεγχο στο περιβάλλον. Η νηπιακή ηλικία είναι περίοδος της έντονης κινητικότητας. Η απόκτηση της όρθιας στάσης και βόδισης είναι η αρχή για νέες μαθήσεις και παραλλαγές τους: ανέβασμα - κατέβασμα σε σκάλες, σκαρφάλωμα σε δέντρα και έπιπλα κ.α. Όλες αυτές οι νέες κινητικές δραστηριότητες κρατούν το νήπιο "αεικίνητο" σαν να αποτελούν "πρόκληση" προσωπική για να τις κατακτήσει. Προσφύως λοιπόν η νηπιακή ηλικία αποκαλείται "ηλικία του ακροβάτη" και το νήπιο "chevre pied", "πόδι της κατσίκας".

ΝΟΗΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Στο νοητικό τομέα οι αλλαγές είναι εντυπωσιακές εμφανίζεται η συμβολική λειτουργία και η χρήση της γλώσσας. Το νήπιο έχει ήδη ξεπεράσει την "ηλικία του χιμπατζή", την περίοδο των αισθησιοκινητικών γνωστικών σχημάτων, και αρχίζει να παράγει εσωτερικά σύμβολα τα οποία αντιπροσωπεύουν τα εξωτερικά αντικείμενα και τις μεταξύ τους σχέσεις. Αρχίζει να μεταπλάθει τον εξωτερικό κόσμο σε εσωτερικό - πνευματικό κόσμο. Μέσα στη μέθη του

να γνωρίσει τη ζωή και τη φύση, το νήπιο κατακλύζει τους γύρω του με ερωτήσεις για το πώς και το γιατί των προσώπων και των πραγμάτων. Έτσι, διευρύνει και εμπλουτίζει τον παραστατικό του κύκλο. Η σκέψη του όμως παραμένει ακόμη δέσμια του ανεξέλεγκτου αντιληπτικού ρεαλισμού και ενός άκρατου εγωκεντρισμού. Περί το τέλος της περιόδου αυτής αρχίζει η παρακμή των γνωστικών αυτών ατελειών. Εισερχόμενο το παιδί στο σχολείο, διαθέτει ένα ανεπαρκώς οργανωμένο σύστημα λογικών κατηγοριών και μπορεί να εκτελεί αληθείς λογικές πράξεις στο χώρο του συγκεκριμένου.

ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΝΟΗΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Piaget.

ΠΡΟΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (3ο ως 6ο έτος)

Αρχίζει η συμβολική λειτουργία και η γλώσσα. Αρχίζει να λειτουργεί η φαντασία.

Η σκέψη παρουσιάζει τα εξής μειονεκτήματα:

- * Το παιδί στις λέξεις που χρησιμοποιεί αποδίδει αφελείς σημασίες (προέννοιες) που είναι (μ) προσωπικές, τυχαίες, μονομερείς γενικεύσεις.
- * Η σκέψη είναι εγωκεντρική.
- * Το παιδί δεν μπορεί να συνεξετάσει περισσότερα του ενός χαρακτηριστικά συγχρόνως.
- * Η σκέψη δεν έχει αναστρεψιμότητα.

Η προσυλλογιστική περίοδος χωρίζεται σε δύο επιμέρους περιόδους: την προνοιολογική (3ο και 4ο έτος) και δισ-

-----
σθητική (5ο και 6ο έτος).

Η δισαισθητική περίοδος θεωρείται ως μεταβατική φάση. Τρεις λειτουργίες εμφανίζονται κατά την δισαισθητική περίοδο: α) Η ικανότητα του παιδιού να σχηματίζει λογικές κατηγορίες, β) η ικανότητα να διακρίνει σχέσεις και γ) η ικανότητα να χειρίζεται αριθμητικές έννοιες. Έτσι το παιδί στη φάση αυτή μπορεί να ταξινομήσει αντικείμενα με βάση κάποια ομοιότητά τους. Αν του δοθούν πχ. διάφορα σχήματα, θα προσπαθήσει να τα ταξινομήσει με βάση κάποιο κοινό χαρακτηριστικό τους, όπως πχ. "πολύγωνα", "κυκλικά", "τετράγωνα" κλπ. Ακόμα όμως στις ταξινομήσεις του χρησιμοποιεί μία μόνο διάσταση. Επίσης το παιδί αρχίζει να διακρίνει σχέσεις ομοιότητας και διαφοράς.

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Στον τομέα της συναισθηματικής ανάπτυξης παρατηρείται μεγαλύτερη ενίσχυση του ΕΓΩ με τάση αυτονομίας, την οποία συχνά το παιδί χειρίζεται με αδεξιότητα. Το παθητικό και αδύναμο βρέφος έχει γίνει τώρα μια ξεχωριστή ατομικότητα

με πείσμα επιμονή, ανυπακοή, αρνητισμό, ζηλοτυπίες, εκρήξεις θυμού, αδικαιολόγητους φόβους, νυκτερινούς εφιάλτες κλπ.

Όλες αυτές οι νέες "ανεπιθύμητες" αντιδράσεις προβληματίζουν τους γονείς που είχαν συνηθίσει να απολαμβάνουν την παροχή φροντίδας και περιποιήσεων σε ένα ανήμπορο και καθόλα εξαρτημένο από αυτούς βρέφος. Οι αυτονομιστικές αυτές τάσεις του νηπίου, θυμίζουν την κρίση της εφηβικής ηλικίας, γι' αυτό η νηπιακή ηλικία αποκαλείται και "πρώτη εφηβεία".

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Στον τομέα της κοινωνικής ανάπτυξης το νήπιο αρχίζει να διευρύνει τον κύκλο των δραστηριοτήτων και επαφών του, να εγκαταλείπει το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον και να εντάσσεται σε ομάδες συνομηλίκων του είτε στην γειτονιά είτε στο νηπιαγωγείο.

Η νηπιακή ηλικία είναι η ηλικία του παιχνιδιού, χωρίς τη συνειδητοποίηση καθηκόντων και υποχρεώσεων. Με το παιχνίδι όμως δίνεται η ευκαιρία στο παιδί να μάθει τα βασικά στοιχεία της κοινωνικής ζωής και να αποκτήσει την ετοιμότητα να ανταποκριθεί εισερχόμενο στο σχολείο, στις απαιτήσεις της οργανωμένης εργασίας και μάθησης. Ο προπορασκευαστικός αυτός ρόλος της περιόδου αυτής για τη

μετέπειτα συστηματική σχολική εργασία είναι ένα κύριο αναπτυξιακό της χαρακτηριστικό, γι' αυτό η νηπιακή ηλικία αποκαλείται και "προσχολική ηλικία".

Πρέπει να τονισθεί ότι το νήπιο, αν και φυσιολογικώς είναι ενήλικος σε μικρογραφία, ψυχοπνευματικώς είναι ένα εξελισσόμενο άτομο με ιδιαίτερο τρόπο ζωής.

Χαρακτηρισμοί, όπως: ορμητικό, ατίθασσο, ασταθές, ζηλότυπο, ανταγωνιστικό, πεισματάρικο, δύστροπο, φλύαρο, μυθολόγο, περίεργο, αεικίνητο, εγωκεντρικό κλπ. τους οποίους τόσο συχνά αποδίδουμε στο νήπιο, δείχνουν περίοπτα χαρακτηριστικά του ιδιαίτερου τρόπου ζωής της ηλικίας αυτής.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ Η ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Κάνοντας μια γενική αναφορά για την οικογένεια, θα λέγαμε πως αναμφισβήτητα αποτελεί πρωταρχικό παράγοντα στην ανάπτυξη του ατόμου καθώς και ιδιαίτερη μορφοποιό δύναμη στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι το άτομο παραμένει υπό την άμεση και σχεδόν αποκλειστική επίδραση της οικογένειας στα πρώτα στάδια της ατομικής του ζωής και μάλιστα σε περίοδο όπου ο ψυχικός μηχανισμός είναι εύπλαστος.

Η ανθρωπολογική και κοινωνιολογική μελέτη του θεσμού της οικογένειας στις διάφορες ανθρώπινες κοινωνίες έχει δείξει ότι η οικογένεια έχει αναλάβει και επειτελεί, σε σχέση με το παιδί, τις εξής τέσσερις λειτουργίες:

α) Τη φροντίδα για την ικανοποίηση των βιολογικών αναγκών.

β) Τη φροντίδα για τη κοινωνικοποίηση του παιδιού δηλαδή την εκμάθηση εκ μέρους του παιδιού των μορφών συμπεριφοράς που αποδέχεται η κοινωνική ομάδα και απαιτεί να έχουν τα μέλη της.

γ) Τη φροντίδα για την ανάπτυξη υγιούς προσωπικότητάς και αυτό σημαίνει την ύπαρξη συναισθηματικής ισορροπίας, την ικανότητα κοινωνικής

προσαρμογής και γενικότερα την ανάπτυξη και διατήρηση της ψυχικής υγείας του παιδιού.

δ) Τη φροντίδα για την ανάπτυξη των γνωστικών ικανοτήτων. Δηλαδή η οικογένεια οφείλει να εξασφαλίσει ένα περιβάλλον πλούσιο σε μορφωτικά ερεθίσματα για την αξιοποίηση των νοητικών ικανοτήτων του παιδιού.

Επισημαίνοντας την τελευταία ως προς την σειρά και όχι τη σπουδαιότητα, λειτουργία της οικογένειας θα λέγαμ μέσα στην οικογένεια και είναι χρέος των γονιών, στα πλαίσια των δυνατοτήτων τους, να την καλλιεργήσουν αφού είναι συνήθεια κι όχι προνόμιο κανενός.

Υπάρχει το αξίωμα, ότι η αναγνωστική συμπεριφορά των γονιών καθορίζει σε μεγάλο βαθμό και τη στάση του παιδιού απέναντι στο βιβλίο. Και αυτό συμβαίνει γιατί α) τα παιδιά μιμούνται τους γονείς και θέλουν να κάνουν ότι και εκείνοι, β) νιώθουν πως η επαφή με το βιβλίο είναι κάτι που αξίζει και έχουν τη περιέργεια να το γνωρίσουν.

Έτσι λοιπόν ο δρόμος που μας οδηγεί στο βιβλίο ξεκινά από την οικογένεια. Η κατάλληλη συμπεριφορά των γονιών θα ξυπνήσει στο παιδί την χαρά του διαβάσματος και θα εμπεδώσει μια σταθερή και σωστή σχέση με το βιβλίο. Αν δηλ το παιδί διαβάζει ή δεν διαβάζει αγαπάει ή όχι το βιβλίο έχει σχέση με την αναγνωστική συμπεριφορά και αναγνωστική αγωγή των γονιών του.

Γι αυτό και οι γονείς πρέπει να εξετάζουν ποιός ποιότητας έντυπο μπαίνει στο σπίτι τους. Όταν συνεπώς μέσα σε μια οικογένεια μπαίνει μόνο η αθλητική εφημερίδα και διάφορα περιοδικά είναι επόμενο το παιδί να ρουφάει με απληστία τα κόμικς και άλλα φθηνορομάτζα (εκτός και αν ξεφύγει απ' αυτά αργότερα, λόγω επίδρασης άλλων ερεθισμάτων).

Οι γονείς πρέπει λοιπόν να εξετάζουν την ποιότητα των εντύπων που διαβάζουν εκείνοι αλλά και αυτών που διαβάζουν τα παιδιά τους και είναι χρέος τους να τα παρακινούν και να τα καθοδηγούν στην ανάγνωση του καλού βιβλίου.

Καλό θα είναι επίσης να γνωρίζουν τις ανάγκες του παιδιού σε κάθε ηλικία, καθώς και το ποιά είναι το κατάλληλο βιβλίο που πρέπει και μπορεί να διαβάσει το παιδί στην ηλικία που βρίσκεται.

ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Πολλοί γονείς καλλιεργημένοι, καλοπροαίρετοι, μοντέρνοι και ανήσυχοι για τη σωστή ανάπτυξη των παιδιών τους απορρίπτουν τα παραμύθια και στερούν από τα παιδιά τους απ' αυτές τις ιστορίες, επειδή φοβούνται ότι είναι, πιθανόν να επιδράσουν βλαβερά στην ψυχοσυναισθηματική εξέλιξή τους. Προτιμούν να τους διηγούνται ιστορίες ανώδυνες, φιλτραρισμένες από το άγχος μέσα στις οποίες παρουσιάζονται μόνο οι ωραίες πλευρές της ζωής. Αυτό όμως

έχει σαν αποτέλεσμα να μην μπορεί το παιδί να δει ότι ο άνθρωπος μπορεί πολλές φορές να συμπεριφερθεί επιθετικά, αντικοινωνικά και εγωϊστικά.

Υπάρχουν όμως και άλλοι γονείς οι οποίοι πιστεύουν πως τα μηνύματα που μεταδίδει το σωστό παραμύθι είναι πολύ βοηθητικά στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού.

Κι εμείς θα λέγαμε πως όταν το περιεχόμενο ενός παραμυθιού συνδυαστεί με τον σωστό τρόπο προσέγγισης και μετάδοσης του από τους γονείς προς το παιδί τότε γίνεται πραγματοποιήσιμη η θετική επίδρασή του.

Ποιός είναι όμως ο σωστός τρόπος προσέγγισης και αφήγησης ενός παραμυθιού;

Σύμφωνα με τον Β.Δ. Αναγνωστόπουλο (1987), (στο βιβλίο θέματα παιδικής λογοτεχνίας), οι γονείς και όσοι ασχολούνται με το παιδί και το βιβλίο θα πρέπει να παρακινήσουν το παιδί στο να διαβάζει και όχι να το καταπιέσουν.

Πρέπει να του δείξουν πως το διάβασμα είναι χαρά, είναι πρόσκληση σε ένα θαυμάσιο κόσμο.

Για να επιτευχθεί αυτό θα χρειαστεί, πέρα από την αναγνωστική αγωγή που θα πρέπει να έχουν οι γονείς, να ασκήσουν την ακοή του παιδιού κατά τη βρεφική και νηπιακή ηλικία, ώστε να ξυπνήσει μέσα του η χαρά της γλώσσας. Πρέπει να του μιλούν με ολοκληρωμένες λέξεις αλλά και με το ύφος, τις κινήσεις, το βλέμμα τους. Επίσης είναι

ουσιαστικό οι γονείς να γνωρίζουν πότε ένα βιβλίο είναι κατάλληλο για το παιδί τους. Στην προκειμένη περίπτωση πως θα επιλέξουν το κατάλληλο παραμύθι.

* Οι γονείς θα πρέπει να λάβουν υπόψη τους την ηλικία και τα ενδιαφέροντα του παιδιού.

Γιατί η κάθε ηλικία έχει την δική της ιδιαιτερότητα τα δικά της επιτεύγματα που σχετίζεται με την αντιληπτική ικανότητα, γλωσσική επάρκεια και ενδιαφέροντα - προτιμήσεις, έτσι ο ίδιος συγγραφέας αναφέρει πως "τα παραμύθια και οι παραμυθένιες ιστοριούλες είναι κατάλληλα για τα παιδιά του Νηπιαγωγείου και Α',Β τάξης του Δημοτικού".

(Β.Δ. Αναγνωστόπουλος, 1987, σελ.41)

" Οι Montessori, Chesterton κ' Gesell αναφέρουν σαν τη πιο κατάλληλη ηλικία για τα παραμύθια τα επτά χρόνια.

Ο Bettleheim όμως αναφέρει την ηλικία των 5 χρόνων".

(Κουλακόγλου Κ. "η ανάπτυξη της φαντασίας μέσα απ' τα παραμύθια", ψυχολογικό σχήμα, 1982, σελ. 24)

Ένα επιχείρημα για την ηλικία των 7 χρόνων σαν τη πιο κατάλληλη, είναι ότι στην ηλικία αυτή τα παιδιά αρχίζουν να απομακρύνονται από μια αδιάκριτη προσκόληση στο φανταστικό στοιχείο.

Ο Α. Applebee συμπέρανε από τη μελέτη του "Αντιδράσεις παιδιών στα παραμύθια" ότι "στην ηλικία των έξι χρόνων, 41% των παιδιών μπορούσαν να κάνουν σταθερές προβλέψεις για τους ρόλους των τυπικά φανταστικών χαρακτήρων στα παραμύθια π.χ. μάγισσες νεράιδες, ζώα κλπ. Το ποσοστό αυτό φτάνει το 86% στην ηλικία των εννέα χρόνων".

(Κουλακόγλου Κ. "ανάπτυξη της φαντασίας μεσ' απ' τα παραμύθια", ψυχολογικό σχήμα, 1982,σελ. 24):

* Επίσης πολύ βοηθητικό είναι οι γονείς να γνωρίζουν την τέχνη της αφήγησης ενός παραμυθιού.

Χρειάζεται λοιπόν να έχει απόλυτη γνώση του παραμυθιού: Να γνωρίζει τα στοιχεία εκείνα που συγκινούν για να μπορέσει να το αφηγηθεί με άνεση και πειστικότητα.

- Επίσης κατά τη διάρκεια της διήγησης οφείλουν να είναι ειλικρινείς και φυσικοί, κατανοητοί και ευδιάθετοι. Να διηγούνται το παραμύθι με λέξεις σύντομες γνωστές και απλές όχι όμως υπεραπλουστευμένες.

- Επίσης οι πλατιασμοί και οι μακροσκελείς περιγραφές δεν είναι καθόλου βοηθητικές. Το τέλος του παραμυθιού πρέπει να είναι σύντομο.

- Πρέπει, να υπάρχει ενθουσιασμός στη διήγηση ενός παραμυθιού και όχι να το διηγούνται βαριεστημένα. Γιατί με την ενθουσιαστική αφήγηση δημιουργείται ένα αισιόδοξο κλίμα, απαραίτητο για τα παιδιά.

- Και τέλος να αφηγούνται το παραμύθι με την απαραίτητη δραματικότητα, η οποία συνδέεται με τη στάση, το ύφος τις χειρονομίες, το βλέμμα.

Πρέπει να υποδίδονται τους χαρακτήρες με ειλικρίνεια και φυσικότητα.

Όταν πρόκειται για ανάγνωση ενός παραμυθιού θα πρέπει να γίνεται με:

- ορθοφωνία δηλαδή ο σωστός τόνος και ένταση της φωνής
- καθαρή και άρτια άρθρωση των λέξεων
- σωστός χρωματισμός της φωνής που επιτυγχάνεται με το ανάλογο ύφος της φωνής, τη συναισθηματική ένταση, το ρυθμό.

Σήμερα βέβαια οι γονείς έχουν την δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν και κασέτες που αφηγούνται παραμύθια. Όμως δεν πρέπει να γίνεται κατάχρηση, γιατί σε καμιά περίπτωση και κανένα μηχανικό μέσο δεν μπορεί να αντικαταστήσει τον ζωντανό ανθρώπινο λόγο αφού έχει τη δυνατότητα να μιλήσει και με μη λεκτικά μηνύματα.

Φυσικά όλους τους παραπάνω κανόνες δεν οφείλουν να τους γνωρίζουν μόνο οι γονείς αλλά και όλοι όσοι ασχολούνται με την ανάγνωση παραμυθιών στα παιδιά (εκπαιδευτικοί, νηπιαγωγοί κλπ.)

ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ

Η Κ.Ε. αναγνωρίζει τη σπουδαιότητα της νηπιακής ηλικίας στην ανάπτυξη του ατόμου. Η ηλικία αυτή είναι καθοριστικός σταθμός στη μετέπειτα εξέλιξή του, διότι στο στάδιο αυτό, αρχίζει το παιδί να κοινωνικοποιείται δημιουργώντας σχέσεις με συνομιλήκους αλλά και ενηλίκους έξω από το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον (παιδικός σταθμός - νηπιαγωγεία).

Στην ηλικία αυτή το παιδί αναζητεί το "γιατί" των πραγμάτων προσπαθώντας να κατακτήσει τη γνώση και τη μάθηση, χρησιμοποιώντας όλες του τις αισθήσεις (ακοή, όραση, αφή, γεύση, όσφρηση).

Η κατάκτηση της γνώσης και της μάθησης, μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα από τον πλούτο της εικόνας και του γραπτού λόγου των κατάλληλων παιδικών βιβλίων.

Ο Κ.Λ. γνωρίζοντας μέσα από Κ.Ε. την θεωρία και την πράξη τις ιδιαιτερότητες, τα χαρακτηριστικά, τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα, τις δυνατότητες αυτής της ηλικίας, προσπαθεί με τις μεθόδους της Κ.Ε. με άτομα, με ομάδες, με κοινότητα, με οικογένεια, με ιδρύματα να βοηθήσει στην κάλυψη των παραπάνω αναγκών και ενδιαφερόντων.

Ο Κ.Λ. λοιπόν μπορεί να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη μιας καλής σχέσης του παιδιού με το βιβλίο.

Αυτό επιτυγχάνεται:

Με τη συνεργασία του Κ.Α. με άλλες ειδικότητες πχ. (ψυχολόγους, παιδαγωγούς, λογοτέχνες, παιδοψυχιάτρους) με σκοπό την διεύρυνση των γνώσεών του και την απόκτηση μιας σφαιρικής εικόνας της σπουδαιότητας του παιδικού βιβλίου.

Ο Κ.Α. μέσα από τις οργανωμένες ομαδικές δραστηριότητες με τους γονείς που αφορούν αναλαμβάνει ρόλο ενημερωτικό, καθοδηγητικό και επιτυγχάνει την ενημέρωση των γονέων ως προς το ποιά είναι το κατάλληλο παιδικό βιβλίο, παραμύθι ποιά είναι τα θετικά και τα αρνητικά αυτών, καθώς επίσης και τον τρόπο αφήγησης του παραμυθιού.

Ο Κ.Α. μέσα στις παιδικές ομάδες ηλικίας 4-6 ετών, που μπορεί να δημιουργήσει, χρησιμοποιεί το παραμύθι σαν μέσο ανάπτυξης της φαντασίας, έκφρασης, επικοινωνίας και γνώσης.

Ο Κ.Α. εργάζεται στα παρακάτω επίπεδα για να επιτευχθούν τα παραπάνω:

- παραστατικός τρόπος διήγησης του παραμυθιού
- διεξαγωγή κριτικής του παραμυθιού (στο δυνατό μέτρο) με σκοπό την εμφάνιση και κατανόηση των θετικών και αρνητικών μηνυμάτων του παραμυθιού
- δραματοποίηση του παραμυθιού με ήρωες τα μέλη της παιδικής ομάδας με σκοπό την κατάκτηση των μηνυμάτων του παραμυθιού μεσ από το παιχνίδι.

Ο Κ.Α. εργαζόμενος στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής σε δήμους, κοινότητες, συλλόγους, πολιτιστικές και μορφωτικές οργανώσεις μπορεί να λειτουργήσει στα εξής επίπεδα:

- ίδρυση παιδικών βιβλιοθηκών μέσα στις οποίες θα στεριώσουν μια σωστή επαφή και επικοινωνία με το κόσμο του βιβλίου και του παραμυθιού. Στην βιβλιοθήκη υπάρχει μεγαλύτερη δυνατότητα εκλογής βιβλίων συγκριτικά με μια βιβλιοθήκη σπιτιού και τα βιβλία είναι επιλεγμένα από ειδικούς.

Επιπλέον ο Κ.Α. μπορεί να οργανώσει μέσα στο χώρο της βιβλιοθήκης γιορταστικές εκδηλώσεις, προβολές ταινιών, εκθέσεις παιδικής ζωγραφικής με σκοπό να μετατρέψει τη βιβλιοθήκη σε ένα ζωντανό εργαστήριο όπου τα παιδιά θα αγαπήσουν το παιδικό βιβλίο.

Τέλος ο Κ.Α., μπορεί να ευαισθητοποιήσει τα πρόσωπα εκείνα που ασχολούνται με τη σύνταξη και τη διάθεση του παραμυθιού (συγγραφείς, εκδότες).

- Ο Κ.Α. να ευαισθητοποιήσει τους γονείς στο να συμμετέχουν οι γονείς σε σχολείο γονέων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

=====

ΚΑΤΑΡΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΑΚΡΙΒΕΣ ΘΕΜΑ ΜΕΛΕΤΗΣ.

Έχοντας ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον προς τα παιδιά προσχολικής ηλικίας αποφασίσαμε να ασχοληθούμε μ' ένα θέμα που αφορά άμεσα την παιδική ηλικία.

Έτσι αρχικά ξεκινήσαμε με το θέμα "ΟΝΕΙΡΟ -ΦΑΝΤΑΣΙΑ-ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ".

Κάνοντας μια προεργασία στο συγκεκριμένο αυτό θέμα εντοπίσαμε τα εξής προβλήματα:

1. Το θέμα ήταν πολύ ευρύ, αποτελείτο από τρεις μεγάλες ενότητες (όνειρο, φαντασία, παραμύθι), οι οποίες ήταν δύσκολο να προσεγγισθούν και να καλυφθούν πλήρως από τη βιβλιογραφία σύμφωνα με τα Ελληνικά δεδομένα.

2. Όσον αφορά την έρευνα του θέματος διαπιστώσαμε ότι θα έπρεπε να συντάξουμε τρία ερωτηματολόγια πράγμα το οποίο θα ήταν πολύ χρονοβόρο και οπωσδήποτε το κόστος της έρευνας αρκετά υψηλό.

Μετά από αυτές τις δυσκολίες μετατρέψαμε το θέμα ως εξής: "ΠΩΣ ΕΠΙΔΡΑ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΣΤΗ ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ". Στην επεξεργασία όμως του θέματος διαπιστώσαμε ότι το

υπάρχον υλικό, σχετικό με την έννοια της φαντασίας ήταν πολύ περιορισμένο με αποτέλεσμα την μη επαρκή κάλυψη του θέματος.

Έτσι καταλήξαμε να διαμορφώσουμε το θέμα ως εξής: "ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ".

Το θέμα αυτό μας δίνει τη δυνατότητα να διερευνήσουμε αρκετά σημεία σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία.

2. ΣΚΟΠΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ

=====

1. Διερεύνηση και γνώση του τρόπου εμπλοκής των γονέων με το παραμύθι.
2. Διερεύνηση της συχνότητας με την οποία διαβάζουν οι γονείς παραμύθια στα παιδιά τους.
3. Πόσο χρόνο διαθέτουν οι γονείς για την ενασχόληση τους με το παραμύθι.
4. Τι πιστεύουν οι γονείς ότι προσφέρει το παραμύθι στο παιδί.

3. ΕΙΔΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

=====

Για την κάλυψη των παραπάνω σκοπών, το είδος της έρευνας που πραγματοποιήθηκε ήταν ΔΙΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ γιατί γίνεται προσπάθεια ανακάλυψης απαντήσεων στα παραπάνω

ερωτήματα.

4. ΕΡΕΥΝΩΜΕΝΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

=====

Ο ερευνώμενος πληθυσμός στον οποίο απευθυνθήκαμε (για την) ήταν κάτοικος του Δήμου Νικαίας.

Προσεγγίσαμε 50 γονείς παιδιών προσχολικής ηλικίας (4-6 ετών) από 25 έως 40 ετών, που προέρχονται από διάφορα κοινωνικοοικονομικά στρώματα και ποικίλου μορφωτικού επιπέδου, για μεγαλύτερη ποικιλία απόψεων και εμπειριών.

5. ΔΕΙΓΜΑ

=====

Για την διεξαγωγή της έρευνας δεν ήταν δυνατόν να ρωτήσουμε συνολικά τον πληθυσμό της Νικαίας, γι' αυτό επιλέξαμε ένα συγκεκριμένο αριθμό γονιών του Δήμου Νικαίας.

Το δείγμα μας δεν είναι αντιπροσωπευτικό, για να μπορέσουμε να γενικεύσουμε τα αποτελέσματα για όλον τον πληθυσμό των γονιών, αλλά είναι αντιπροσωπευτικό για τους 50 ερωτούμενους γονείς.

6. ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ ΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

=====

Για το είδος των πληροφοριών που συγκεντρώσαμε βασιστήκαμε στους σκοπούς που είχαμε ορίσει. Οι συνθήκες κάτω από τις οποίες πήραμε τις πληροφορίες που μας ενδιαφέρουν ήταν οι εξής: Προσεγγίσαμε δυο εκπαιδευτικούς (νηπιαγωγό και δασκάλα) στις οποίες και εκθέσαμε το όλο σκεπτικό της έρευνάς μας. Ψάχνοντας να βρούμε τρόπους προσέγγισης των γονέων, εντοπίσαμε σαν καλύτερη λύση την παρουσία μας σε μια από τις συγκεντρώσεις γονέων. Στη συγκέντρωση αυτή μας δόθηκε η ευκαιρία να ζητήσουμε την συμβολή τους για την διεξαγωγή αυτής της έρευνας. Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε στις κατοικίες των ενδιαφερομένων που συναντούσαμε και τους δύο γονείς στο σπίτι, αφήναμε να πάρει την πρωτοβουλία όποιος το επιθυμούσε.

Λόγω του ότι το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού ήταν μητέρες θελήσαμε να προσωρήσουμε περισσότερο σε βάθος την έρευνά μας, κάνοντας ένα διαχωρισμό των μητέρων σε εργαζόμενες και μη. Σκοπός μας ήταν να προσδιορίσουμε τη συχνότητα, το χρόνο που διαθέτουν για την ενασχόληση με το παραμύθι, καθώς και τη γνώμη τους για το τι προσφέρει αυτό.

7. ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

=====

Σαν εργαλείο για την συλλογή πληροφοριών επιλέξαμε και χρησιμοποιήσαμε το ερωτηματολόγιο με συνέντευξη.

Πριν καταλήξουμε στην τελική μορφή του, μελετήσαμε σχετική βιβλιογραφία και πήραμε απόψεις ειδικών εκπαιδευτικών, κοινωνικών λειτουργών και παιδοψυχιάτρων. Βάσει των απαντήσεων τους τροποποιήσαμε το αρχικό ερωτηματολόγιο (συμπληρώσαμε ή αφαιρέσαμε ερωτήσεις που δεν ήταν κατανοητές. Σύμφωνα με τις απόψεις των ειδικών:

1) Το παραμύθι βοηθά το παιδί στους τομείς:

- κοινωνικοποίηση
- ψυχαγωγία
- στη μάθηση (κατάκτηση γνώσεων)
- καλύπτει συναισθηματικές ανάγκες
- αναπτύσει την φαντασία του.

2) Το παραμύθι πρέπει να επιλέγεται σύμφωνα με την ωριμότητα του παιδιού, την χρονολογική του ηλικία και τα ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις του.

3) Ο καλύτερος τρόπος διήγησης ενός παραμυθιού είναι ο παραστατικός τρόπος και η παράλληλη επεξήγηση τυχόν ερωτημάτων του παιδιού.

4) Και οι δυο γονείς είναι αναγκαίο να διαβάζουν παραμύθια στα παιδιά.

5) Πρέπει να δίνεται το δικαίωμα στο παιδί να επιλέγει τα παραμύθια του σύμφωνα με την καθοδήγηση των γονέων του, ώστε να αποκτήσει πρωτοβουλία και ικανότητα επιλογής.

6) Στην ηλικία των 4-6 ετών θα πρέπει να δίδεται μεγαλύτερη προτεραιότητα στην εικόνα και λιγότερο στο γραπτό λόγο.

7) Ο τρόπος αφήγησης και το θέμα του παραμυθιού συμβάλουν στην ενίσχυση της προσφοράς του παραμυθιού και αντίθετα στην δημιουργία φοβικών καταστάσεων.

Παράλληλα περάσαμε και 4 ερωτηματολόγια σε γονείς.

Οι συνεντεύξεις με τους παραπάνω ειδικούς και η συμπλήρωση ερωτηματολογίων και από γονείς αποτέλεσε για μας την προέρευνα για την κατασκευή του ερωτηματολογίου μας.

Στην τελική του μορφή το ερωτηματολόγιο περιείχε ερωτήσεις, άμεσες, προκατασκευασμένες, ανοιχτές και κλειστές. Διαλέξαμε ερωτήσεις οι οποίες ήταν κατανοητές και εύκολες να απαντηθούν.

Το μέγεθος του ερωτηματολογίου δεν ήταν μεγάλο για να μην κουράσει τον ερωτώμενο. Προτιμήσαμε τη λήψη των απαντήσεων με συνέντευξη γιατί η επικοινωνία μεταξύ συνεντευκτή και ερωτώμενου είναι πιο άμεση, οι απαντήσεις είναι αυθόρμητες και υπάρχει η δυνατότητα να διευκρινισθούν σημεία αν δεν γίνονται κατανοητά και κατά

συνέπεια υπάρχει αξιοπιστία. Στον ερωτώμενο τονίσαμε το απόρρητο των απαντήσεων με σκοπό να έχουμε πιο ειλικρινείς απαντήσεις και καλύτερη συνεργασία.

8. ΤΡΟΠΟΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΑΠΟΤΥΧΙΩΝ

=====

Στην συμπλήρωση των ερωτηματολογίων από τους γονείς συναντήσαμε μεγάλο ποσοστό προθυμίας, ιδιαίτερα προβλήματα ή αρνήσεις δεν συναντήσαμε στην όλη διεξαγωγή της έρευνας.

9. ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΠΛΑΙΣΙΟΥ

=====

Η έρευνά μας όπως προαναφέραμε πραγματοποιήθηκε στον Δήμο Νικαίας. Τους γονείς τους συναντήσαμε αρχικά στο χώρο του σχολείου και στη συνέχεια αφού τους ενημερώσαμε για τη φύση της έρευνάς μας τους επισκευθήκαμε στις κατοικίες τους, τις διευθύνσεις τις έδωσαν οι ίδιοι οι γονείς.

10. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΚΟΣΤΟΣ - ΧΡΟΝΟΣ

=====

Η όλη διεκπαιρέωση της έρευνας διήρκεσε 4 μήνες (από τον Ιανουάριο μέχρι τον Απρίλιο). Χρησιμοποιήσαμε 50 ερωτηματολόγια για γονείς για τα οποία αγοράσαμε γραφική

ύλη. Η πραγματοποίηση της έρευνας και το όλο κόστος της αναλήφθηκε από εμάς.

Από τον πίνακα 3

Παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτώμενων (60%) ανήκει στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Δεύτερο κατά σειρά ποσοστό (30%) των ερωτώμενων ανήκει στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Τρίτο κατά σειρά ποσοστό (10%) των ερωτώμενων ανήκει στην στοιχειώδη εκπαίδευση.

Παρατηρητέο είναι ότι στο σύνολο ερωτωμένων δεν υπήρχε κανένας αγρόματος.

Από τον πίνακα 6

Παρατηρείται ότι το 52% των ερωτώμενων, το οποίο είναι και το μεγαλύτερο ποσοστό, διαβάζουν στα παιδιά τους μερικές φορές παραμύθια, δηλ. 2-4 φορές την εβδομάδα.

Ενώ πολύ μικρό είναι το ποσοστό (2%) των γονέων που δεν διαβάζουν καθόλου παραμύθια στα παιδιά τους.

Από τον πίνακα 7

Παρατηρείται ότι από τὰ πρόσωπα του οικογενειακού και συγγενικού περιβάλλοντος, εκείνος που διαβάζει παραμύθια είναι περισσότερο η μητέρα.

Από το σύνολο των ερωτημένων που απάντησαν στην ερώτηση 7 παρατηρούμε συγκριτικά πως η μητέρα ασχολείται περισσότερο με το παιδί και το παραμύθι από τον πατέρα. Κοντά όμως στο παιδί και το παραμύθι βρίσκονται ο παππούς και η γιαγιά που τελικά ασκούν το καθιερωμένο ρόλο που τους έχει αποδώσει το κοινωνικό σύνολο και ο οποίος είναι η προστασία και γενικώς η ενασχόληση με τα εγγόνια τους, ιδιαίτερα όταν η μητέρα είναι εργαζόμενη.

Από τον πίνακα 9

Από τον πίνακα 9 παρατηρείται πως το μεγαλύτερο ποσοστό των γονέων διαβάζουν παραμύθια στα παιδιά κυρίως στον ελεύθερο χρόνο του. Επίσης διαβάζουν και πριν το παιδί κοιμηθεί σε αμέσως μικρότερο όμως ποσοστό.

Πέρα όμως από τις αναφερθέντες περιπτώσεις στον πίνακα τρεις γονείς από το σύνολο των 50 απάντησαν πως διαβάζουν παραμύθια ανάλογα, με τον δικό τους ελεύθερο χρόνο και επίσης όταν ξυπνά το πρωί.

Από τον πίνακα 10

Από τον πίνακα 10 παρατηρούμε πως το παιδί είναι εκείνο που προτρέπει κυρίως και παίρνει την πρωτοβουλία για ενασχόληση με το παραμύθι.

Από τον πίνακα 11

Από τον πίνακα 11 παρατηρούμε ότι οι γονείς σύμφωνα με τον τρόπο παρουσίασης αφηγούνται περισσότερο το "εικονογραφημένο έγχρωμο" παραμύθι στα παιδιά τους.

Ενώ σαν δεύτερη κατά σειρά προτίμησης τους έρχεται το ασπρόμαυρο παραμύθι.

Σύμφωνα με το θέμα τώρα του παραμυθιού οι γονείς προτιμούν να αφηγούνται περισσότερα παραμύθια με θέμα τα ζώα (1η και 2η προτίμηση).

Από τον πίνακα 12

Από τον πίνακα 12 παρατηρούμε πως το μεγαλύτερο ποσοστό 44% των ερωτώμενων απάντησαν ότι τα θέματα των παραμυθιών τα βρίσκει κυρίως η μητέρα με το παιδί.

Απ' αυτό παρατηρούμε πως στη σημερινή εποχή δίνεται στο παιδί η δυνατότητα και το δικαίωμα να αποφασίζει για οτιδήποτε έχει σχέση με εκείνο. Αυτό σημαίνει πως το παιδί κατέχει μια σημαντική θέση μέσα στην οικογένεια και είναι ένα υπολογίσιμο ανθρώπινο όν από τους μεγαλύτερους του. Τελικά συμπεραίνουμε πως οι σημερινοί γονείς είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένοι σε θέματα υγιούς ανάπτυξης του παιδιού (ανάπτυξη πρωτοβουλίας, επιλογής).

Από τον πίνακα 13

Από τον πίνακα 13 παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των γονέων επιλέγουν τα παραμύθια έχοντας σαν πρώτο κριτήριο τα ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις του παιδιού.

Σαν δεύτερο κριτήριο επιλογής έχουν την εκόσποτε χρονολογική ηλικία που βρίσκεται το παιδί.

Από τον πίνακα 14

Από τον πίνακα 14 παρατηρούμε ότι ο κύριος λόγος για τον οποίο διαβάζουν οι γονείς παραμύθια στο παιδί τους είναι για να διευρύνουν την αντίληψή τους, δηλαδή τις γνώσεις τους και τα ερεθίσματα τους για τα πράγματα που τα

περιβάλλει. Δεύτερος στη σειρά λόγος για τον οποίον διαβάζουν παραμύθια οι γονείς είναι για να ψυχαγωγήσουν τα παιδιά τους.

Μπορούμε να συμπεράνουμε από το ανώτερω ότι οι γονείς πιστεύουν στη κατάκτηση όσο το δυνατό περισσότερων γνώσεων (εφοδίων δηλ. που θεωρούνται απαραίτητα για την απαιτητική κοινωνία μας).

Από τον πίνακα 15

Από τον πίνακα 15 συμπεραίνεται πως το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτημένων διηγούνται το παραμύθι στο παιδί με τον εξής τρόπο: διήγηση και ταυτόχρονη επεξήγηση τυχόν ερωτημάτων.

Από τον πίνακα 16

Από τον πίνακα 16 παρατηρούμε πως το παιδί δέχεται το παραμύθι πάντα όταν είναι ευδιάθετο, όταν έχει προηγηθεί τσακωμός και όταν βρίσκεται σε κατάσταση εκνευρισμού - γκρίνιας.

Από τον πίνακα 17

Από τον πίνακα 17 παρατηρούμε από το γενικό σύνολο των απαντήσεων πως το παιδί δεν δέχεται παθητικά το παραμύθι παρά διακόπτει και κάνει ερωτήσεις για οτιδήποτε του φαίνεται πρωτόγνωρο ή ασαφές.

Από τον πίνακα 18

Από τον πίνακα 18 παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των γονέων (56%) πιστεύει ότι το παιδί τους δεν ταυτίζεται με τους ήρωες των παραμυθιών. Ένα μικρότερο ποσοστό γονέων (44%) απάντησε ότι το παιδί ταυτίζεται με τους ήρωες των παραμυθιών.

Από τον πίνακα 19

Από τον πίνακα 19 παρατηρείται ότι τελικά το παιδί εκδηλώνει μεγαλύτερο ενδιαφέρον και για το παραμύθι και για το παιχνίδι.

Βγαίνει λοιπόν από την έρευνά μας ότι το παραμύθι και το παιχνίδι είναι δύο εξίσου σημαντικοί παράγοντες που το παιδί εκδηλώνει ενδιαφέρον.

ποσοστό (92%) των γονέων απαντούν ότι το παραμύθι βοηθά στην κοινωνικοποίηση του παιδιού.

Από τον πίνακα 23

Από τον πίνακα 23 παρατηρείται πως το μεγαλύτερο ποσοστό των γονέων πιστεύουν πως το παραμύθι βοηθά κυρίως το παιδί να συνδιαλέγεται ευκολότερα με άλλα πρόσωπα.

- * του άμεσου οικογενειακού περιβάλλοντος
- * του συγγενικού περιβάλλοντος
- * του φιλικού περιβάλλοντος.

Από τον πίνακα 24

Από τον πίνακα 24 παρατηρείται πως το μεγαλύτερο ποσοστό των γονέων πιστεύουν πως το παιδί μαθαίνει μέσα από το παραμύθι κυρίως στοιχεία για τα ζώα και τη φύση.

Ένας ερωτώμενος από το σύνολο των 50 απάντησε πως το παιδί μέσα από το παραμύθι μαθαίνει επίσης και τη διαφορά πραγματικού - φανταστικού.

Από τον πίνακα 25

Από τον πίνακα 25 παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των γονέων πιστεύουν ότι μέσα από το παραμύθι καλύπτονται συναισθηματικές ανάγκες του παιδιού.

Από τον πίνακα 26

Από τον πίνακα 26 παρατηρείται ότι οι περισσότεροι ερωτώμενοι απάντησαν ότι μέσα από το παραμύθι καλύπτεται η ανάγκη επαφής του παιδιού και με τους δύο γονείς. Υπερτερεί όμως μητέρας, συγκριτικά με τον πατέρα.

Από τον πίνακα 27

Από τον πίνακα 27 παρατηρείται πως τελικά ένας κύριος τομέας προσφοράς του παραμυθιού προς το παιδί είναι ο ψυχαγωγικός.

Από τον πίνακα 28

Από τον πίνακα 28 παρατηρείται ότι το θέμα του

παραμυθιού είναι εκείνο που ενισχύει την προσφορά του στο παιδί.

Χωρίς να υπάρχει μεγάλη απόκλιση από το προηγούμενο οι ερωτώμενοι πιστεύουν ότι και ο τρόπος αφήγησης ενισχύει την προσφορά του παραμυθιού.

Από τον πίνακα 29

Από τον πίνακα 29 παρατηρείται ότι το 100% του συνόλου των γονέων πιστεύουν ότι μέσω του παραμυθιού αναπτύσσεται η φαντασία του παιδιού.

Από τον πίνακα 30

Από τον πίνακα 30 παρατηρείται ότι οι περισσότεροι γονείς πιστεύουν ότι η ανάπτυξη της περιέργειας είναι ο μικρότερος τομέας ανάπτυξης της φαντασίας του παιδιού.

Από τον πίνακα 31

Από τον πίνακα 31 παρατηρούμε πως οι περισσότεροι γονείς πιστεύουν ότι το παραμύθι μπορεί να προκαλέσει φοβίες και λύπη στα παιδιά.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΜΗ ΜΗΤΕΡΩΝ ΜΕ ΣΚΟΠΟ ΤΗ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ, ΤΟ ΧΡΟΝΟ ΠΟΥ ΔΙΑΘΕΤΟΥΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ.

Συμπεραίνουμε ότι στο σύνολο των γυναικών οι περισσότερες (44%) είναι μη εργαζόμενες, ενώ το 38% των γυναικών είναι εργαζόμενες.

Από τον πίνακα 2'

Από τον πίνακα 2' παρατηρούμε από τον παραπάνω πίνακα ότι περισσότερες μητέρες εργαζόμενες και μη διαβάζουν στο παιδί τους μερικές φορές παραμύθια δηλ. 2 μέχρι 4 φορές την εβδομάδα.

Επίσης παρατηρούμε ότι συγκριτικά είναι περισσότερες εργαζόμενες μητέρες που διαβάζουν καθημερινά παραμύθια στα παιδιά.

Από τον πίνακα 3'

Από τον πίνακα 3', παρατηρούμε ότι οι περισσότερες εργαζόμενες μητέρες διαθέτουν για την διήγηση ενός

παραμυθιού από μισή ώρα και κάτω, ενώ οι μη εργαζόμενες διαθέτουν από μισή ώρα και άνω.

Υποθέτουμε ότι αυτό ωφείλεται στον περιορισμένο χρόνο που διαθέτει μια εργαζόμενη μητέρα λόγω των εργασιακών υποχρεώσεών της.

Από τον πίνακα 5'

Από τον πίνακα 5' παρατηρείται ότι οι μη εργαζόμενες μητέρες πιστεύουν ότι το είδος του παραμυθιού διαμορφώνει κάποια ανάλογη συμπεριφορά στο παιδί. Αντίστοιχα στις εργαζόμενες μητέρες παρατηρείται το ίδιο φαινόμενο.

Σαν γενικό συμπέρασμα καταλήγουμε στο ότι οι περισσότερες μητέρες, εργαζόμενες και μη είναι ευαισθητοποιημένες και δέχονται ότι το είδος του παραμυθιού διαμορφώνει κάποια ανάλογη συμπεριφορά στο παιδί. Ενώ είναι πολύ μικρό το ποσοστό σε σχέση με το σύνολο που διαφωνούν με την παραπάνω άποψη.

Από τον πίνακα 6'

Από τον πίνακα 6' παρατηρείται ότι οι μη εργαζόμενες μητέρες συμφωνούν ότι το είδος του παραμυθιού διαμορφώνει κυρίως τη συμπεριφορά του παιδιού στο να το κάνει ήρεμο

και συνεργάσιμο.

Αντίστοιχα οι εργαζόμενες μητέρες συμφωνούν με την παραπάνω άποψη.

Τελικά παρατηρείται από όλες τις μητέρες εργαζόμενες και μη ότι το παραμύθι διαμορφώνει συμπεριφορά η οποία απαρτίζεται από θετικά κυρίως στοιχεία (ήρεμο - συνεργάσιμο - σταθερό στη κρίση και στις απόψεις).

Από τον πίνακα 7'

Από τον πίνακα 7' παρατηρείται ότι οι μη εργαζόμενες μητέρες πιστεύουν ότι το παραμύθι βοηθά στην κοινωνικοποίηση του παιδιού. Αντίστοιχα οι εργαζόμενες μητέρες συμφωνούν με την παραπάνω άποψη.

Από τον πίνακα 8'

Από τον πίνακα 8' παρατηρείται ότι οι μη εργαζόμενες μητέρες συμφωνούν με τις εργαζόμενες μητέρες στο ότι το παραμύθι είναι ένα σημαντικό βοήθημα να συνδιαλέγεται το παιδί ευκολότερα με το συγγενικό, οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον του.

Γενικότερα εργαζόμενες και μη πιστεύουν το ίδιο.

Από τον πίνακα 9'

Από τον πίνακα 9' παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των μη εργαζομένων μητέρων πιστεύουν πως μέσα από το παραμύθι το παιδί μαθαίνει κυρίως στοιχεία για τα ζώα και τη φύση. Ενώ την ίδια γνώμη έχουν οι εργαζόμενες μητέρες. Κατ' εξαίρεση μια από το σύνολο των εργαζομένων μητέρων θεωρεί ότι μέσα από το παραμύθι το παιδί μαθαίνει το διαχωρισμό του πραγματικού από το φανταστικό.

Από τον πίνακα 10'

Από τον πίνακα 10' παρατηρείται ότι οι μη εργαζόμενες μητέρες πιστεύουν ότι μέσα από το παραμύθι καλύπτονται συναισθηματικές ανάγκες του παιδιού. Την ίδια γνώμη έχουν και οι εργαζόμενες μητέρες.

Ενώ ένα πολύ μικρό ποσοστό από το σύνολο των μητέρων, εργαζομένων και μη πιστεύουν ότι το παραμύθι δεν καλύπτει συναισθηματικές ανάγκες του παιδιού.

Από τον πίνακα 11'

Από τον πίνακα 11' παρατηρείται ότι οι μη εργαζόμενες

μητέρες κατά ένα μεγάλο ποσοστό απαντούν ότι το παραμύθι καλύπτει την ανάγκη επαφής και με τους δύο γονείς. Στην άποψη αυτή συμφωνούν και οι εργαζόμενες μητέρες.

Το συνολικό ποσοστό των μητέρων, εργαζομένων και μη πιστεύουν πως το παραμύθι δεν καλύπτει αποκλειστικά την ανάγκη επαφής με τον πατέρα.

Από τον πίνακα 12'

Από τον πίνακα 12' παρατηρείται ότι οι περισσότερες μη εργαζόμενες μητέρες πιστεύουν ότι ο κυριότερος τομέας προσφοράς του παραμυθιού είναι ότι ψυχαγωγεί το παιδί. Το ίδιο πιστεύουν και οι εργαζόμενες μητέρες. Το γενικό ποσοστό των εργαζομένων και μη εργαζομένων μητέρων απάντησαν ότι το παραμύθι δεν επιβαρύνει το παιδί.

Από τον πίνακα 13'

Από τον πίνακα 13' παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των μη εργαζομένων γυναικών απάντησαν ότι η προσφορά του παραμυθιού ενισχύεται από το θέμα του παραμυθιού. Την ίδια άποψη έχουν και οι εργαζόμενες μητέρες.

Από τον πίνακα 14'

Από τον πίνακα 14' παρατηρείται ότι όλες οι μη εργαζόμενες μητέρες, πιστεύουν ότι μέσω του παραμυθιού αναπτύσσεται η φαντασία του παιδιού.

Την ίδια γνώμη έχουν και όλες οι εργαζόμενες μητέρες.

Από τον πίνακα 15'

Από τον πίνακα 15' παρατηρείται ότι οι περισσότερες μη εργαζόμενες μητέρες πιστεύουν ότι ένας τομέας ανάπτυξης της φαντασίας του παιδιού είναι σε μεγαλύτερο ποσοστό η ανάπτυξη περιέργειας. Σ' αυτή την άποψη καταλήγουν και οι εργαζόμενες μητέρες.

Από τον πίνακα 16'

Από τον πίνακα 16' παρατηρείται ότι οι περισσότερες μη εργαζόμενες μητέρες πιστεύουν ότι το παραμύθι προκαλεί φοβίες και λύπη στα παιδιά. Την ίδια γνώμη έχουν και οι εργαζόμενες μητέρες. Ενώ 7 από τις 41 μητέρες εργαζόμενες και μη πιστεύουν ότι το παραμύθι δεν προκαλεί αρνητικές επιδράσεις στο παιδί (φοβίες, προκαταλήψεις, ρατσιστικές τάσεις, μίμηση).

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ (ΟΜΑΔΟΠΟΙΗΜΕΝΑ)

A. ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΜΕ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

-----

1) Περισσότερο η μητέρα είναι το πρόσωπο που αφηγείται παραμύθια στο παιδί 2 έως 4 φορές την εβδομάδα επί μισή ώρα.

2) Τη πρωτοβουλία για την ενασχόληση με το παραμύθι την παίρνει το παιδί, και η επιλογή των παραμυθιών γίνεται από την μητέρα και το παιδί μαζί.

3) Όλοι οι γονείς απάντησαν ότι διαβάζουν εικονογραφημένα έγχρωμα παραμύθια, στον ελεύθερο χρόνο του παιδιού με σκοπό να διευρύνουν την αντίληψή του.

4) Τα κριτήρια επιλογής των παραμυθιών κινούνται σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις των παιδιών.

5) Ο τρόπος διήγησης ενός παραμυθιού είναι διήγηση και ταυτόχρονη επεξήγηση τυχόν ερωτημάτων.

B. ΠΩΣ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΑΝΤΙΔΡΑ ΣΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

-----

1) Το παιδί δέχεται το παραμύθι όταν είναι ευδιάθετο, όταν

έχει προηγηθεί τσακωμός και όταν βρίσκεται σε κατάσταση εκνευρισμού, διακόπτοντας και κάνοντας ερωτήσεις πάνω σ' αυτό.

2) Το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών δεν ταυτίζεται με τους ήρωες των παραμυθιών.

Γ. ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ

- 1) Το παραμύθι βοηθά το παιδί να
- συνδιαλέγεται ευκολότερα με άλλα πρόσωπα του άμεσου οικογενειακού, συγγενικού και φιλικού περιβάλλοντος
  - να μάθει στοιχεία για τα ζώα και τη φύση
  - στη κάλυψη συναίσθηματικών αναγκών (ανάγκη επαφής και με τους δυο γονείς)
  - να αναπτύξει την φαντασία του

2) Ένα μεγάλο ποσοστό των γονέων πιστεύουν ότι το παραμύθι προκαλεί φοβίες και λύπη στα παιδιά.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΟΥ ΠΡΟΕΚΥΨΑΝ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΓΚΡΙΣΗ
ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΜΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΜΗΤΕΡΩΝ.

1. Παρατηρήθηκε ότι εργαζόμενες και μη μητέρες διαβάζουν από 2 έως 4 φορές την εβδομάδα παραμύθια στα παιδιά τους. Ο χρόνος που διαθέτουν για τη διήγηση παραμυθιών είναι μισή ώρα και κάτω για τις εργαζόμενες μητέρες, ενώ μισή ώρα και πάνω για τις μη εργαζόμενες.

2. Σαν γενικό συμπέρασμα καταλήγουμε στο ότι και οι εργαζόμενες και οι μη εργαζόμενες μητέρες είναι ευαισθητοποιημένες και δέχονται ότι το παραμύθι:

- διαμορφώνει ανάλογη συμπεριφορά του παιδιού, το κάνει ήρεμο, - συνεργάσιμο, - σταθερό στη κρίση και τις απόψεις του
- κοινωνικοποιεί το παιδί
- καλύπτει συναισθηματικές ανάγκες (ανάγκη επαφής και με τους δύο γονείς)
- ψυχαγωγεί το παιδί
- αναπτύσσει την φαντασία του

3. Παράλληλα πιστεύουν ότι το παραμύθι προκαλεί φοβίες και λύπη στα παιδιά.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

=====

Μετά την ολοκλήρωση της μελέτης καταλήξαμε στα παρακάτω συμπεράσματα και εισηγήσεις.

Οι γονείς κατά κύριο λόγο, αλλά και οι νηπιαγωγοί έχουν επωμισθεί την τεράστια ευθύνη της υγιούς ανάπτυξης της προσωπικότητας του παιδιού. Και αυτό γιατί το οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον λειτουργεί σαν πομπός μηνυμάτων και ερεθισμάτων, προς την εύπλαστη ψυχοσύνθεση του παιδιού.

Είναι φανερό πως πολλά μπορούν να προσφέρουν οι γονείς και οι νηπιαγωγοί, εφόσον είναι ενημερωμένοι σχετικά με τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες αυτής της ηλικίας.

Συγκεκριμενοποιώντας τώρα τα γενικά συμπεράσματα στα οποία μας οδηγεί αυτή η μελέτη καταλήγουμε στα εξής:

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

-----

1. Το παραμύθι βοηθά στο νοητικό, συναισθηματικό, ψυχοκινητικό και κοινωνικό τομέα ανάπτυξης, του παιδιού.

Σύμφωνα με τα θεωρητικά δεδομένα το παραμύθι βοηθά το παιδί να κοινωνικοποιηθεί να ψυχαγωγηθεί, να διευρύνει τους πνευματικούς του ορίζοντες, να αναπτύξει τη φαντασία του.

Όλα τα παραπάνω αποδεικνύοντας και από τα αποτελέσματα της έρευνας.

Πέρα βέβαια από τις θετικές επιδράσεις του παραμυθιού υπάρχουν σαφώς και κάποιες αρνητικές (φοβίες, προκαταλήψεις, ρατσιστικές τάσεις κλπ).

Εμείς θεωρούμε ότι το παραμύθι μπορεί να λειτουργήσει θετικά στην όλη ανάπτυξη του παιδιού, εφόσον οι γονείς είναι α) ενημερωμένοι για τις θετικές και αρνητικές επιδράσεις του παραμυθιού.

β) Γνωρίζοντας τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες αυτής της ηλικίας καθώς επίσης και τις ατομικές ανάγκες και χαρακτηριστικά του ίδιου του παιδιού τους.

γ) Κάνοντας σωστή επιλογή των (κατάλληλων) παραμυθιών αποφεύγοντας εκείνα που εμπεριέχουν ακρότητες και βιαιοπραγίες.

δ) Επεξηγώντας τα ερωτήματα του παιδιού και τονίζοντας το διαχωρισμό του φανταστικού από το πραγματικό.

2. Στη σημερινή εποχή δίνεται στο παιδί η δυνατότητα και το δικαίωμα να αποφασίζει για οτιδήποτε έχει σχέση με εκείνο. Αυτό σημαίνει πως το παιδί κατέχει μια σημαντική θέση μέσα στην οικογένεια και είναι ένα υπολογίσιμο ανθρώπινο όν από τους μεγαλύτερους του. Τελικά συμπεραίνουμε πως οι σημερινοί γονείς είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένοι σε θέματα υγιούς ανάπτυξης του παιδιού (ανάπτυξη, πρωτοβουλίας, επιλογής κλπ).

3. Στην τεχνοκρατική κοινωνία όπου ζούμε σήμερα εκείνο που προέχει πάνω απ' όλα για έναν άνθρωπο είναι η κατάκτηση όσο το δυνατό περισσότερων γνώσεων, εφοδίων δηλ. που θεωρούνται απαραίτητα για την απαιτητική κοινωνία μας. Και από την έρευνά μας φαίνεται ότι οι γονείς προσπαθούν να επιτύχουν τα παραπάνω και μέσα από τα παραμύθια, εξηγώντας ότι διαβάζουν ένα παραμύθι για να διευρύνουν την αντίληψή του παιδιού τους.

4. Σήμερα επιβάλλεται μια γραμμή απομυθοποίησης του παραμυθιού. Δηλαδή συρικνώθηκε το μαγικό στοιχείο: και η πραγματικότητα λειτουργεί σε βάρος της φαντασίας. Ο ρεαλισμός σε βάρος του ιδεαλισμού.

5. Το ρόλο των παλιών παραμυθάδων, των ανθρώπων δηλ. που διηγούνται παραμύθια, τον αναλαμβάνει τώρα η τηλεόραση και το ραδιόφωνο. Κι αυτό γιατί η εκβιομηχάνιση έφερε τεράστιες διαφοροποιήσεις στο κοινωνικό σύνολο.

6. Η οικογένεια επωμίζεται τη μεγαλύτερη ευθύνη για τη σωστή επαφή του παιδιού με το βιβλίο, γιατί η αναγνωστική συμπεριφορά των γονέων προσδιορίζει την ανάλογη στάση των παιδιών έναντι του βιβλίου.

Οι παιδαγωγοί και ψυχολόγοι τονίζουν την ιδιαίτερη σημασία που έχουν για κάθε άνθρωπο τα βρεφικά και νηπιακά χρόνια.

Στην περίοδο αυτή πρέπει ο πατέρας, η μητέρα ο παππούς και η γιαγιά να διηγούνται ιστορίες και παραμύθια.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

-----

1. Η λειτουργία επιμορφωτικών σεμιναρίων για τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς με θέμα "χαρακτηριστικά και ανάγκες της προσχολικής ηλικίας" καθώς επίσης και "αναγκαιότητα και μη του παραμυθιού στην προσχολική ηλικία", είναι επιτακτικό μέλημα του κράτους όλων των κοινωνικών παραγόντων. Αυτό τον ρόλο μπρεί να παίξουν οι σχολές γονέων που πρέπει κατά συνέπεια να δημιουργηθούν για την ευαισθητοποίηση και ενημέρωση των γονιών πάνω σε θέματα διαπαιδαγώγησης αναγκών και χαρακτηριστικών των διαφορετικών ηλικιακών περιόδων του παιδιού και του εφήβου.

2. Επιστημονικές έρευνες (σχετικές) που θα αφορούν τις ανάγκες των παιδιών της προσχολικής ηλικίας σε σχέση με το παραμύθι, πρέπει να διεξαχθούν για να καλύψουν όλο τον ελληνικό χώρο, ώστε να εφοδιαστούν οι γονείς, οι εκπαιδευτικοί και άλλοι παράγοντες με επιστημονικά δεδομένα και πορίσματα και ορθές απόψεις για την σπουδαιότητα του παραμυθιού στο παιδί ηλικίας 4 με 6 ετών.

3. Η καλαίσθητη εικονογράφηση (και καλλιτεχνική) και το περιεχόμενο του παραμυθιού όταν γίνονται από υπεύθυνα πρόσωπα που δουλεύουν με μεράκι και ταλέντο, σίγουρα δίνουν μια άλλη διάσταση στο παραμύθι, και βοηθάνε το παιδί να νοιώσει την ομορφιά του κόσμου μας. Δυστυχώς όμως κυκλοφορούν πολλά ακατάλληλα παραμύθια στην αγορά με απαράδεκτο περιεχόμενο - εικονογράφηση.

- Για την καταστολή αυτού του φαινομένου καλό θα ήταν οι εκδοτικοί οίκοι να επιλέγουν τον εικονογράφο τους, με υπευθυνότητα.

- Καλό θα ήταν να υπάρχει υψηλότερη αισθητική μόρφωση για την εικονική και περιεκτική ποιότητα των παραμυθιών.

- Να δημιουργηθούν ειδικά σωματεία εικονογράφων όπου οι καλλιτέχνες να μπορούν να προστατέψουν τα δικαιώματά τους σαν δημιουργοί.

- Τα σωματεία των εικονογράφων, οι δήμοι οι πολιτιστικοί φορείς μέσα στα πλαίσια των δυνατοτήτων τους να οργανώνουν τακτικά εκθέσεις παιδικού βιβλίου.

Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α Τ Α

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

ΠΙΝΑΚΕΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α:

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

α. ΠΡΟΕΡΕΥΝΑΣ

β. ΤΕΛΙΚΟ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΠΡΟΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

A. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

1. Φύλο

- α. άντρας
- β. γυναίκα

2. Ηλικία

- α. 25 μέχρι 40
- β. άνω των 40

3. Μορφωτικό επίπεδο

- Δεν έχει πάει καθόλου σχολείο
- Πήγε στο Δημοτικό για μερικά χρόνια
- Τελείωσε το Δημοτικό
- Πήγε λίγο στο Γυμνάσιο
- Πήγε στο Λύκειο ή σε Μέση Τεχνική Σχολή
- Πήγε στο Πανεπιστήμιο αλλά δεν αποφοίτησε
- Είναι απόφοιτος Πανεπιστημίου
- Έχανε μεταπτυχιακές σπουδές
- Τελείωσε κάποια Ανώτερη Τεχνική Σχολή
- Άλλες σπουδές (κατονομάστε)

4. Επάγγελμα

- α. του πατέρα
- β. της μητέρας

Β. ΕΜΠΛΟΚΗ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

Ενασχόληση γονέων με το παραμύθι

-----

5. Διαβάζετε στο παιδί σας - παιδιά σας παραμύθια

- α. κάθε μέρα
- β. μερικές φορές
- γ. μια φορά την εβδομάδα
- δ. μια φορά τον μήνα
- ε. καθόλου.

6. Ποιός από τους παρακάτω διαβάζει παραμύθια στο παιδί.

- α. περισσότερο η μητέρα
- β. μόνο η μητέρα
- γ. περισσότερο ο πατέρας
- δ. μόνο ο πατέρας
- ε. και οι δύο
- ζ. κάποιος άλλος.

7. Πόσο χρόνο διαθέτετε για τη διήγηση ενός παραμυθιού.

-
- α. μισή ώρα
  - β. μια ώρα
  - γ. πάνω από μια ώρα

8. Πότε διαβάζετε παραμύθι στο παιδί

-
- α. Όταν έχει ελεύθερο χρόνο
  - β. πριν κοιμηθεί
  - γ. πριν το φαγητό
  - δ. μετά το φαγητό

9. Ποιός παίρνει την πρωτοβουλία για την ενασχόληση με το

παραμύθι.

-
- α. Σας προτρέπει το παιδί
  - β. προτρέπετε εσείς.

10. Τι είδους παραμυθιού αφηγείσθε συνήθως στο παιδί σας.

(Συμπληρώστε με σειρά προτίμησης 1,2,3)

- α. εικονογραφημένο
- β. χωρίς πολλές εικόνες

- γ. μυθικά ή ξωτικά (γίγαντες-μάγισσες, δράκους, φτερωτά όντα)
- δ. Διηγηματικά ή κοσμικά παραμύθια (ταξίδια, πόλεμοι γεωργία, κυνήγι) τα οποία μοιάζουν με μυθιστορήματα από την πραγματική ζωή.
- ε. Θρησκευτικά (εμπνευσμένα από τους βίους των αγίων και την ζωή του Χριστού).
- ζ. Σατηρικά ή ευτράπελα (διηγούνται με περιπετειακό τρόπο παθήματα κουτών, τιμωρίες υπερήφανων, ξεγελάσματα δράκων).
- η. Παραμύθια με θέμα τα ζώα.
- θ. Κάτι άλλο.

11. Ποιός βρίσκει τα θέματα των παραμυθιών

- α. Η μητέρα
- β. Ο πατέρας
- γ. Ο πατέρας με τη μητέρα μαζί
- δ. Το παιδί
- ε. Η μητέρα με το παιδί
- ζ. Ο πατέρας με το παιδί
- η. Κάποιος άλλος. Ποιός.

12. Με ποιά κριτήρια επιλέγετε τα παραμύθια του παιδιού

σας. Συμπληρώστε με σειρά προτίμησης.

- α. Σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις του παιδιού.
- β. Σύμφωνα με τη ηλικία του παιδιού.
- γ. Σύμφωνα με τη προσωπικότητα του παιδιού δηλαδή ανάλογα με τον χαρακτήρα του παιδιού
ανάλογα με το αν είναι επιθετικό
ανάλογα με το αν είναι ήρεμο
ανάλογα με τις στάσεις του προς τους άλλους
ανάλογα με αν είναι θετικό παιδί.
- δ. Σύμφωνα με το φύλο του παιδιού
- ε. Σύμφωνα με θέματα δικά σας
- ζ. Σύμφωνα με δικές σας εμπειρίες (επάγγελμα, καταστάσεις που εσείς έχετε βιώσει)
- η. Τίποτα από τα παραπάνω
- θ. Κάτι άλλο.

13. Ποιός ο σκοπός για τον οποίο διαβάζετε ένα παραμύθι

στο παιδί σας.

- α. Για να το ψυχαγωγήσετε
- β. Για την διεύρυνση της αντίληψής του
- γ. Για να το καθησυχάσετε όταν αυτό είναι ανήσυχο
- δ. Για να φάει ευκολότερα
- ε. Κάτι άλλο.

14. Με ποιό τρόπο διηγείσθε το παραμύθι στο παιδί

- α. Απλή διήγηση χωρίς περαιτέρω κινήσεις ή επεξηγήσεις
- β. Με ερωτοαπαντήσεις
- γ. Διήγηση και ταυτόχρονη επεξήγηση τυχόν ερωτημάτων του παιδιού ή κάποιων δύσκολων εννοιών, σύμφωνα με την γνώμη του αφηγητή.
- δ. Διήγηση με παράλληλη σύνδεση του παραμυθιού με την πραγματικότητα.
- ε. Με παραστατικό τρόπο κινήσεων ή λόγου
- ζ. Κάτι άλλο.

15. Το παιδί δέχεται το παραμύθι

- α. Ναι
- β. Όχι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ

16. Αν ναι, πως δέχεται το παιδί το παραμύθι.

- α. Ακούει μόνο χωρίς να διακόπτει
- β. Διακόπτει και κάνει ερωτήσεις
- γ. Μετά το τέλος του παραμυθιού ρωτά ή σχολιάζει
- δ. Αναζητά να επαναληφθεί το παραμύθι
- ε. Κάτι άλλο.

Επίδραση του παραμυθιού

=====

17. Μετά την αφήγηση του παραμυθιού παρατηρείτε ότι το

παιδί ταυτίζεται με τους ήρωες του παραμυθιού και αν

ναι με ποιο τρόπο.

-----

18. Πως εκδηλώνει το παιδί μεγαλύτερο ενδιαφέρον

α. στα παραμύθια

β. στα παιχνίδια

γ. και στα δύο

δ. Κάτι άλλο.

19. Πιστεύετε ότι το είδος του παραμυθιού διαμορφώνει κά-

ποια ανάλογη συμπεριφορά του παιδιού

α. Ναι

β. Όχι

20. Αν ναι σε ποιους τομείς

- α. Το κάνει επιθετικό
- β. Το κάνει καλό (θετικό)
- γ. Το κάνει ήρεμο
- δ. Το κάνει εκδικητικό
- ε. Το κάνει επίμονο
- ζ. Το κάνει διεκδικητικό
- η. Το κάνει σταθερό.

21. Πιστεύετε ότι το παραμύθι βοηθά στη κοινωνικοποίηση

του παιδιού.

- α. Ναι
- β. Όχι

22. Αν ναι πιστεύετε ότι:

- α. Βοηθά το παιδί να προσαρμόζεται ευκολότερα σε κοινωνικά αποδεκτούς τρόπους συμπεριφοράς.
- β. Να συνδιαλέγεται ευκολότερα με άλλα άτομα όπως
  - Του άμεσου οικογενειακού περιβάλλοντος
  - του συγγενικού περιβάλλοντος.
- γ. Βοηθά το παιδί να ταυτισθεί με το φύλο του.

23. Πιστεύετε ότι μέσα από το παραμύθι το παιδί μαθαίνει

α. Ναι

β. Όχι

24. Αν Ναι

α. στοιχεία για τα ζώα και τη φύση

β. οικογενειακές συνθήκες

γ. Κοινωνικές καταστάσεις (πχ. η μητέρα πάει καθημερινά στην εργασία της).

25. Πιστεύετε μέσα απ' το παραμύθι καλύπτονται συναισθημα-

τικές ανάγκες του παιδιού.

α. Ναι

β. Όχι

26. Αν ναι πιστεύεται ότι ικανοποιείται

α. Η ανάγκη επαφής με την μητέρα

β. " " με τον πατέρα

γ. " " και με τους δύο γονείς

δ. Η ανάγκη να ηρεμήσει το παιδί.

27. Πιστεύετε ότι το παραμύθι

α. Εκτονώνει τα παιδιά

β. Ψυχαγωγεί " "

γ. Επιβαρύνει "

28. Πιστεύετε ότι η προσφορά του παραμυθιού ενισχύεται

από:

α. Τον τρόπο αφήγησης

β. Από το άτομο που αφηγείται (δασκάλα, μητέρα, πατέρας)

γ. Από την αισθητική του βιβλίου.

29. Πιστεύετε ότι με το παραμύθι αναπτύσσεται η φαντασία

του παιδιού.

α. Ναι

β. Όχι

30. Αν ναι σε ποιούς τομείς

α. ανάπτυξη περιέργειας

β. ανακάλυψη - μάθηση

γ. ανάπτυξη δημιουργίας (σχέδιο, ζωγραφική, χειροτεχνία)

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

A. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

1. Φύλο

α. άντρας

β. γυναίκα

2. Ηλικία

α. 25 μέχρι 40

β. άνω των 40

3. Μορφωτικό επίπεδο

Δεν έχει πάει καθόλου σχολείο

Πήγε στο Δημοτικό για μερικά χρόνια

Τελείωσε το Δημοτικό

Πήγε λίγο στο Γυμνάσιο

Τελείωσε το Γυμνάσιο

Πήγε στο Λύκειο ή σε Μέση Τεχνική Σχολή

Πήγε στο Πανεπιστήμιο αλλά δεν αποφοίτησε

Είναι απόφοιτος Πανεπιστημίου

Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές

Τελείωσε κάποια Ανώτερη Τεχνική Σχολή

Άλλες σπουδές (κατονομάστε) -----

4. Πόσα παιδιά έχετε; -----

Ποιά η ηλικία των παιδιών σας -----

5. Επάγγελμα

α. του πατέρα

β. της μητέρας

Β. ΕΜΠΛΟΚΗ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

Ενασχόληση γονέων με το παραμύθι

6. Διαβάζετε στο παιδί σας - παιδιά σας παραμύθια

α. κάθε μέρα

β. μερικές φορές

(Προσδιορίστε πόσα πχ. 3 φορές την εβδομάδα

γ. μια φορά την εβδομάδα

δ. μια φορά τον μήνα

ε. καθόλου

7. Ποιός από τους παρακάτω διαβάζει παραμύθια στο παιδί.

α. περισσότερο η μητέρα

β. μόνο η μητέρα

γ. περισσότερο ο πατέρας

δ. μόνο ο πατέρας

ε. και οι δύο

ζ. κάποιος άλλος.

8. Πόσο χρόνο διαθέτετε για τη διήγηση ενός παραμυθιού.

- α. Κάτω από μισή ώρα
- β. μισή ώρα
- γ. μια ώρα
- δ. πάνω από μια ώρα

9. Πότε διαβάζετε παραμύθι στο παιδί

 Σημειώσατε όσα ισχύουν

- α. Όταν έχει ελεύθερο χρόνο
- β. πριν κοιμηθεί
- γ. πριν το φαγητό
- δ. μετά το φαγητό
- ε. Κατά την διάρκεια του φαγητού
- ζ. Όταν είναι άρρωστο
- η. Κάτι άλλο-----

10. Ποιός παίρνει την πρωτοβουλία για την ενασχόληση με το παραμύθι.

- α. Σας προτρέπει το παιδί
- β. προτρέπετε εσείς.
- γ. Κάτι άλλο-----

11. Τι είδους παραμυθιού αφηγήσθε συνήθως στο παιδί σας.

 (Συμπληρώστε με σειρά προτίμησης 1,2,3)

A. Ανάλογα με τον τρόπο παρουσίασης

- α. εικονογραφημένο έγχρωμο
- β. Εικονογραφημένο ασπρόμαυρο
- γ. χωρίς πολλές εικόνες
- δ. Κάτι άλλο

B. Ανάλογα με το θέμα

- α. μυθικά ή ξωτικά (γίγαντες-μάγισσες, δράκους, φτερωτά όντα)
- β. Διηγηματικά ή κοσμικά παραμύθια (ταξίδια, πόλεμοι γεωργία, κυνήγι) τα οποία μοιάζουν με μυθιστορήματα από την πραγματική ζωή.
- γ. Θρησκευτικά (εμπνευσμένα από τους βίους των αγίων και την ζωή του Χριστού).
- δ. Σατυρικά ή ευτράπελα (διηγούνται με περιπετειώδη τρόπο παθήματα κοινών, τιμωρίες υπερήφανων, ξεγελάσματα δράκων).
- ε. Παραμύθια με θέμα τα ζώα.
- ζ. Κάτι άλλο.-----

12. Ποιός βρίσκει τα θέματα των παραμυθιών

(Σημειώσατε όσα ισχύουν)

- α. Η μητέρα
- β. Ο πατέρας
- γ. Ο πατέρας με τη μητέρα μαζί
- δ. Το παιδί

ε. Η μητέρα με το παιδί

ζ. Ο πατέρας με το παιδί

η. Και οι τρεις μαζί

ζ. Κάποιος άλλος. Ποιός.-----

13. Με ποιά κριτήρια επιλέγετε τα παραμύθια του παιδιού

σας. Συμπληρώστε με σειρά προτίμησης.

α. Σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις του παιδιού.

β. ανάλογα με τον χαρακτήρα του

γ. ανάλογα με το αν είναι επιθετικό

δ. ανάλογα με το αν είναι ήρεμο

ε. ανάλογα με τις στάσεις του προς τους άλλους

ζ. ανάλογα με αν είναι αρκετά ώριμο (προβληματισία)

η. Σύμφωνα με την χρονολογική ηλικία του παιδιού

θ. Σύμφωνα με το φύλο του παιδιού

ι. Σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις δικές σας.

κ. Σύμφωνα με δικές σας εμπειρίες (επάγγελμα, καταστάσεις που εσείς έχετε βιώσει)

λ. Τίποτα από τα παραπάνω

μ. Κάτι άλλο.-----

14. Ποιός ο σκοπός για τον οποίο διαβάζετε ένα παραμύθι

στο παιδί σας.

- α. Για να το ψυχαγωγήσετε
- β. Για την διεύρυνση της αντίληψής του
- γ. Για να το καθουχάσετε όταν αυτό είναι ανήσυχο
- δ. Για να φάει ευκολότερα
- ε. Για την ωρίμανση της συμπεριφοράς του
- ζ. Για να κεντρίσετε την φαντασία του
- η. Για να το κοιμήσετε
- θ. Κάτι άλλο-----

15. Με ποιό τρόπο διηγείσθε το παραμύθι στο παιδί

(Σημειώσατε όσα ισχύουν)

- α. Απλή διήγηση χωρίς περαιτέρω κινήσεις
ή επεξηγήσεις
- β. Με ερωτοαπαντήσεις (δηλαδή ρωτάτε το παιδί και αυ-
τό απαντά, αφού του διαβάσετε το παραμύθι)
- γ. Διήγηση και ταυτόχρονη επεξήγηση τυχόν ερωτημάτων
του παιδιού ή κάποιων δύσκολων εννοιών, σύμφωνα
με την γνώμη του αφηγητή.
- δ. Διήγηση με παράλληλη σύνδεση του παραμυθιού με την
πραγματικότητα.
- ε. Με παραστατικό τρόπο κινήσεων ή λόγου
- ζ. Κάτι άλλο-----

Γ. ΠΩΣ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΑΝΤΙΔΡΑ ΣΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

16. Το παιδί δέχεται το παραμύθι:

(απαντήστε για το κάθε ένα)	Πάντοτε	Συχνά	Σπάνια	Ποτέ
- Όταν είναι ευδιάθετο	☐	☐	☐	☒
- Όταν είναι ξεκούραστο	☐	☐	☐	☐
- Όταν έχει προηγηθεί τσακωμός μαζί σας	☐	☐	☐	☐
- Όταν είναι άρρωστο	☐	☐	☐	☐
- Όταν βρίσκεται σε κατάσταση εκνευρισμού-γκρίνιας	☐	☐	☐	☐
- Πριν κοιμηθεί	☐	☐	☐	☐
- Κατά την διάρκεια του φαγητού	☐	☐	☐	☐
- Κάτι άλλο-----	☐	☐	☐	☐

17. Πως δέχεται το παιδί το παραμύθι.

(Σημειώστε όσα ισχύουν)

- α. Ακούει μόνο χωρίς να διακόπτει
- β. Διακόπτει και κάνει ερωτήσεις
- γ. Μετά το τέλος του παραμυθιού ρωτά ή σχολιάζει
- δ. Ζητά να επαναληφθεί το παραμύθι
- ε. Δεν το παρακολουθεί μέχρι το τέλος
- ζ. Κάτι άλλο-----

18. Μετά την αφήγηση του παραμυθιού παρατηρείτε ότι το

παιδί ταυτίζετε με τους ήρωες του παραμυθιού

Αν όχι πήγαινε ερώτηση 20.

α. ΝΑΙ

β. ΟΧΙ

19. Αν Ναι με ποιό τρόπο;-----

20. Που εκδηλώνει το παιδί μεγαλύτερο ενδιαφέρον

α. στα παραμύθια

β. στα παιχνίδια

γ. και στα δύο

δ. Κάτι άλλο-----

21. Πιστεύετε ότι το είδος του παραμυθιού διαμορφώνει κά-

ποια ανάλογη συμπεριφορά του παιδιού

Αν όχι πήγαινε ερώτηση 23.

α. Ναι

β. Οχι

20. Αν ναι σε ποιους τομείς (σημειώσατε όσα ισχύουν)

α. Το κάνει επιθετικό

β. Το κάνει ήρεμο

- γ. Το κάνει εκδικητικό
- δ. Το κάνει συνεργάσιμο
- ε. Το κάνει επίμονο
- ζ. Το κάνει απαιτητικό
- η. Το κάνει σταθερό στην κρίση του και στις απόψεις του
- θ. Κάτι άλλο-----

23. Πιστεύετε ότι το παραμύθι βοηθά στη κοινωνικοποίηση

του παιδιού.

- α. Ναι
- β. Όχι

22. Αν ναι πιστεύετε ότι:

Σημειώσατε όσα ισχύουν

- α. Βοηθά το παιδί να προσαρμόζεται ευκολότερα σε κοινωνικά αποδεκτούς τρόπους συμπεριφοράς.
- β. Να συνδιαλέγεται ευκολότερα με άλλα άτομα όπως
- Του άμεσου οικογενειακού περιβάλλοντος
  - του συγγενικού περιβάλλοντος
  - με φίλους
- γ. Βοηθά το παιδί να ταυτισθεί με τους φίλους του
- δ. Κάτι άλλο-----

25. Πιστεύετε ότι μέσα από το παραμύθι το παιδί μαθαίνει

Σημειώσατε όσα ισχύουν

- α. στοιχεία για τα ζώα και τη φύση
- β. οικογενειακές συνθήκες
- γ. Κοινωνικές καταστάσεις (πχ. η μητέρα πάει καθημερινά στην εργασία της).
- δ. Τίποτα από τα παραπάνω
- ε. Κάτι άλλο-----

26. Πιστεύετε μέσα απ' το παραμύθι καλύπτονται συναισθημα-

τικές ανάγκες του παιδιού.

- α. Ναι
- β. Όχι Αν όχι πήγαινε ερώτηση 28

27. Αν ναι πιστεύεται ότι ικανοποιείται

- α. Η ανάγκη επαφής με την μητέρα
- β. " " με τον πατέρα
- γ. " " και με τους δύο γονείς
- δ. Κάτι άλλο-----

28. Γενικά πιστεύετε ότι το παραμύθι

Σημειώσατε όσα ισχύουν

- α. Εκτονώνει το παιδί
- β. Ψυχαγωγεί το παιδί
- γ. Επιβαρύνει αρνητικά το παιδί
- δ. Κάτι άλλο-----

29. Πιστεύετε ότι η προσφορά του παραμυθιού ενισχύεται

από:

- α. Τον τρόπο αφήγησης
- β. Από το άτομο που αφηγείται (δασκάλα, μητέρα, πατέρας)
- γ. Από την αισθητική του βιβλίου
- δ. Από το θέμα του παραμυθιού
- ε. Κάτι άλλο-----

30. Πιστεύετε ότι με το παραμύθι αναπτύσσεται η φαντασία

του παιδιού.

- α. Ναι
- β. Όχι αν όχι πηγαινε ερ. 32

31. Αν ναι σε ποιους τομείς

σημειώσατε όσα ισχύουν

- α. ανάπτυξη περιέργειας

β. ανακάλυψη

γ. ανάπτυξη δημιουργίας (σχέδιο, ζωγραφική,
χειροτεχνία)

δ. Κάτι άλλο-----

32. Πιστεύετε το παραμύθι προκαλεί

Σημειώσατε όσα ισχύουν

α. Φοβίες και λύπη στα παιδιά (πχ. ζώα που τρώνε αν-
θρώπους, γονείς που εγκαταλείπουν τα παιδιά
τους)

β. Προκαταλήψεις (πχ. μητριά=κακή γυναίκα)

γ. Ρατσιστικές τάσεις

δ. Μίμηση (όπου το παιδί αντιγράφει την προσωπικότητα
του ήρωα και χάνει την προσωπική του ταυτό-
τητα)

ε. Κάτι άλλο-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β:

Πίνακες υπολογισμών

9. Συγκεντρωτικά

αποτελέσματα.

Β. ΠΙΝΑΚΕΣ ΠΟΥ ΑΠΕΙΚΟΝΙΖΟΥΝ ΤΗ

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ

ΚΑΙ ΜΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ

ΜΗΤΕΡΩΝ

ΜΕ ΣΚΟΠΟ ΤΗΝ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ

ΤΟ ΧΡΟΝΟ ΠΟΥ ΔΙΑΘΕΤΟΥΝ ΓΙΑ

ΤΗΝ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΟ

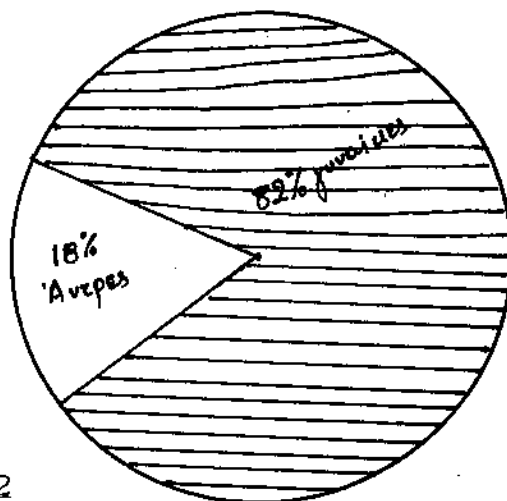
ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΤΗ ΓΝΩΜΗ

ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ.

ΕΡΩΤΗΣΗ 1
ΦΥΛΟ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΕΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
ΑΝΔΡΑΣ	9	18
ΓΥΝΑΙΚΑ	41	82
ΣΥΝΟΛΟ	50	100

ΕΡΩΤΗΣΗ 2
ΦΥΛΟ

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

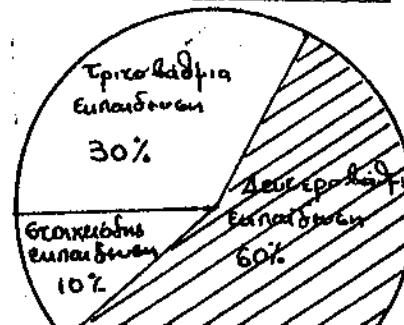
ΗΛΙΚΙΑ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
25 εως 40 ετων	45	90
ανω των 40 ετων	5	10
ΣΥΝΟΛΟ	50	100

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΘΕΝΤΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Δεν έχει πάει καθόλου σχολείο	0	0 Αγράμματος	0%
Πήγε δημοτικό για μερικά χρόνια	1	5 Στοιχειώδης Εκπαίδευση	10%
Τελείωσε το δημοτικό	4		
Πήγε στο Γυμνάσιο	4	30 Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση	60%
Τελείωσε το γυμνάσιο	5		
Πήγε Λύκειο ή μέση τεχν.Σχολή	21		
Τελείωσε Ανωτερη Τεχνική Σχολή	5	15 Τριτοβάθμια Εκπαίδευση	30%
Πήγε Πανεπιστήμιο αλλά δεν αποφοίτησε	1		
Είναι απόφοιτος Πανεπιστημίου	5		
Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές	4		
Άλλες σπουδές	0		
ΣΥΝΟΛΟ	50	50	100%

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΕΡΩΤΗΣΗ 4α

ΠΙΝΑΚΑΣ 4α

ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ	1	2	3
ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΙΔΙΩΝ ΑΝΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΑΠΑΝΤΗΘ.	13	34	4

ΠΙΝΑΚΑΣ 4β

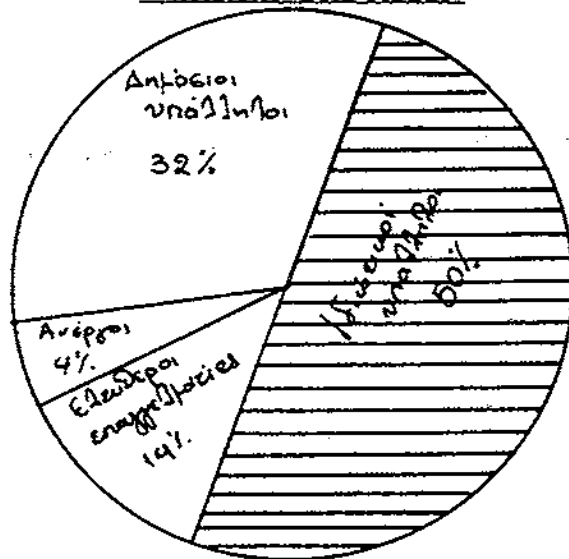
ΗΛΙΚΙΑ ΠΑΙΔΙΩΝ (ΣΕ ΧΡΟΝΙΑ)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	14	15	16	17	18
ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΙΔΙΩΝ ΑΝΑ ΗΛΙΚΙΕΣ	4	3	3	19	11	25	2	6	4	1	1	1	3	1	1	2	1

ΕΡΩΤΗΣΗ 5
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 5α

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Γυμναστής	1	16 Δημόσιοι Υπάλληλοι	32%
Καθηγητής	6		
Υπάλληλος ΟΤΕ	3		
Δάσκαλος	2		
Ανθρακωρύχος	1		
Αστυφύλακας	1		
Μηχανικός Αεροσκαφών	2		
Ασφαλιστής	1	25 Ιδιωτικοί Υπάλληλοι	50%
Οπτικός	1		
Χημικός	1		
Οδηγός	3		
Εκτελεστικός	1		
Φύλακας	1		
Οδηγός	3		
Ευλουργός	1		
Οικοδόμος	3		
Μηχανικός Εμπορικού Ναυτικού	2		
Εγκαταστάσεις κλιματισμού	1		
Ιδιωτικοί Υπάλληλοι	6		
Μηχανικός αυτοκινήτων	1		
Κτηματομεσίτης	1	7 Ελεύθεροι Επαγ/τίες	14%
Υδραυλικός	1		
Επιχειρηματίας	1		
Εμπόρος	1		
Ελεύθερος Επαγγελματίας	2		
Πολιτικός Μηχανικός	1		
Ανεργοί	2	2 Ανεργοί	4%
ΣΥΝΟΛΟ		50	100%

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

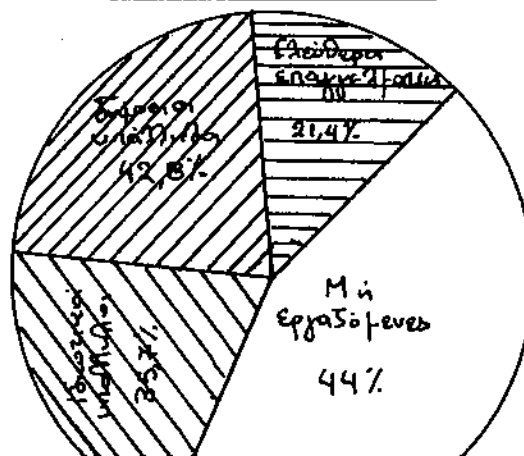

ΕΡΩΤΗΣΗ 5
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΜΗΤΕΡΑΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 5B

	ΙΔΙΩΤΙΚΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ	ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ	ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ	ΟΙΚΙΑΚΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΜΗ ΜΗΤΕΡΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
	10	12	6	22		
ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ	28				28	56%
ΜΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ				22	22	44%
ΣΥΝΟΛΟ					50	100%

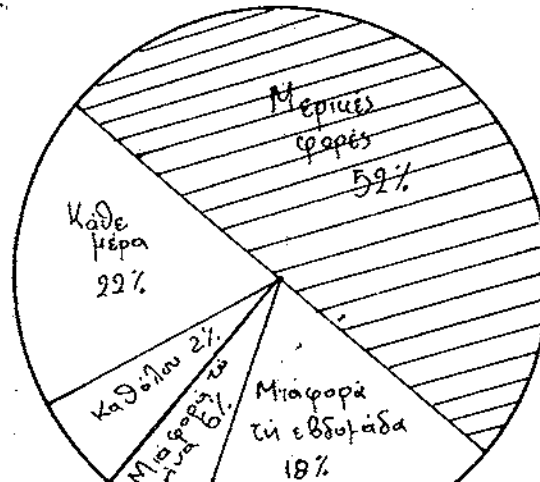
ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΔΙΑΒΑΣΜΑΤΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ		ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ %
Κάθε μέρα	11		22%
Μερικές φορές 2 φορές την εβδομάδα 3 φορές την εβδομάδα 4 φορές την εβδομάδα	11 8 7	26	52%
Μία φορά την εβδομάδα	9		18%
Μία φορά το μήνα	3		6%
Καθόλου	1		2%
ΣΥΝΟΛΟ	50		100%

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

ΕΡΩΤΗΣΗ 7

Ποιός από τους παρακάτω διαβάζει παραμύθια στο παιδί

Πρόσωπα τα οποία διαβάζουν παραμύθια στα παιδιά	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Περισσότερο η μητέρα	25	50%
Μόνο η μητέρα	13	26%
περισσότερο ο πατέρας	0	0%
Μόνο ο πατέρας	0	0%
Και οι δύο εξίσου	12	24%
Κάποιος άλλος <ul style="list-style-type: none"> — παππούς — γιαγιά — αδελφή — θεία 	2 11 2 1	16 32%

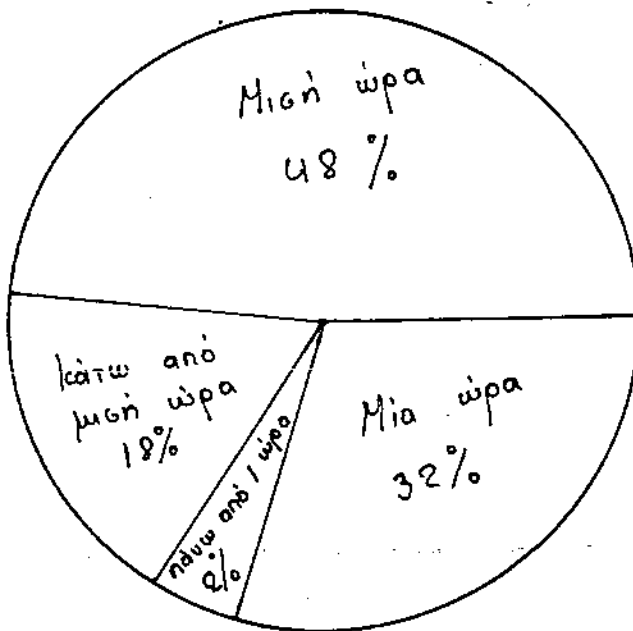
ΠΙΝΑΚΑΣ 8

ΕΡΩΤΗΣΗ 8

Πόσο χρόνο διαθέτετε για τη διήγηση ενός παραμυθιού

ΔΙΑΘΕΣΙΜΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΗΓΗΣΗ ΕΝΟΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Κάτω από μισή ώρα	9	18%
Μισή ώρα	24	48%
Μία ώρα	16	32%
Πάνω από μία ώρα	1	2%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

ΕΡΩΤΗΣΗ 9

Πότε διαβάζετε παραμύθι στο παιδί

ΠΙΘΑΝΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ ΔΙΑΒΑΖΟΥΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΣΤΟ ΠΑΙΔΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Στον ελεύθερο του χρόνο	36	72
Πριν κοιμηθεί	23	46
Πριν το φαγητό	2	4
Μετά το φαγητό	0	0
Κατά τη διάρκεια του φαγητού	8	16
Όταν είναι άρρωστο	9	18
Κάτι άλλο {	1	6
	2	
— όταν ξυπνά το πρωί		
— ανάλογα με τον ελεύθερο χρόνο των γονιών		
ΣΥΝΟΛΟ		

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

ΕΡΩΤΗΣΗ 10

Ποιος παίρνει τη πρωτοβουλία για την ενασχόληση με το παραμύθι

Πρόσωπο το οποίο προτρέπει για ενασχόληση με το παραμύθι	ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Προτρέπει το παιδί	38	76%
Προτρέπουν οι γονείς	20	40%
Κάτι άλλο	0	0%

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

ΕΡΩΤΗΣΗ 11

Τι είδους παραμύθια αφηγείστε συνήθως στο παιδί σας

ΕΙΔΟΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ	Σ Ε Ι Ρ Α Π Ρ Ο Τ Ι Μ Η Σ Η Σ						ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
	1η ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ	2η ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ	3η ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ	4η ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ	5η ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ	6η ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ		
Α.ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΤΡΟΠΟ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ								
Εικονογραφημένο έγχρωμο	47	3	-	-	-	-	50	100%
Εικονογραφημένο ασπρόμαυρο	-	18	10	-	-	-	28	56%
Χωρίς πολλές εικόνες	3	8	15	-	-	-	26	52%
Κάτι άλλο								
Β.ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΘΕΜΑ								
Μυθικά ή ξωτικά	13	4	4	4	1	1	27	54%
Διηγηματικά ή κοσμικά	15	8	2	7	-	-	27	54%
Θρησκευτικά	-	1	1	1	12	-	15	30%
Σατυρικά ή ευτράπελα	5	6	8	4	-	-	23	46%
Παραμύθια με θέμα τα ζώα	17	17	9	1	1	-	47	94%

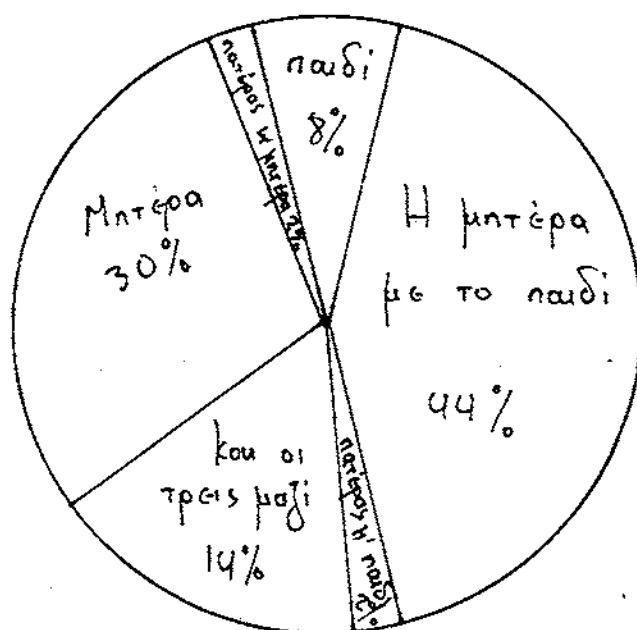
ΠΙΝΑΚΑΣ 12

ΕΡΩΤΗΣΗ 12

Ποιος βρίσκει τα θέματα των παραμυθιών

ΠΡΟΣΩΠΑ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΟΥΝ ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙΩΝ	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Η μητέρα	15	30%
Ο πατέρας	0	0%
Ο πατέρας με τη μητέρα μαζί	1	2%
Το παιδί	4	8%
Η μητέρα με το παιδί	22	44%
Ο πατέρας με το παιδί	1	2%
Και οι τρεις μαζί	7	14%
Κάποιος άλλος	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΕΡΩΤΗΣΗ 13

Με ποιά κριτήρια επιλέγετε τα
παραμύθια του παιδιού σας

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΩΝ	Σ Ε Ι Ρ Α Π Ρ Ο Τ Ι Μ Η Σ Η Σ						ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
	1η ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ	2η ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ	3η ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ	4η ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ	5η ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ	6η ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ		
Σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα & τις προτιμήσεις του παιδιού	20	11	3	1	-	-	35	70%
Ανάλογα με το χαρακτήρα του	4	3	1	2	-	-	10	20%
Ανάλογα με το αν είναι επιθετικό	-	-	-	-	-	-	-	-
Ανάλογα με το αν είναι ήρεμο	1	1	-	2	-	-	4	8%
Ανάλογα με τις στάσεις του προς τους άλλους	-	1	1	-	-	-	2	4%
Ανάλογα με το αν είναι αρκετά ωριμο (προβληματισμένο)	5	4	4	-	-	-	13	26%
Σύμφωνα με την χρονολογική ηλικία του παιδιού	16	11	10	2	-	-	39	78%
Σύμφωνα με το φύλλο του παιδιού	-	3	4	1	2	-	10	20%
Σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα και τις δικές σας προτιμήσεις	-	-	1	1	-	2	4	8%
Σύμφωνα με τις δικές σας εμπειρίες(επάγγελμα κλπ)	-	-	4	1	2	-	7	14%
Τίποτα από τα παραπάνω	-	-	-	-	1	-	1	2%
Κάτι άλλο	-	-	1	-	-	1	2	4%

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

ΕΡΩΤΗΣΗ 14

Ποιός ο σκοπός για τον οποίο διαβάζετε ένα παραμύθι στο παιδί σας

ΛΟΓΟΙ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ ΕΝΟΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ ΣΤΟ ΠΑΙΔΙ	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Για να το ψυχαγωγήσετε	31	62%
Για τη διεύρυνση της αντίληψής του	34	68%
Για να το καθησυχάσετε όταν είναι ανήσυχο	6	12%
Για να φάει ευκολότερα	6	12%
Για την ωρίμανση της συμπεριφοράς του	17	34%
Για να κεντρίσετε την Φαντασία του	22	44%
Για να το κοιμήσετε	9	18%
Κάτι άλλο: ικανότητα γλωσσικής επικοινωνίας	2	4%

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

ΕΡΩΤΗΣΗ 15

Με ποιά τρόπο διηγείστε το παραμύθι στο παιδί

ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΗΓΗΣΗΣ ΕΝΟΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Απλή διήγηση	2	4%
Με ερωτοαπαντήσεις	19	38%
Διήγηση και ταυτόχρονη επεξήγηση τυχόν ερωτημάτων	34	68%
Διήγηση-σύνδεση παραμυθιού με τη πραγματικότητα	13	26%
Με παραστατικό τρόπο κινήσεων ή λόγου	25	50%

Πως το παιδί αντιδρά στο παραμύθι

ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ ΔΕΧΕΤΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ				ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
	ΠΑΝΤΑ	ΣΥΧΝΑ	ΣΠΑΝΙΑ	ΠΟΤΕ		
Όταν είναι ευδιάθετο	37	13	-	-	50	100%
Όταν είναι ξεκούραστο	33	14	2	-	49	98%
Όταν έχει προηγηθεί τσακωμός	7	17	19	7	50	100%
Όταν είναι άρρωστο	17	17	13	2	49	98%
Κατάσταση εκνευρισμού-γκρίνιας	11	12	13	14	50	100%
Πριν κοιμηθεί	26	15	4	4	49	98%
Κατά τη διάρκεια του φαγητού	19	15	8	5	47	94%
Κάτι άλλο	0	0	0	0	0	0%

ΠΙΝΑΚΑΣ 17

ΕΡΩΤΗΣΗ 17

Πως δέχεται το παιδί σας το παραμύθι

ΤΡΟΠΟΙ ΑΠΟΔΟΧΗΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΙΔΙ	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Ακούει χωρίς να διακόπτει	9	18%
Διακόπτει & κάνει ερωτήσεις	39	78%
Ρωτά & σχολιάζει στο τέλος του παραμυθιού	19	38%
Ζητά να επαναληφθεί το παραμύθι	26	52%
Δεν το παρακολουθεί μέχρι τέλος	1	2%
ΚΑΤΙ ΑΛΛΟ [εξαρτάται από το βαθμό δυσκολίας που συναντά	1	2%

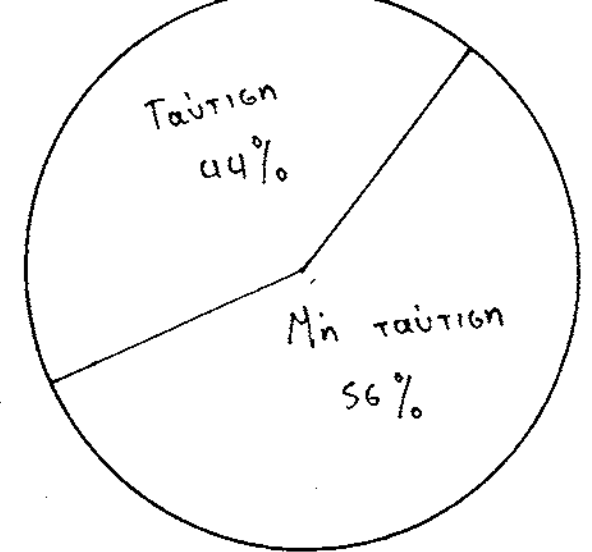

ΠΙΝΑΚΑΣ 18

ΕΡΩΤΗΣΗ 18-19

Μετά την αφήγηση του παραμυθιού παρατηρείται ότι το παιδί ταυτίζεται με τον ήρωα/ήρωες του παραμυθιού και αν ναι με ποιο τρόπο:

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΤΑΥΤΙΣΗ Η ΜΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ	ΤΡΟΠΟΙ ΤΑΥΤΙΣΗΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
ΝΑΙ	Μιμείται - Δραματοποιεί το περιεχόμενο του παραμυθιού	22	44%
	Αντιγράφει το παραμύθι στο παιχνίδι του		
	Αντιγράφει τις πράξεις του εκάστοτε ήρωα		
	Αφηγείται το παραμύθι		
ΟΧΙ		28	56%
ΣΥΝΟΛΟ		50	100%

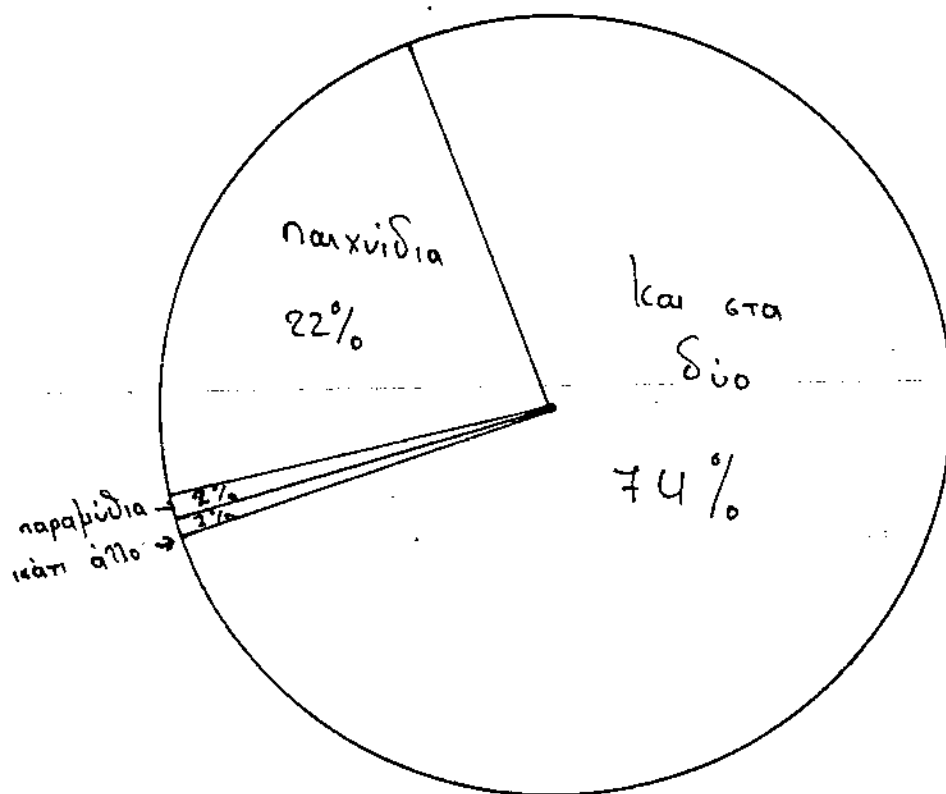
ΠΙΝΑΚΑΣ 19

ΕΡΩΤΗΣΗ 20

Που εκδηλώνει το παιδί σας μεγαλύτερο ενδιαφέρον:

Που εκδηλώνει το παιδί του ερωτούμενου μεγαλύτερο ενδιαφέρον	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Στα παραμύθια	1	2%
Στα παιχνίδια	11	22%
Και στα δύο	37	74%
Κάτι άλλο	1	2%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

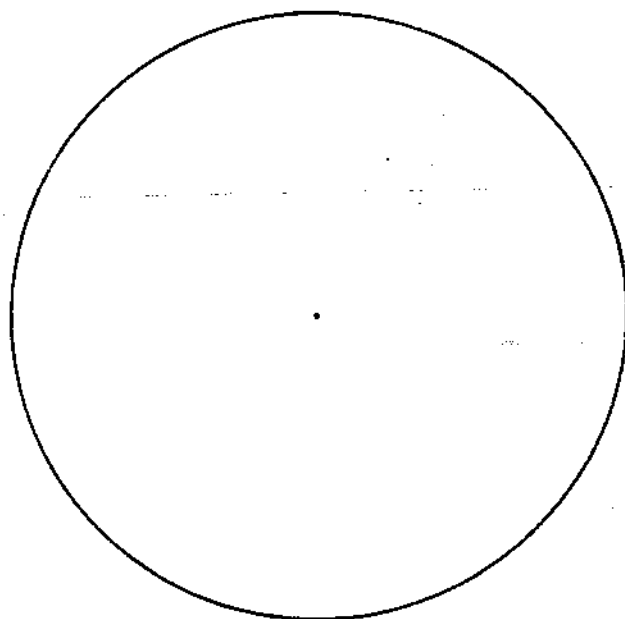
ΠΙΝΑΚΑΣ 20

ΕΡΩΤΗΣΗ 21

ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΤΟ ΕΙΔΟΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ ΔΙΑΜΟΡΦΩΝΕΙ
ΚΑΠΟΙΑ ΑΝΑΛΟΓΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΑΝ ΤΟ ΕΙΔΟΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑ- ΜΥΘΙΟΥ ΔΙΑΜΟΡΦΩΝΕΙ ΚΑΠΟΙΑ ΑΝΑΛΟΓΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Ναί	42	84%
Όχι	8	16%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 21

ΕΡΩΤΗΣΗ 22

Αν ναι σε ποιους τομείς

ΤΟΜΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΟΠΟΙΟΥΣ ΟΙ ΕΡΩΤΟΜΕΝΟΙ ΠΙΣΤΕΥΟΥΝ ΟΤΙ ΤΟ ΕΙΔΟΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ ΔΙΑΜΟΡΦΩΝΕΙ ΚΑΠΟΙΑ ΑΝΑΛΟΓΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Το κάνει επιθετικό	5	10%
Το κάνει ήρεμο	26	52%
Το κάνει εκδικητικό	1	2%
Το κάνει συνεργάσιμο	19	38%
Το κάνει επίμονο	5	10%
Το κάνει απαιτητικό	4	8%
Το κάνει σταθερό στην κρίση του και στις απόψεις του	17	34%
Κάτι άλλο	0	0%

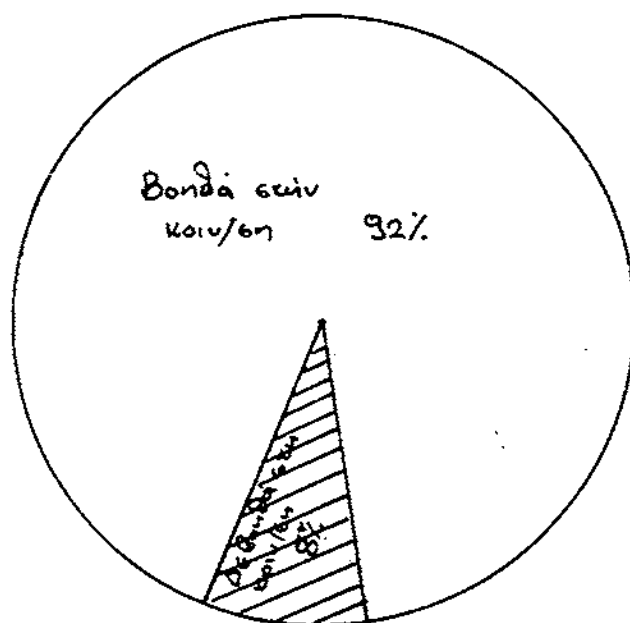
ΠΙΝΑΚΑΣ 22

ΕΡΩΤΗΣΗ 23

ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΒΟΗΘΑ
ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΕΡΩΤΟΜΕΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΑΝ ΠΙΣΤΕΥΟΥΝ ΟΤΙ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΒΟΗΘΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Ναι	46	92%
Όχι	4	8%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 23

ΕΡΩΤΗΣΗ 24

Αν ναι πιστεύετε ότι:

ΤΟΜΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ		Σ Υ Ν Ο Λ Ο	
α	ΒΟΗΘΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΝΑ ΠΡΟΣΑΡΜΟΖΕΤΑΙ ΕΥΚΟΛΟΤΕΡΑ ΣΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΑΠΟΔΕΚ- ΤΟΥΣ ΤΡΟΠΟΥΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ	30	
β	ΒΟΗΘΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΝΑ ΣΥΝΔΙΑΛΕΓΕΤΑΙ ΕΥΚΟΛΟΤΕΡΑ ΜΕ ΑΛΛΑ ΠΡΟΣΩΠΑ: -Του άμεσου οικου.περιβάλλοντος -Του συγγενικού περιβάλλοντος -Με φίλους		60
		18	
		14	
	28		
γ	ΒΟΗΘΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΝΑ ΤΑΥΤΙΣΤΕΙ ΜΕ ΤΟΥΣ ΦΙΛΟΥΣ ΤΟΥ	12	
δ	ΚΑΤΙ ΑΛΛΟ	0	

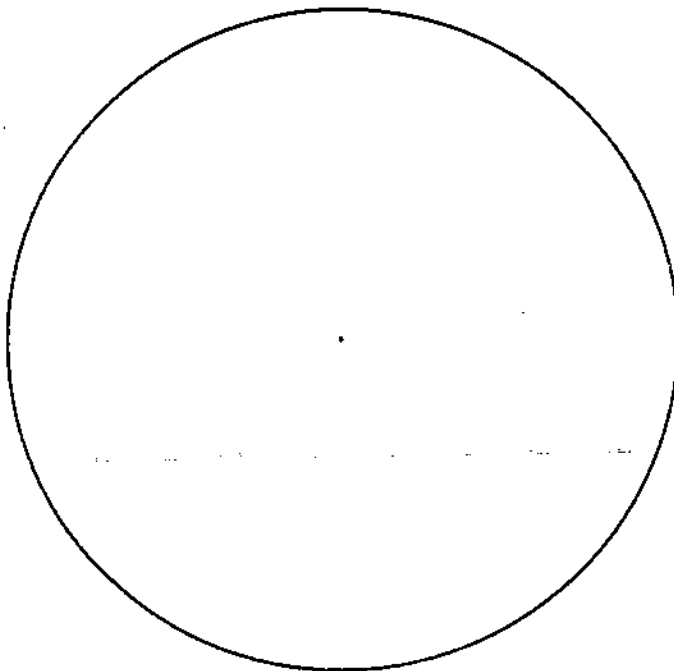
ΠΙΝΑΚΑΣ 24

ΕΡΩΤΗΣΗ 25

Πιστεύετε ότι μέσα από το παραμύθι το παιδί μαθαίνει:

ΤΙ ΜΑΘΑΙΝΕΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Στοιχεία για τα ζώα και τη φύση	50	100%
Οικογενειακές συνθήκες	28	56%
Κοινωνικές καταστάσεις	24	48%
τίποτα από τα παραπάνω	-	0%
Κάτι άλλο Διαφορά πραγματικού-φανταστικού	1	2%

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

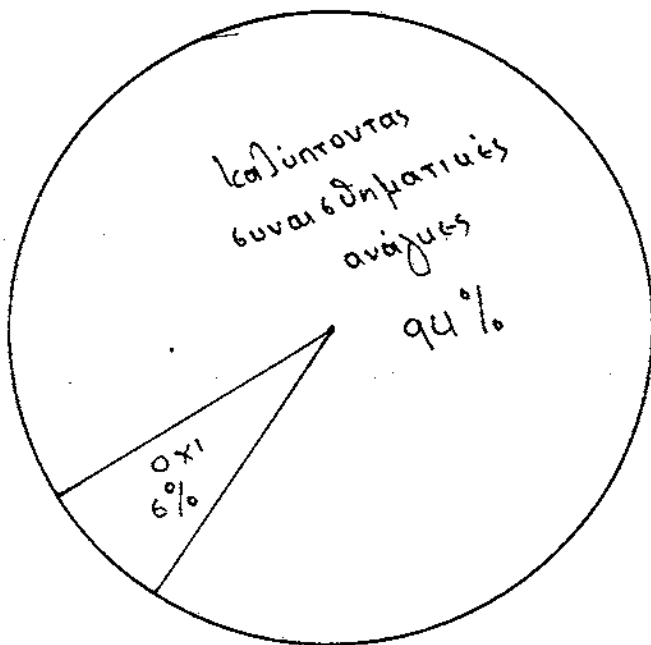
ΠΙΝΑΚΑΣ 25

ΕΡΩΤΗΣΗ 26

ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΚΑΛΥΠΤΟΝΤΑΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΜΕΝΟΥ ΣΧΕΤΙΚΗ ΜΕ ΤΟ ΑΝ ΠΙΣΤΕΥΕΙ ΟΤΙ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΚΑΛΥΠΤΟΝΤΑΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Nai	47	94%
Όχι	3	6%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

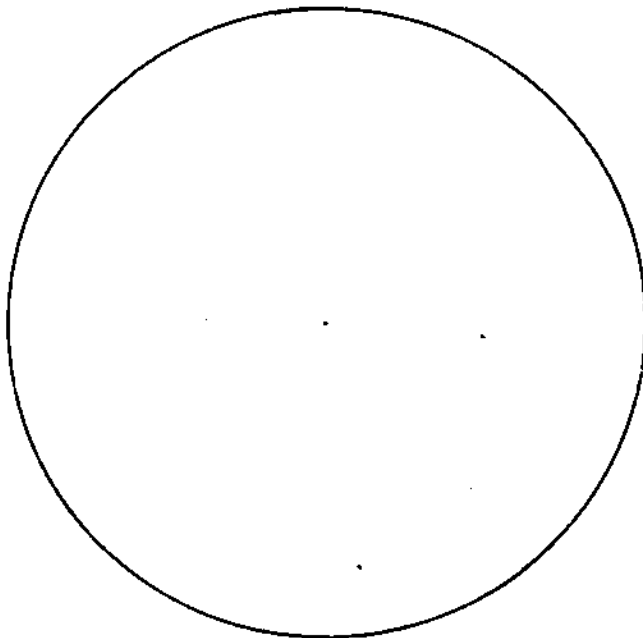
ΠΙΝΑΚΑΣ 26

ΕΡΩΤΗΣΗ 27

Αν ναι πιστεύετε ότι:

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΠΟΥ ΚΑΛΥΠΤΟΝΤΑΙ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΜΕΝΟΥ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Η ανάγκη επαφής με τη μητέρα	8	16%
Η ανάγκη επαφής με τον πατέρα	0	0%
Η ανάγκη επαφής και με τους δύο γονείς	39	78%
ΣΥΝΟΛΟ	47	

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 27

ΕΡΩΤΗΣΗ 28

Γενικά πιστεύεται ότι το παραμύθι

ΤΟΜΕΙΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Εκτονώνει	18	36%
Ψυχαγωγεί	48	96%
Επιβαρύνει	0	0%
Κάτι άλλο	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	66	

ΠΙΝΑΚΑΣ 28

ΕΡΩΤΗΣΗ 29

Πιστεύετε ότι η προσφορά του παραμυθιού ενισχύεται από:

ΤΡΟΠΟΙ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Τρόπος αφήγησης	33	66%
Άτομα που αφηγείται	20	40%
Αισθητική του βιβλίου	29	58%
Θέμα παραμυθιού	38	76%
Κάτι άλλο	0	0%

ΠΙΝΑΚΑΣ 29

ΕΡΩΤΗΣΗ 30

Πιστεύετε ότι με το παραμύθι αναπτύσσεται
η φαντασία του παιδιού;

ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΜΕΝΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΑΝ ΠΙΣΤΕΥΕΙ ΟΤΙ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ ΑΝΑΠΤΥΣΣΕΤΑΙ Η ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Ναί	50	100%
Όχι	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

ΚΥΚΛΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 31

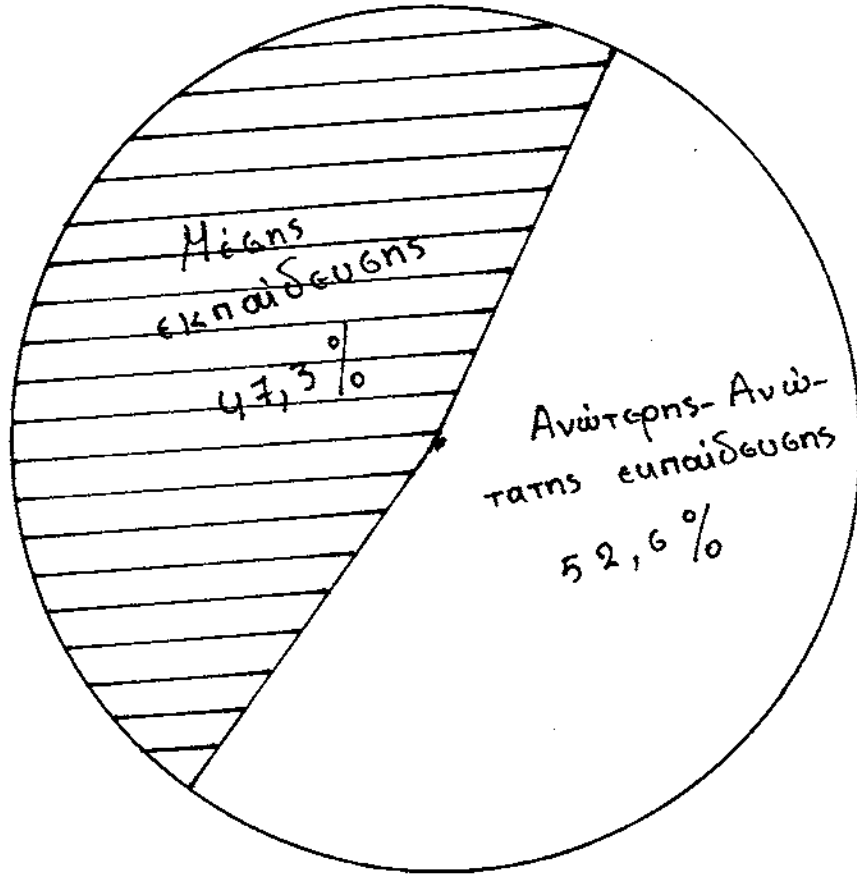
ΕΡΩΤΗΣΗ 32

Πιστεύετε ότι το παραμύθι προκαλεί

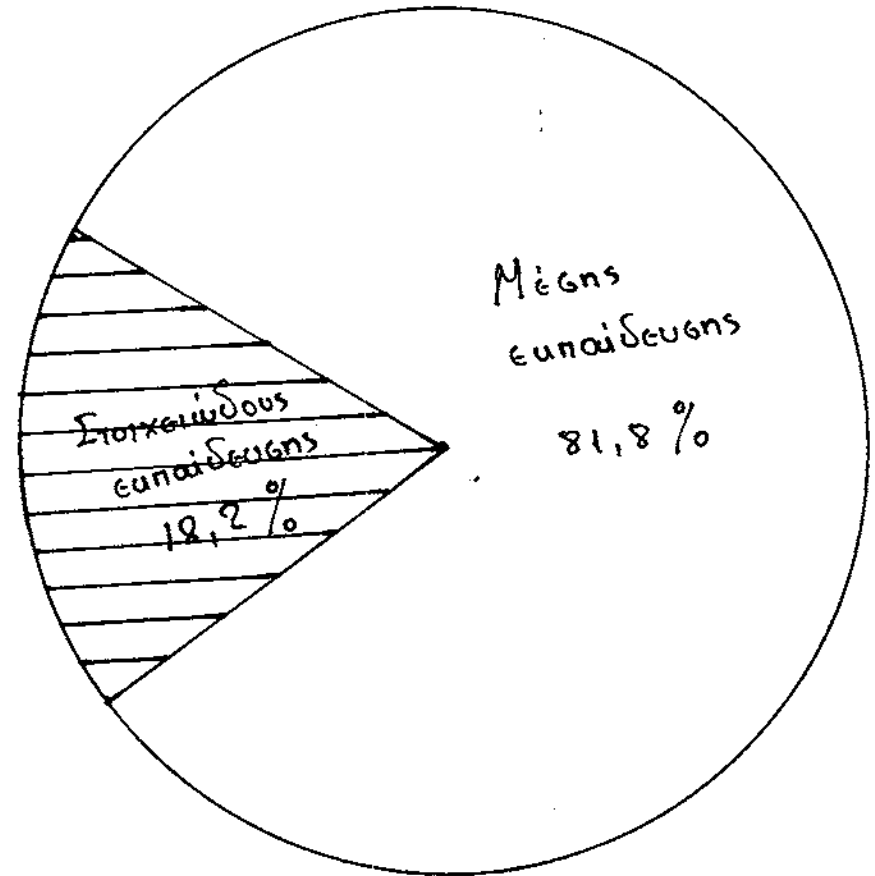
ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Φοβίες και λύπη	32	64%
Προκαταλήψεις	16	32%
Ρατσιστικές τάσεις	7	14%
Μίμηση	16	32%
Κάτι άλλο ☐ τίποτα από τα παραπάνω	8	16%

ΚΥΚΛΙΚΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ 4

ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ

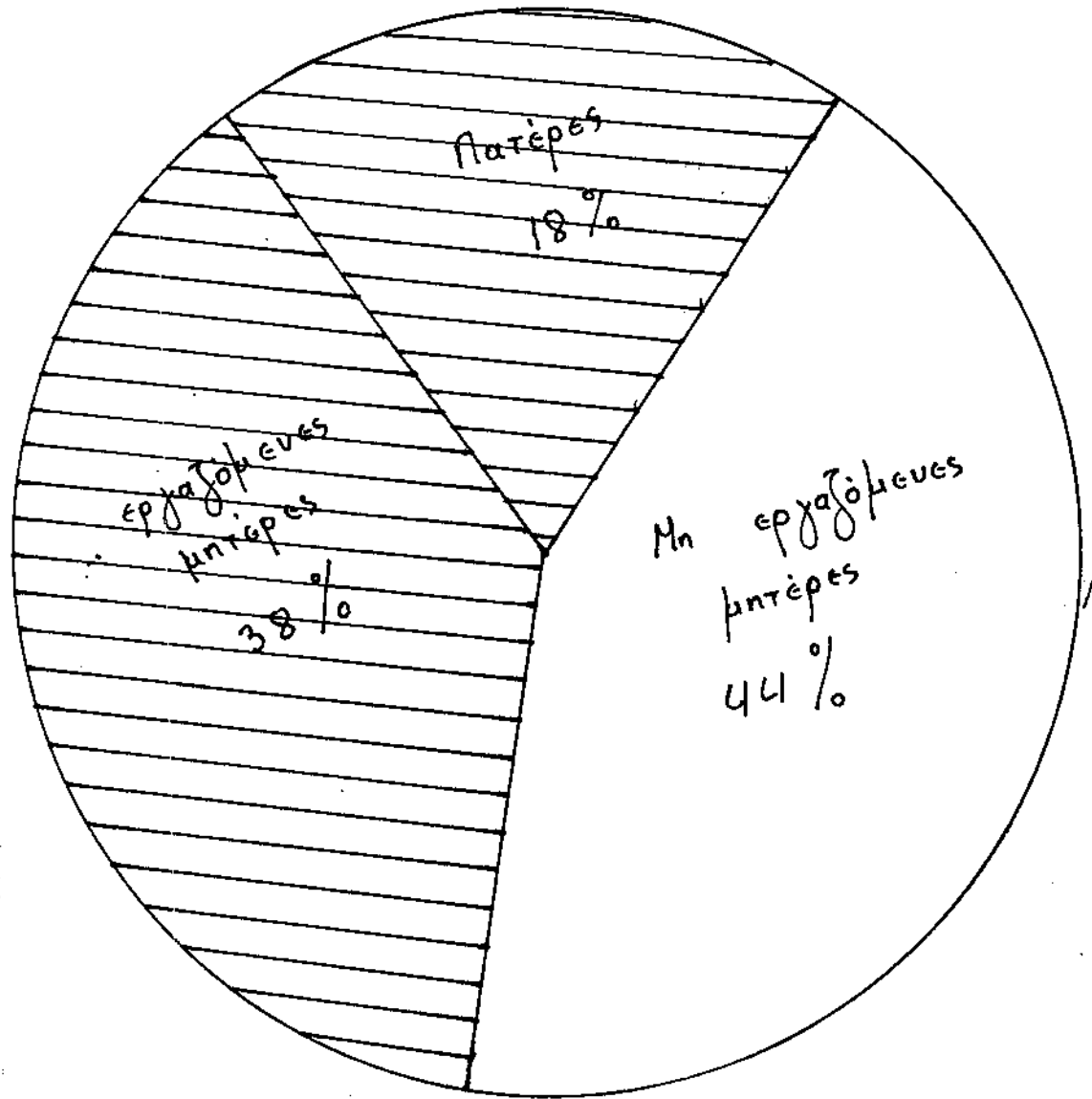
ΜΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 2'

ΣΥΓΚΡΙΣΗΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΜΗ ΜΗΤΕΡΩΝ

ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΔΙΑΒΑΣΜΑΤΟΣ	ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΜΗΤΕΡΩΝ	ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΜΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΜΗΤΕΡΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Κάθε μέρα	6	1	7	14%
Μερικές φορές	10	13	23	46%
Μία φορά την εβδομάδα	2	5	7	14%
Μία φορά το μήνα	1	2	3	6%
Καθόλου	-	1	1	2%
ΣΥΝΟΛΟ	19	22	41	-

ΠΙΝΑΚΑΣ 3'

ΔΙΑΘΕΣΙΜΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΗΓΗΣΗ ΕΝΟΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ	ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΜΗΤΕΡΩΝ	ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΜΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΜΗΤΕΡΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Κάτω από μισή ώρα	7	1	8	16%
Μισή ώρα	8	15	23	46%
Μία ώρα	3	6	9	18%
Πάνω από μία ώρα	1	-	1	2%
ΣΥΝΟΛΟ	19	22	41	-

ΠΙΝΑΚΑΣ 5'

ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΑΝ ΤΟ ΕΙΔΟΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ ΔΙΑΜΟΡΦΩΝΕΙ ΚΑΠΟΙΑ ΑΝΑΛΟΓΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ	ΜΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ			ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ			ΣΥΝΟΛΟ
	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	
ΝΑΙ	4	14	0	0	8	10	36
ΟΧΙ	0	3	0	0	1	0	4
ΣΥΝΟΛΟ	4	17	0	0	9	10	40

ΠΙΝΑΚΑΣ 6'

ΤΟΜΕΙΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΑΝΑΛΟΓΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΕΙΔΟΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ	ΜΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ			ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ		
	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Επιθετικό	-	2	0	0	1	2
Ηρεμο	4	8	0	0	5	4
Εκδικητικό	-	1	0	0	0	0
Συνεργάσιμο	2	7	0	0	6	5
Επίμονο	1	2	0	0	1	0
Απαιτητικό	-	3	0	0	0	0
Επαθερό στη κρίση και στις απόψεις	2	5	0	0	3	4

ΠΙΝΑΚΑΣ 7'

ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΕΡΩΤΟΜΕΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΑΝ ΠΙΣΤΕΥΟΥΝ ΟΤΙ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΒΟΗΘΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ	ΜΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ			ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ		
	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΝΑΙ	4	17	0	0	8	11
ΟΧΙ	0	1	0	0	1	0
ΣΥΝΟΛΟ	4	18	0	0	9	11

ΠΙΝΑΚΑΣ 8'

ΤΟΜΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ	ΜΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ			ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ		
	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
α Βοηθά το παιδί να προσαρμόζε- ται ευκολότερα σε κοινωνικά αποδεκτούς τρόπους συμπεριφοράς	0	9	0	0	5	9
β Βοηθά το παιδί να συνδιαλέγε- ται ευκολότερα με άλλα άτομα (οικ.περιβαλλον,με φίλους κλπ)	3	23	0	0	9	14
γ Βοηθά το παιδί να ταυτισθεί με τους φίλους του	1	5	0	0	1	3
ΣΥΝΟΛΟ	4	37	0	0	15	26

ΠΙΝΑΚΑΣ 9'

ΤΙ ΜΑΘΑΙΝΕΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ	ΜΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ			ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ		
	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Στοιχεία για τα ζώα και τη φύση	4	18	0	0	9	10
Οικογενειακές συνθήκες	2	11	0	0	6	7
Κοινωνικές καταστάσεις	1	7	0	0	5	8
Κάτι άλλο	0	0	0	0	0	1

ΠΙΝΑΚΑΣ 10'

ΑΠΟΦΕΙΣ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΜΕΝΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΑΝ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΚΑΛΥΠΤΕΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ	ΜΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ			ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ		
	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΝΑΙ	2	18	0	0	8	10
ΟΧΙ	2	0	0	0	1	0
ΣΥΝΟΛΟ	4	18	0	0	9	10

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΠΟΥ ΚΑΛΥΠΤΕΙ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ	ΜΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ			ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ		
	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Ανάγκη επαφής με τη μητέρα	1	4	0	0	1	0
Ανάγκη επαφής με το πατέρα	0	0	0	0	0	0
Ανάγκη επαφής και με τους δύο γονείς	1	14	0	0	7	10

ΠΙΝΑΚΑΣ 12'

ΤΟΜΕΙΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ	ΜΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ			ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ		
	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Εκτονώνει το παιδί	2	3	0	0	8	5
Ψυχαγωγεί το παιδί	3	18	0	0	11	10
Επιβαρύνει το παιδί	0	0	0	0	0	0
Κότι άλλο	0	0	0	0	0	0

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

ΑΠΟ ΤΙ ΕΝΙΣΧΥΕΤΑΙ Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ	ΜΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ			ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ		
	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Από τον τρόπο αφήγησης	2	12	0	0	6	8
Από το άτομο που το αφηγείται	1	5	0	0	6	2
Από την αισθητική του βιβλίου	1	9	0	0	5	8
Από το θέμα του παραμυθιού	3	14	0	0	8	9

ΠΙΝΑΚΑΣ 14'

ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΑΝ ΠΙΣΤΕΥΟΥΝ ΟΤΙ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ ΑΝΑΠΤΥΣΣΕΤΑΙ Η ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ	ΜΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ			ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ		
	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΝΑΙ	4	18	0	0	9	10
ΟΧΙ	0	0	0	0	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	4	18	0	0	9	10

ΠΙΝΑΚΑΣ 15'

ΤΟΜΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΦΑΝΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΜΕΝΟΥ	ΜΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ			ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ		
	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Ανάπτυξη περιέργειας	3	12	0	0	6	10
Ανακάλυψη	0	9	0	0	7	8
Ανάπτυξη δημιουργίας (σχέδια-ζωγραφική)	2	9	0	0	5	6
Κάτι άλλο	0	0	0	0	0	0

ΠΙΝΑΚΑΣ 16'

ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ	ΜΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ			ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ		
	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Προκαλεί φοβίες & λύπη	2	10	0	0	6	9
Προκαταλήψεις	1	4	0	0	5	5
Ρατσιστικές τάσεις	1	1	0	0	2	3
Μίμηση	3	7	0	0	2	4
Κάτι άλλο — τίποτα από τα παραπάνω	1	4	0	0	1	1

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

=====

Αναγνωστόπουλος Β.Δ, Θέματα παιδικής λογοτεχνίας

Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1987.

Γκρέμινγκερ Αρνολντ, Το παιδί και το βιβλίο

μετάφραση Αγγελική Κουναλάκη, Εκδόσεις Νότος, Αθήνα 1979.

Δελώνης Αντώνης, Ελληνική παιδική λογοτεχνία

Εκδόσεις Ηράκλειτος, Αθήνα 1990.

Καλογήρου Κορνηλία - Μιχαλακέα Μαρία,

Παιδαγωγικές Ιστορίες και Παραμύθια για μικρά παιδιά

Εκδόσεις Θυμάρι, Αθήνα 1984.

Καίλα Μ -Ξανθάκου Γ. Επιθεώρηση παιδικής λογοτεχνίας

Τόμος 3, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1988.

Κουλακόγλου Καρίνα "Η ανάπτυξη της φαντασίας μέσα απ"

τα παραμύθια"

Ψυχολογικό σχήμα, Μάρτιος Απρίλιος 1982, αρ. 6, σελ.21-26.

Κιτοπούλου Ζ, Επιθεώρηση παιδικής λογοτεχνίας

Τόμος 3, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1988.

Λουκάτος Δ.Σ. Επιθεώρηση παιδικής λογοτεχνίας

τόμος 3, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1988.

Μερακλής Μ.Γ. Επιθεώρηση παιδικής λογοτεχνίας

τόμος 3, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1988.

Μιχαηλίδης Α, Νονάρος, Επιθεώρηση παιδικής λογοτεχνίας

τόμος 3, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1988.

Παπός Αθανάσιος, Διδακτική μεθοδολογία και προσχολική

πρακτική

Εκδόσεις Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1990.

Παρασκευόπουλος Ιωάννης, Εξελικτική Ψυχολογία

Τόμος 2, Αθήνα 1984.

Ροντάρι Τζιάνι, Γραμματική της Φαντασίας

μετάφραση Μαρία Βερτσώνη - Κοκόλη, Λία Αγγουρίδου -
Στρίντζη, εκδόσεις τεκμήριο, Αθήνα 1985.

Σακελλαρίου Χ. Επιθεώρηση παιδικής λογοτεχνίας

τόμος 3, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1988.

Τσιμπούκη Κ.Ι, εκτίμηση της προσωπικότητας

τόμος γ, εκδόσεις Αθήνα 1980.

Φίλιας Β και συνεργάτες, Εισαγωγή στη μεθοδολογία και τις

τεχνικές των κοινωνικών ερευνών

εκδόσεις GUTENBERG, Αθήνα 1977.

